

Crna Gora

**ZAŠTITNIK LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA
CRNE GORE**

**IZVJEŠTAJ
NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU TORTURE
ZA 2018. GODINU**

Podgorica, MART 2019. godine

SADRŽAJ

I UVOD	5
II USLOVI ZA RAD NPM-a	6
III METODOLOGIJA RADA	6
IV REALIZOVANE AKTIVNOSTI	7
A. Redovni obilasci	7
4.1. Policijske prostorije za zadržavanje	8
4.1.1. Centar bezbjednosti Budva	8
4.1.2. Odjeljenje bezbjednosti Cetinje	12
4.1.3. Centar bezbjednosti Bar	16
4.1.4. Odjeljenje bezbjednosti Mojkovac	21
4.1.5. Odjeljenje bezbjednosti Kolašin	25
4.1.6. Odjeljenje bezbjednosti Kotor	28
4.1.7. Centar bezbjednosti Podgorica	31
4.1.8. JU Dom starih "Grabovac" Risan	36
4.1.9. Klinika za psihijatriju – Klinički centar Crne Gore	39
4.1.10. Granični prelaz „Ranče“ – Pljevlja	42
4.1.11. Granični prelaz „Dobrakovo“- Bijelo Polje	43
4.1.12. Granični prelaz „Kula“ – Rožaje	44
B. Kontrolni obilasci	45
4.2. Policijske prostorije za zadržavanje	45
4.2.1. OB Plav	45
4.2.2. OB Andrijevića	46
4.2.3. OB Herceg Novi	46
4.2.4. CB Nikšić	46
4.2.5. OB Rožaje	47
4.3. Zavod za izvršenje krivičnih sankcija - Zatvor u Bijelom Polju	48
4.4. Specijalna bolnica za psihijatriju Kotor	49
4.5. Informacija o ispunjenosti preporuka sadržanih u Izveštaju o uslovima rada službenika obezbjeđenja i tretmana u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija	51
4.6. Ad hoc obilazak – Granični prelaz Dobrakovo –primopredaja zatvorenika	59
4.7. Izveštaj o praćenju sprovođenja prve operacije readmisije crnogorskih državljanja posebno organizovanim letom iz Hanovera, SR Njemačka (15.2.2018.god.)	60
4.8. Izveštaj o praćenju sprovođenja druge operacije readmisije crnogorskih državljanja posebno organizovanim letom iz Hamburga, SR Njemačka (20.8.2018. god.)	62
4.9. Izveštaj o praćenju sprovođenja operacije readmisije albanskih državljanja posebno organizovanim letom iz Lila, Francuske (18.7.2018. god.)	65

V MEĐUNARODNE I DOMAĆE AKTIVNOSTI NPM-a.....	67
5.1. Saradnja sa Potkomitetom za prevenciju torture (SPT)	67
5.2. Predsjedavanje Mrežom NPM Jugoistočne Evrope	67
5.3. Učešće na konferencijama, okruglim stolovima i radnim sastancima.....	68
VI PRILOZI	73
6.1. Inicijativa za donošenje Programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja i načina provjere stručne osposobljenosti za vršenje poslova službenika obezbjeđenja, shodno Zakonu o izvršenju kazne zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti ("Službeni list CG", broj 35/15) br. 03-607/18 od 17.5.2018. godine	73
6.2. Intervju Zamjenice Zaštitnika Zdenke Perović objavljen u novogodišnjem broju lista Vijesti ..	76

I UVOD

Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore¹ utvrđeno je da Zaštitnik² vrši poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM) u cilju prevencije mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja, prema licima lišenim slobode. Na ovaj način Crna Gora je ispunila obavezu utvrđenu Zakonom o potvrđivanju Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (OPCAT)³. NPM preduzima mjere za sprječavanje mučenja i drugih oblika surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, sprovođenjem redovnih i kontrolnih obilazaka mjesta u kojima se nalaze ili se mogu naći lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje, odlukom suda ili drugog državnog organa.

U januaru 2018. godine donešen je Zakon o strancima⁴, kojim je Zaštitniku propisana nova obaveza da prati sprovođenje prinudnog udaljenja i preduzimanje mjera za zaštitu ljudskih prava i sloboda stranca koji se prinudno udaljava. Osim ove obaveze, u izvještajnoj godini, započeto je sa sprovođenjem praćenja operacija povratka crnogorskih državljana, za koje se utvrdi da nezakonito borave u zemljama Evropske unije.

Naime, NPM je pratio dvije readmisije crnogorskih građana - bezbjedan povratak osoba koje ne ispunjavaju, ili više ne ispunjavanju uslove ulaska, boravka ili nastanjanja na teritoriji određene države, u ovom slučaju zemlji članici Evropske Unije, u zemlju čiji su te osobe državljani, po osnovu sporazuma o readmisiji.⁵ Operacije readmisije obavljene su u organizaciji Evropske granične i obalske agencije (FRONTEX-a), odnosno Uprave policije Crne Gore, Sektora granične policije. Predstavnica NPM-a Crne Gore, pratila je i jednu operaciju povratka albanskih državljana, u svojstvu posmatrača, takođe u organizaciji FRONTEX-a.

NPM je tokom 2018. godine, takođe pratio sprovođenje preporuka datih u posebnom - *Izveštaju o uslovima rada službenika obezbjeđenja i tretmana u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS)*, koji je predstavljen 19. maja 2017. godine u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija.⁶

I ovaj izvještajni period karakteriše dobra saradnja sa službenim licima u ustanovama, prilikom svih obilazaka, tako da su članovi tima NPM-a imali neograničen pristup svim službenim prostorijama, dokumentaciji kao i mogućnost povjerljivog razgovora sa zatečenim licima. Utvrđeni plan obilazaka za 2018 godinu, realizovan je u potpunosti, odnosno 100%, što praktično znači da su obavljena ukupno 23 obilaska. Obavljen je i jedan neplanirani ad hoc obilazak.

Tim NPM-a činili su: Zaštitnik Šučko Baković, zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović i savjetnica Zaštitnika u NPM-u Mirjana Radović. U rad NPM-a bili su uključeni i savjetnici Zaštitnika Marijana Sindić i Predrag Tomašević, samostalna savjetnica III Jelena Nedović i Saša Čubranović, samostalni savjetnik I.

---

¹ Član 25 Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda CRNE GORE ("Službeni list CG", br. 42/2011 I 32/2014)

² Svi izrazi koji se u ovom Izveštaju koriste u muškom rodu obuhvataju iste izraze u ženskom rodu.

³ "Službeni list Crne Gore", Međunarodni ugovori, br. 9/08

⁴ "Službeni list CG", br. 12/2018.

⁵ Sporazum između Crne Gore i Evropske zajednice o readmisiji (vraćanje i prihvatanje) lica koja su bez dozvole boravka stupio je na snagu i počeo da se primjenjuje 1. januara 2008. godine i predstavlja vodeći pravni instrument koji uređuje pitanja readmisije u kontekstu odnosa sa EU.

⁶ Izveštaj dostupan na: <http://www.ombudsman.co.me/article.php?id=194>.

II USLOVI ZA RAD NPM-a

Kao i prethodne godine i tokom 2018. godine NPM je nastavio rad u otežanim uslovima. U NPM-u je radila samo jedna službenica, jer je druga bila na roditeljskom odsustvu. Usled ove okolnosti i otežanog prijema službenika na određeno vrijeme na zamjenu odsutne službenice, tokom gotovo čitave izvještajne godine u realizaciji obilazaka NPM-a su bile uključene savjetnice i savjetnici iz istog i drugih sektora, koji su zaduženi sa reaktivnim poslovima – postupanju po pritužbama. Ovo je učinilo nemogućim realizaciju obaveze prihvaćene OPCAT-om, da se preventivni rad NPM-a i formalno i suštinski odvoji od reaktivnog postupanja iz klasičnog mandata Zaštitnika.

Kako je u prethodnim izvještajima navedeno, NPM-u su obezbijedeni svi potrebni tehnički uslovi za adekvatno planiranje i realizaciju obilazaka kao i drugih specifičnih aktivnosti. Međutim, za potrebe novih nadležnosti⁷ Institucija nije dobila potrebna dodatna finansijska sredstva, niti je kadrovski ojačana. Iz tih razloga plan obilazaka je morao biti prilagođen objektivnim okolnostima.

III METODOLOGIJA RADA

NPM sprovodi svoju preventivnu funkciju obilascima zatvora i drugih mjesta gdje se nalaze ili mogu naći lica lišena slobode, provjerava uslove u kojima borave, njihov tretman i ukupan kvalitet života. Obilasci su nenajavljeni, najavljeni, redovni, vanredni i kontrolni, u zavisnosti od utvrđenog plana rada i eventualno neplaniranih i nepredviđenih prilika koje se pojave tokom godine. NPM sagledava i analizira zatečeno stanje prilikom obilazaka nadležnih organa i ustanova i daje preporuke, u cilju unaprijeđenja sveukupnih uslova i postupanja sa ovim licima i usaglašavanja sa međunarodnim standardima, a sve u cilju prevencije torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka.

I u ovoj izvještajnoj godini NPM je obavio aktivnosti na osnovu godišnjeg Plana rada, koji je sačinjen nakon konsultativnog sastanka sa NVO koje se bave pravima lica lišenih slobode, a koji je održan 8. decembra 2017. Godine, u instituciji Zaštitnika.

Plan je realizovan primjenjujući model podijeljenih uloga među članovima tima, posebno za svaku vrstu obilaska i prema specifičnostima vrste ustanove koja se planira obići. Obilazak se sastojao od pripreme faze, tokom koje je pripremljena potrebna dokumentacija, dok su članovi upoznati sa konkretnim zadacima. Naravno, okolnost nedostatka kadra, odnosno da je za svaki obilazak trebalo angažovati i savjetnike van NPM-a, iz drugog dijela sektora ili drugih sektora Institucije, koji objektivno nisu u potpunosti posvećeni preventivnom radu, otežavala je rad i zahtijevala više vremena za pripremu obilazaka i izradu izvještaja. Sa druge strane, nije u potpunosti mogao biti ispoštovan princip povjerljivosti rada NPM-a, a službenici su morali da balansiraju vrijeme potrebno za dodatne aktivnosti i njihove primarne obaveze.

Nakon obavljenog obilaska, prema uspostavljenoj praksi, upravi ustanove se u završnom razgovoru ukazivalo na nepravilnosti koje je moguće i neophodno odmah otkloniti, a nakon obilaska se vršila detaljna obrada pribavljenih informacija i podataka, analiza zatečenog stanja i poređenje sa prethodno zatečenim stanjem u konkretnoj ustanovi. Na osnovu prikupljenih informacija i njihove analize, sačinjen

---

⁷ Naznačenih u Uvodu ovog Izvještaja.

je izvještaj o stanju ljudskih prava u običenoj ustanovi, stepenu ispunjenosti prethodno datih preporuka i eventualno date nove preporuke.

IV REALIZOVANE AKTIVNOSTI

Shodno Planu aktivnosti za 2018. godinu, sprovedena su 23 obilazka, organa, organizacija i ustanova u kojima su smještene lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje, od kojih 12 redovnih i 11 kontrolnih. Sproveden je i jedan ad hoc, odnosno neplanirani obilazak. Svi obilasci bili su nenajavljeni. Izvršeni su radnim i neradnim danima i u dane praznika, tokom i nakon radnog vremena, a dio i noću.

Redovnim obilascima obuhvaćene su:

organizacione jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova - Uprave policije i to: CB Budva, OB Cetinje, CB Bar, OB Mojkovac, OB Kolašin, OB Kotor i CB Podgorica, granični prelazi "Ranče" - Pljevlja, "Dobrakovo" - Bijelo Polje i "Kula" – Rožaje; i Klinika za psihijatriju Kliničkog centra Crne Gore i JU Dom starih "Grabovac".

Kontrolnim obilascima obuhvaćene su:

organizacione jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova - Uprave policije i to: CB Nikšić, OB Plav, OB Andrijevića, OB Rožaje i OB Herceg Novi, Specijalna bolnica za psihijatriju u Kotoru, Zavod za izvršenje krivičnih sankcija (četiri obilaska u Podgorici i jedan u Bijelom Polju).

Ad hoc obilazak obavljen je na graničnom prelazu Dobrakovo, u vrijeme kada je izvršena primopredaja zatvorenika između predstavnika Republike Srbije i Crne Gore.

Konačno, kako je već navedeno, NPM je učestvovao u **tri pratnje povratnika** po osnovu sporazuma o readmisiji⁸, koje su obavljene u organizaciji FRONTEX-a, odnosno Granične policije.

A. Redovni obilasci

Svi redovni obilasci obavljani su po već ustaljenoj metodologiji:

Faza I: Razgovor sa rukovodstvom Centra ili Odjeljenja bezbjednosti ili upravom ustanove.

Obilazak je započet razgovorom sa načelnikom/komandirima ili direktorom. Tom prilikom predstavljen je mandat NPM-a, plan obilaska i obavljen je razgovor o postupanju službenih lica prema zadržanim i licima lišenim slobode ili licima kojima je ograničeno kretanje.

Faza II: Obilazak Centra/Odjeljenja bezbjednosti ili ustanove

Izvršen je obilazak prostorija za zadržavanje ili smještaj, vozila za prevoz lica lišenih slobode i prostorija za saslušavanje.

Faza III: Razgovor sa zadržanim licima, licima lišenim slobode, korisnicima ili pacijentima

Ukoliko su zatečena u vrijeme obilaska.

Faza IV: Razgovor sa službenim licima

Obavljani su razgovori sa službenicima, koji su tim NPM-a informisali o načinu rada i postupanja.

Faza V: Uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid u dokumentaciju, evidencije, registre lica lišenih slobode, zadržanih lica i lica koja se pozivaju u svojstvu građanina, korisnika ili pacijenata.

---

⁸ Readmisija predstavlja proces bezbjednog povratka osoba koje ne ispunjavaju, ili više ne ispunjavaju uslove ulaska, boravka ili nastanivanja na teritoriji određene države, u ovom slučaju EU u zemlju čiji su te osobe državljani.

Faza VI: Završni razgovor sa rukovodstvom/upravom

Na kraju obilaska izneseni su prvi utisci o obilasku, prije svega o poštovanju prava lica lišenih slobode, korisnika i pacijenata, kao i o određenim nedostacima, koji se mogu odmah otkloniti.

4.1. Policijske prostorije za zadržavanje

4.1.1. Centar bezbjednosti Budva

Vrsta obilaska:	redovni obilazak
Svrha obilaska:	prevencija torture i ocjena stanja i ispunjenosti preporuka koje su date u prethodnim izvještajima
Datum obilaska:	26. mart 2018. godine
Najava obilaska:	obilazak nije najavljen
Tim za obilazak:	Mirjana Radović, savjetnica Zaštitnika NPM i Jelena Nedović, samostalna savjetnica III

Uvod

Obilazak CB je obavljen 26. marta 2018. godine, u večernjim časovima.

NPM timu je omogućen pristup prostorijama za zadržavanje lica i uvid u traženu dokumentaciju.

Tok obilaska

Faza I: Razgovor sa službenicima CB

Obilazak NPM-a započet je razgovorom sa policijskim službenicima Tomović Reljom, Rakočević Dejanom i Marović Mitrom. Tim NPM-a je predstavio mandat Zaštitnika kao NPM-a i predstavio je plan i cilj obilaska.

Faza II: Obilazak CB-a

Izvršen je obilazak prostorija za zadržavanje, sanitarnih čvorova i dežurne službe.

Faza III: Razgovor sa zadržanim licima i licima lišenim slobode

U trenutku obilaska nijesu zatečena lica u prostorijama za zadržavanje.

Faza IV: Uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid u dokumentaciju, registre lica lišenih slobode, zadržanih lica i lica koja se pozivaju u svojstvu građanina, kao i registar oduzetih stvari i predmeta.

Faza V: Završni razgovor sa službenicima CB

Na kraju obilaska tim NPM-a je ukazao na osnovne utiske o obilasku, kao i na nedostatke koji se mogu odmah otkloniti.

Materijalni uslovi u prostorijama za zadržavanje

CB raspolaže sa jednom jednokrevetnom, jednom dvokrevetnom i jednom trokrevetnom prostorijom za zadržavanje. Iako prostorije za zadržavanje, u pogledu površine i dimenzija, ispunjavaju uslove propisane Pravilnikom⁹ o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode (Pravilnik) i dalje ne ispunjavaju uslove propisane CPT standardom.¹⁰

U tom smislu Zaštitnik je 2016 godine Ministarstvu unutrašnjih poslova uputio Inicijativu za izmjenu člana 2 Pravilnika o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode

---

⁹ "Službeni list CG", Broj 52/12

¹⁰ "Komitet želi da naglasi da bi cilj trebao da bude omogućavanje najmanje 4 m² životnog prostora u zajedničkim ćelijama i 9 m² životnog prostora u ćelijama namenjenim jednom zatvoreniku." Izvještaj CPT-a o posjeti privremenoj upravi Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK).

("Službeni list Crne Gore", br. 52/12), kako bi se uslovi Predviđeni u Pravilniku, usaglasili sa CPT-standardima, koje je usvojio I Evropski sud za ljudska prava.¹¹

Trokrevetna prostorija za zadržavanje je ukupne površine 11,56 m² i namijenjena je za zadržavanje muškaraca. Opremljena je dušecima i pokrivačima. Nedostaju fiksirane klupe i stolice kako je propisano Pravilnikom.¹²

Dvokrevetna prostorija za zadržavanje je ukupne površine 6,38 m² i namijenjena je za zadržavanje žena. Opremljena je dušecima i pokrivačima. I u ovoj prostoriji nedostaju fiksirane klupe i stolice, kako je propisano Pravilnikom.

Jednokrevetna prostorija za zadržavanje je ukupne površine 4,58 m² i namijenjena je za zadržavanje muškaraca. Opremljena je dušekom i pokrivačem. U ovoj prostoriji postoji fiksirana klupa, ali nedostaje stolica.

Obezbijedena je prirodna svjetlost, vještačko osvjjetljenje, ventilacija i sistem za grijanje, u svim prostorijama za zadržavanje. U vrijeme obilaska, prostorije su bile prozračne i tople i ako nije bilo zadržanih lica.

¹¹ U presudi Schebet v.Russia, App.No.16074/07(2008), paragrafi 84-96. Sud je našao da je učinjena povreda člana 3 Evropske Konvencije kada je jedna žena zadržana 34 dana na moskovskom aerodromu Domodedovo u ćeliji veličine 4m² [.....]. Takvi uslovi su, po nalaženju Suda" nečovječni i ponižavajući." U presudi br.I v. Bugaria, 44082/98, 9. jun 2005. godine, vezano za uslove u vezi s boravkom u pritvoru, Sud je zapazio da jepodnosilac bio pritvoren tri dana u ćeliji od šest kvadratnih metara u kojoj su izvjesno bila još tri do četiri pritvorenika. Sud smatra da uslovi pritvora kojima je podnosilac bio podvrgnut, predstavljaju nečovječno i ponižavajuće postupanje u suprotnosti sa članom 3 Evropske Konvencije

¹² Član 7, stav 1: „Prostorije za zadržavanje moraju biti opremljene fiksiranim klupama i stolicama i krevetom sa dva pokrivača.”

Prostorije za zadržavanje nijesu upodobljene standardima CPT-a, u pogledu površine i dimenzija, kako je Zaštitnik preporučio u prethodnim izvještajima¹³ i nijesu opremljene standardnim fiksiranim mobilijarom, kako je propisano Pravilnikom.

Higijena i sanitarni čvor

Prostorije za zadržavanje su bile uredne, u vrijeme obilaska. Sanitarni čvor, koji je smješten neposredno do prostorija za zadržavanje, je takođe bio uredan. U odnosu na 2016. godinu, stanje je poboljšano, postavljena su vrata na oba sanitarna čvora, čime je omogućena privatnost licima koja ih koriste. Vještačko osvjetljenje u jednom sanitarnom čvoru nije funkcionisalo. Nedostatak vještačkog osvjetljenja zabilježen je i 2016. godine, kako je i konstatovano u Izvještaju, tako da sada možemo konstatovati da se ovaj problem, iz nekog razloga, ponavlja.

Pristup vodi za piće

Prostorije za zadržavanje su opremljene česnama za vodu, koje se aktiviraju pokretom ruke, putem senzora. Ispod česama su metalni umivaonici. Provjerom sistema u vrijeme obilaska, konstatovano je da je voda bila dostupna samo u trokrevetnoj prostoriji za zadržavanje, dok u preostalim dvijema prostorijama sistem nije funkcionisao.

Komunikacija zadržanih i službenih lica

Komunikacija se ostvaruje putem interfona. U trenutku obilaska, interfon je funkcionisao u svim prostorijama.

Prostorije za saslušanje i informativne razgovore

Ne postoje posebne prostorije za saslušanje i informativne razgovore, pa se ove službene radnje obavljaju u kancelarijama, koje su u trenutku obilaska bile zaključane. Naime, inspektori u čijim se kancelarijama vrši saslušavanje lica, nisu bili na dužnosti ili su bili na terenu

Video nadzor

Video nadzorom je pokriven ulaz u zgradu, prostorije za zadržavanje, kao i hodnik koji vodi do prostorija za zadržavanje. Video nadzor i dalje ne pokriva u potpunosti dio stepeništa koji vodi prema prostorijama za zadržavanje.

Nije ispunjena preporuka Zaštitnika data u prethodnim izvještajima da se obezbijedi potpuna pokrivenost video nadzorom, u dijelu stepeništa koje vodi prema prostorijama za zadržavanje.

Obezbijedenost električnog ormara

Električni ormar je obezbijeden, zaključan je i nije dostupan neovlašćenim licima.

Pregled vozila

Na parking u nijesu zatečena vozila namijenjena za prevoz lica lišenih slobode, jer su, shodno dobijenoj informaciji bila u upotrebi na terenskim aktivnostima.

Način čuvanja privremeno oduzetih stvari

Stvari koje su oduzete od lica lišenog slobode upisuju se u evidenciju – knjigu¹⁴, koja se nalazi u prijemnoj prostoriji. U ovu evidenciju se unose sljedeći podaci: datum i mjesto (tačna lokacija) oduzimanja stvari, prezime i ime lica od koga su oduzete stvari i predmeti, naziv oduzetih stvari i predmeta, razlog oduzimanja i pravna kvalifikacija, PS¹⁵ koji je oduzeo stvari i predmete, kome i kada su stvari i predmeti

¹³ Prethodni godišnji izvještaji su dostupni na: http://www.ombudsman.co.me/NPM_Izvjestaji.html.

¹⁴ U skladu sa Pravilnikom o oduzimanju, čuvanju i postupanju sa predmetima koje policijski službenik privremeno oduzima, „Službeni list CG”, br. 44/12, 36/13 i 1/15.

¹⁵ Policijski službenik

predati ili vraćeni i potpis PS koji je stvari i predmete predao. Takođe, evidentiraju se i u zapisniku o zadržavanju lica lišenog slobode, u obrazac Obr -1 unose se podaci o privremeno oduzetim ličnim predmetima i novcu, što je u skladu sa Pravilnikom¹⁶ o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova. Oduzete stvari se čuvaju na bezbjednom mjestu – magacinu, kako je Pravilnikom i propisano.

Ipak, u trenutku obilaska NPM tim nije mogao pristupiti magacinu, jer se službenik kod kojega se nalaze ključevi nalazio na godišnjem odmoru, što je potvrđeno uvidom u evidenciju.

Uvid u dokumentaciju

Od 1.1.2018. godine do 26.3.2018. godine ukupno je lišeno slobode 99 lica. Metodom slučajnog odabira, izvršen je uvid u više predmeta koji su formirani prilikom zadržavanja, odnosno lišavanja slobode, sa akcentom na ostvarivanje prava zadržanih i lica lišenih slobode.

Obavještenje o pravima zadržanog lica

Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da se zadržanim licima daje primjerak Informativnog lista, a uvidom u Zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode konstatovano je da lica potpisom, u posebnom u odjeljku, potvrđuju da su upoznata sa svojim pravima tj. da im je uručen informativni list. Informativni list je dostupan i na stranim jezicima (ruskom, engleskom, francuskom, njemačkom i albanskom jeziku).

Tim NPM-a je zapazio da je u hodniku CB-a Budva, na vidnom mjestu, postavljen poster, veličine 30x20 cm, sa informacijama o pravima i načinu zaštite prava lica lišenih slobode, što, pored informativnog lista, doprinosi informisanosti zadržanih lica.

Pravo na obavještanje drugog lica i branioca

Prema navodima policijskih službenika, zadržanim licima se omogućava da, o lišenju slobode, telefonom obavijeste člana porodice ili drugo lice. U zapisniku o zadržavanju lica lišenog slobode – Obr 1, ovaj podatak se ne unosi posebno, ali je u rubrici "NAPOMENA" predviđeno, između ostaloga, i unošenje podataka o kontaktima zadržanog lica sa drugim licima.

Takođe, prema riječima policijskih službenika, zadržano lice se obavezno obavještava o tome da ima pravo na branioca. Ni ovaj podatak se ne unosi u Zapisnik o zadržavanju. U Informativnom listu koje zadržano lice dobija, lice se (navodno još jednom) upoznaje sa pravom da angažuje branioca kojega odabere. U Zapisnik se unosi podatak da je licu uručen Informativni list.

Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova, između ostaloga je propisano i da je, policijski službenik koji je odredio zadržavanje lica ili koji izvršava zadržavanje, dužan da zadržano lice pouči i omogući mu da o zadržavanju obavijesti lice koje samo odredi. Takođe, službenik je dužan da obavijesti i porodicu lica koje je zadržano ili lice sa kojim živi u vanbračnoj zajednici, osim ako se zadržano lice tome izričito protivi. Konačno, propisano je i da se o upoznavanju zadržanog lica sačinjava zapisnik koji potpisuje zadržano lice i policijski službenik, koji ga je sa njegovim pravima upoznao i omogućio mu da ih ostvari.¹⁷

¹⁶ "Službeni list CG", Broj 21/14

¹⁷ Član 180, stavovi 1, 2 i 3.

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Ljekarski pregledi obavljaju se pri prijemu i tokom zadržavanja, ukoliko lice to zatraži, kao i kada policijski službenici uoče da lice ima vidljivih povreda, druge zdravstvene tegobe, prima terapiju, kao i nakon upotrebe sredstava prinude. Zadržana lica se uglavnom vode na ljekarski pregled u Službu hitne medicinske pomoći, što se zapisnički i evidentira.

Pravo na obrok

Licima koja su zadržana više od 12 časova, shodno Pravilniku, obezbjeđuju se tri obroka dnevno (doručak, ručak i večera). Hrana se dostavlja iz lokalnog restorana, po prethodnom dogovoru sa CB, i na osnovu zaključenog ugovora. Dostava obroka se zapisnički evidentira, uz napomenu da li je lice prihvatilo ponuđeni obrok.

Registri privedenih i zadržanih lica

Registri lica lišenih slobode i zadržanih lica se vode uredno.

Upotreba sredstava prinude

NPM tim je obaviješten da se ne vodi posebna evidencija upotrebe sredstava prinude. U svakom pojedinačnom slučaju sačinjava se zabilješka o upotrebi sredstava prinude koja se dostavlja nadležnom starješini na ocjenu i dalje postupanje.

Zaključci i preporuke

Obilaskom je utvrđeno da nijesu ispoštovane preporuke Zaštitnika koje su date u prethodnim izvještajima, koje se odnose na upodobljavanje prostorija za zadržavanje sa standardima CPT-a i video nadzor stepeništa.

S tim u vezi Zaštitnik podsjeća na date preporuke Upravi policije - CB Budva da se preduzmu mjere:

- da se prostorije za zadržavanje upodobu standardima CPT-a, u pogledu površine i dimenzija;
- da se stepenište koje vodi do prostorija za zadržavanje, u potpunosti, pokrije video nadzorom;

Na osnovu u Zaštitnik preporučuje Upravi policije – CB Budva i da preduzme mjere da se obezbijedi:

- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksnim klupama i stolicama kako je propisano
- Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- da se u sanitarnom čvoru obezbijedi osvjjetljenje;
- da se u jednokreventnoj i dvokreventnoj prostoriji za zadržavanje obezbijedi pristup vodi za piće;
- da se obezbijedi kontinuiran pristup zaključanoj prostoriji u kojoj se čuvaju oduzete stvari;
- da se zapisnički evidentira upoznavanje zadržanog lica sa pravom da o zadržavanju obavijesti lice koje samo odredi, kao i porodicu.

4.1.2. Odjeljenje bezbjednosti Cetinje

Vrsta obilaska:	redovni obilazak
Svrha obilaska:	prevencija torture i ocjena stanja i ispunjenosti preporuka koje su date u prethodnim izvještajima
Datum obilaska:	27. mart 2018. godine
Najava obilaska:	obilazak nije najavljen
Tim za obilazak:	Mirjana Radović, savjetnica Zaštitnika NPM i Jelena Nedović, samostalna savjetnica III

Uvod

Obilazak je obavljen 27. marta 2018. godine bez najave, u noćnim časovima. NPM timu je omogućen pristup prostorijama za zadržavanje lica, dežurnoj službi i kancelarijama službenika, kao i uvid u traženu dokumentaciju.

Tok obilaska

Faza I i IV: Razgovor sa službenicima OB

(uvrijeme obilaska na dužnosti nije bilo rukovodećih službenika)

Obilazak NPM-a započet je razgovorom sa policijskim službenicima Miroslavom Ščekićem i Veselinom Radulovićem. Tim NPM-a je predstavio mandat Zaštitnika kao NPM-a kao i plan i cilj obilaska.

Faza II: Obilazak OB-a

Izvršen je obilazak prostorija za zadržavanje, sanitarnih čvorova, dežurne službe i dvije slučajno odabrane kancelarije.

Faza III: Razgovor sa zadržanim licima i licima lišenim slobode

U trenutku obilaska nijesu zatečena lica u prostorijama za zadržavanje.

Faza V: Uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid u dokumentaciju, registre lica lišenih slobode, zadržanih lica i lica koja se pozivaju u svojstvu građanina, kao i evidenciju o vremenu javljanja rodbini, odnosno trećim licima za lica lišena slobode i zadržana lica.

Faza VI: Završni razgovor sa službenicima OB

Na kraju obilaska tim NPM-a je ukazao na osnovne utiske o obilasku, kao i na nedostatke koji se mogu odmah otkloniti.

Materijalni uslovi u prostorijama za zadržavanje

OB raspolaže sa dvije prostorije za zadržavanje, sa po jednim krevetom. Iako prostorije za zadržavanje u pogledu površine i dimenzija ispunjavaju uslove propisane Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode, manja prostorija za zadržavanje i dalje ne ispunjava uslove propisane CPT standardom.¹⁸

Jednokrevetna prostorija za zadržavanje je ukupne površine 5,67 m² i namijenjena je za zadržavanje žena. Opremljena je krevetom fiksiranom klupom, dušekom i pokrivačima. Nedostaje fiksirana stolica, kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.¹⁹

¹⁸ Izvod iz opšteg izvještaja broj (CPT / Inf (92) 3), paragraf 43: "prostorija namijenjena jednoj osobi u policijskom pritvoru poželjno je da ima 7 m², da bude 2 ili više metara od zida do zida i 2,5m između poda i plafon."

¹⁹ Član 7, stav 1: „Prostorije za zadržavanje moraju biti opremljene fiksiranim klupama i stolicama i krevetom sa dva pokrivača."

Druga jednokrevetna prostorija za zadržavanje je ukupne površine 7,28 m² i namijenjena je za zadržavanje muškaraca. Opremljena je krevetom, dušekom i pokrivačima. U ovoj prostoriji nedostaju fiksirana klupa i stolica, kako je propisano Pravilnikom.

Obezbijedena je prirodna svjetlost, vještačko osvjetljenje i sistem za grijanje i ventilaciju u obje prostorije. U vrijeme obilaska, prostorije su bile tople. Takođe, u toku je bilo krećenje cijelog objekta OB, sa prostorijama za zadržavanje.

Manja prostorija za zadržavanje, kao što je navedeno, nije upodobljena standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija, kako je Zaštitnik preporučio u prethodnim izvještajima.²⁰ Prostorije nijesu u potpunosti opremljene fiksiranim mobilijarom, kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

Higijena i sanitarni čvor

Prostorije za zadržavanje su u vrijeme obilaska bile uredne. Sanitarni čvor, koji je smješten do prostorija za zadržavanje, je takođe bio uredan i osvijetljen.

Pristup vodi za piće

Prostorije za zadržavanje su opremljene česmama za vodu sa metalnim umivaonicima, koje aktivira službenik po pozivu zadržanog lica (putem interfona). U vrijeme obilaska, voda je bila dostupna u obje prostorije.

Komunikacija zadržanih i službenih lica

Komunikacija se ostvaruje putem interfona. U trenutku obilaska, interfon je funkcionisao.

Prostorije za saslušanje i informativne razgovore

Ne postoje posebne prostorije za saslušanje i informativne razgovore, pa se ove službene radnje obavljaju u kancelarijama. U dvije slučajno odabrane kancelarije, koje su obidene, nijesu uočeni nestandardni predmeti.

Video nadzor

Video nadzorom (4 kamere) je pokriven veći dio hodnika, koji vodi do prostorija za zadržavanje. Nije ispunjena preporuka Zaštitnika, data u prethodnim izvještajima, da se obezbijedi potpuna pokrivenost video nadzorom u hodniku koji vodi do prostorija za zadržavanje.

Obezbijednost električnog ormara

Električni ormar je obezbijedjen, zaključan i nije dostupan neovlašćenim licima.

---

²⁰ Prethodni godišnji izvještaji su dostupni na: http://www.ombudsman.co.me/NPM_Izvjestaji.html.

Pregled vozila

Na parkingu nijesu zatečena vozila namijenjena za prevoz lica lišenih slobode, jer su ih koristili službenici angažovani na poslovima na terenu.

Način čuvanja privremeno oduzetih stvari

U zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode (Obr -1) unose se podaci o privremeno oduzetim ličnim predmetima – novcu, što je u skladu sa Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlaštenja u obavljanju tih poslova. Oduzete stvari se čuvaju na bezbjednom mjestu – magacinu, kako je Pravilnikom i propisano. Ipak, u trenutku obilaska NPM tim nije mogao pristupiti magacinu, jer službenik kod kojega se nalaze ključevi u trenutku obilaska nije bio na poslu.

Uvid u dokumentaciju

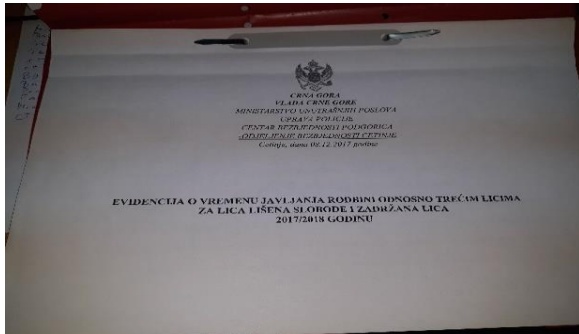
Od 1.1.2018. godine do 27.3.2018. godine ukupno su lišena slobode 23 lica. Metodom slučajnog odabira izvršen je uvid u nekoliko predmeta koji su formirani prilikom zadržavanja odnosno lišavanja slobode, sa akcentom na ostvarivanje prava zadržanih i lica lišenih slobode.

Obavještenje o pravima zadržanog lica

Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da se zadržanim licima dodjeljuje primjerak Informativnog lista, a uvidom u zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode, konstatovano je da lica potpisom u posebnom u odjeljku, potvrđuju da im je uručen informativni list. Informativni list je dostupan i na stranim jezicima (ruskom, engleskom, francuskom, njemačkom i albanskom jeziku).

Pravo na obavještavanje drugog lica i branioca

Prema navodima policijskih službenika, zadržanim licima se omogućava da o lišenju slobode, telefonom obavijeste člana porodice ili drugo lice, po sopstvenom izboru.

Takođe, prema riječima policijskih službenika, zadržano lice se obavezno obavještava o tome da ima pravo na branioca. Ovaj podatak se ne unosi u zapisnik o zadržavanju. U Informativnom listu koje zadržano lice dobija, lice se (još jednom) upoznaje sa pravom da angažuje branioca kojega odabere. U zapisniku se unosi podatak da je licu uručen Informativni list.

Tim NPM-a je zapazio je u dežurnoj službi, na vidnom mjestu, istaknut tekst Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Dežurni službenik je naveo da je prošao obuku u organizaciji Uprave policije i Savjeta Evrope, čiji posebni dio je bio posvećen obavještavanju o pravima zadržanog lica. U vezi sa tim, OB Cetinje vodi posebnu evidenciju o vremenu javljanja rodbini, odnosno trećim licima za lica lišena slobode i zadržana lica, što je novina u ovom OB.

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Ljekarski pregledi obavljaju se pri prijemu i tokom zadržavanja, ukoliko lice to zatraži, kao i kada policijski službenici uoče da lice ima vidljivih povreda, druge zdravstvene tegobe, prima terapiju, kao i nakon upotrebe sredstava prinude. Zadržana lica se uglavnom vode na ljekarski pregled u Službu hitne medicinske pomoći, što se zapisnički i evidentira.

Pravo na obrok

Licima koja su zadržana više od 12 časova, shodno Pravilniku, obezbjeđuju se tri obroka dnevno (doručak, ručak i večera). Još uvijek nije sistemski riješeno pitanje obezbjeđivanja obroka, pa službenici navode da se dešava i da policijski službenici kupuju hranu od svojih sredstava.

Registri privedenih i zadržanih lica

Registri lica lišenih slobode i zadržanih lica se vode uredno.

Upotreba sredstava prinude

NPM tim je obaviješten da se ne vodi posebna evidencija upotrebe sredstava prinude. U svakom pojedinačnom slučaju sačinjava se zabilješka o upotrebi sredstava prinude koja se dostavlja nadležnom starješini na ocjenu i dalje postupanje. Od početka godine do dana obilaska nijesu zabilježeni slučajevi upotrebe sredstava prinude.

Zaključci i preporuke

Obilaskom je utvrđeno da nijesu ispoštovane preporuke Zaštitnika koje su date u prethodnim izvještajima, koje se odnose na upodobljavanje prostorija za zadržavanje sa standardima CPT-a i video nadzor u hodniku koji vodi do prostorija za zadržavanje.

S tim u vezi Zaštitnik podsjeća na date preporuke Upravi policije – OB Cetinje da se preduzmu mjere da se obezbijedi:

- da se prostorija za zadržavanje upodobi standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija;
- da se hodnik koji vodi do prostorija za zadržavanje u potpunosti pokrije video nadzorom;

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik preporučuje Upravi policije – OB Cetinje i da preduzme mjere da se obezbijedi:

- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim klupama i stolicama kako je propisano
- Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- da se obezbijedi kontinuirani pristup magacinu u kojem se čuvaju privremeno oduzete stvari;
- da se zapisnički evidentira upoznavanje zadržanog lica sa pravom da o zadržavanju obavijesti porodicu ili lice koje samo odredi;
- da se sistemski uredi pitanje dostavljanja obroka zadržanim licima u skladu sa Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova.

4.1.3. Centar bezbjednosti Bar

Vrsta obilaska:	redovni obilazak
Svrha obilaska:	prevencija torture i ocjena stanja i ispunjenosti preporuka koje su date u prethodnim izvještajima
Datum obilaska:	19. aprila 2018. godine
Najava obilaska:	obilazak nije najavljen
Tim za obilazak:	Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Zdenka Perović, savjetnica Zaštitnika Mirjana Radović, savjetnica zaštitnika NPM i Jelena Nedović, samostalna savjetica III

Uvod

Obilazak je obavljen bez najave 19. aprila u večernjim satima. NPM timu je omogućen pristup prostorijama za zadržavanje lica, dežurnoj službi i kancelarijama službenika, kao i uvid u traženu dokumentaciju.

Faza I: Razgovor sa rukovodstvom CB-a

Obilazak NPM-a započet je razgovorom sa zamjenikom načelnika CB Bar Vladimirom Bakovićem. Tim NPM-a je predstavio mandat Zaštitnika kao NPM-a, plan i cilj obilaska.

Faza II: Obilazak CB-a

Izvršen je obilazak prostorija za zadržavanje, sanitarnih čvorova, dežurne službe, kancelarija i vozila koja služe za prevoz lica lišenih slobode.

Faza III: Razgovor sa zadržanim licima

U vrijeme obilaska zatečena su tri lica u prostorijama za zadržavanje (dva muškarca i jedna žena), sa kojima su obavljani razgovori, na povjerljiv način.

Faza IV: Razgovor sa službenim licima

Obavljani su razgovori sa policijskim službenicima Žarkom Radulovićem i Damirom Mulevićem.

Faza V: Uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid u dokumentaciju, registre lica lišenih slobode i knjigu oduzetih stvari i predmeta.

Faza VI: Završni razgovor sa zamjenikom načelnika CB

Na kraju obilaska tim NPM-a je ukazao na osnovne utiske o obilasku, kao i na nedostatke koje je neophodno odmah otkloniti.

Materijalni uslovi u prostorijama za zadržavanje

CB raspolaže sa dvije prostorije za zadržavanje, od kojih je jedna namijenjena za zadržavanje muškaraca, kapaciteta 3 ležaja i jednom za zadržavanje žena, sa jednim krevetom. Iako prostorije za zadržavanje u pogledu površine i dimenzija ispunjavaju uslove propisane Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode, i dalje ne ispunjavaju standarde propisane CPT standardom.²¹

Jednokrevetna prostorija za zadržavanje je ukupne površine 3,42 m² i namijenjena je za zadržavanje žena. Opremljena je fiksiranom klupom, krevetom, dušekom i pokrivačima. Nedostaje fiksirana stolica, kako je propisano Pravilnikom.²²

Trokrevetna prostorija je ukupne površine 11,56 m² i namijenjena je za zadržavanje muškaraca. Opremljena je fiksiranom klupom, krevetima, dušecima i pokrivačima. I u ovoj prostoriji nedostaju stolice kako je propisano Pravilnikom.

²¹ Izvod iz opšteg izvještaja broj (CPT / Inf (92) 3), paragraf 43: "prostorija namijenjena jednoj osobi u policijskom pritvoru poželjno je da ima 7 m², da bude 2 ili više metara od zida do zida i 2,5m između poda i plafon."

²² Član 7, stav 1: „Prostorije za zadržavanje moraju biti opremljene fiksiranim klupama i stolicama i krevetom sa dva pokrivača."

Obezbijeđena je prirodna svjetlost, vještačko osvjjetljenje i sistem za grijanje i ventilaciju u obje prostorije. Ipak vještačko osvjjetljenje nije dovoljnog inteziteta da bi se moglo čitati.

Jedno od zadržanih lica, koje je u trenutku obilaska bilo zadržano 48 časova, obavijestilo je tim NPM da svijetlo ostaje uključeno i tokom noći kako bi službenici bili u prilici da ih nadziru preko instaliranog video nadzora. U trenutku obilaska, prostorije su bile prozračne.

Prostorije za zadržavanje nijesu upodobljene standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija, kako je Zaštitnik preporučio u prethodnim izvještajima.²³ Prostorije nijesu u potpunosti opremljene fiksiranim klupama i stolicama kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode. Konačno, intezitet vještačkog osvjjetljenja je neophodno pojačati, kako bi bilo uslova za čitanje, dok ga je za vrijeme spavanja neophodno potpuno isključiti u skladu sa CPT standardom.²⁴

Higijena i sanitarni čvor

Prostorije za zadržavanje su bile uredne. Sanitarni čvor, koji je smješten između prostorija za zadržavanje, je takođe bio relativno uredan i osvjjetljen, ali se ipak osjećao neprijatan miris. U toku obilaska, aktiviran je sistem za vještačku ventilaciju, nakon čega se vazduh odmah osvježio. Ipak, ubrzo nakon što je sistem aktiviran, žena koja se u trenutku obilaska nalazila u prostoriji za zadržavanje je izričito zahtijevala isključivanje sistema, jer sistem proizvodi buku koja joj smeta.

Pristup vodi za piće

Prostorije za zadržavanje su opremljene česmama za vodu sa metalnim umivaonicima, koje se aktiviraju po pozivu zadržanog lica. U trenutku obilaska voda je bila dostupna u obje prostorije.

Komunikacija zadržanih i službenih lica

Komunikacija se ostvaruje putem interfona. U trenutku obilaska, interfon je funkcionisao.

Prostorije za saslušanje i informativne razgovore

Ne postoje posebne prostorije za saslušanje i informativne razgovore, pa se ove službene radnje obavljaju u kancelarijama. U jednoj od odabranih kancelarija koje su obidene, pronađena su dva nestandardna predmeta (jedna kliješta i jedno klupko kanapa), na koja je posebno ukazano u završnom razgovoru sa službenicima CB-a. NPM timu je objašnjeno na uobičajeni način da su kliješta zaostala prilikom nedavne popravke prozora, kao i da kanap služi za vezivanje predmeta.

Video nadzor

Video nadzorom je u potpunosti pokriven hodnik, koji vodi do prostorija za zadržavanje kao i prostorije za zadržavanje.

Obezbijeđenost električnog ormara

Električni ormar koji se nalazi između prostorija za zadržavanje nije propisno obezbijeđen (vrata zalijepljena selotejp trakom), kao ni električni ormar koji se nalazi na drugom spratu.

---

²³ Prethodni godišnji izvještaji su dostupni na: http://www.ombudsman.co.me/NPM_Izvjestaji.html.

²⁴ „Sve policijske ćelije treba da su čiste i razumnih dimenzija u odnosu na broj osoba koje se u njih smještaju, i da imaju odgovarajuće osvjjetljenje (npr. dovoljno za čitanje osim u vreme spavanja); poželjno je da ćelije imaju prirodno svijetlo.”, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010, para. 42.

Pregled vozila

Na parkingu su zatečena i običena tri vozila namijenjena za prevoz lica lišenih slobode. U zatečenim vozilima kojima se vrši prevoz lica nijesu nađeni nestandardni predmeti, koji bi se mogu koristiti za zastrašivanje ili mučenje lica lišenih slobode, niti tragovi koji bi upućivali na korišćenje takvih predmeta.

Način čuvanja privremeno oduzetih stvari

U zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode (Obr -1) unose se podaci o privremeno oduzetim ličnim predmetima – novcu, što je u skladu sa Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova.

Oduzete stvari se čuvaju na bezbjednom mjestu – magacinu, kako je Pravilnikom i propisano. Evidencija oduzetih predmeta se vodi u Knjizi oduzetih stvari i predmeta. Tim NPM je pristupio magacinu. Slučajno odabrani predmeti evidentirani u Knjizi oduzetih stvari i predmeta nalazili su se u magacinu, propisno uskladišteni, pod brojem pod kojim su u Knjizi i evidentirani.

Razgovor sa zadržanim licima i licima lišenim slobode

Prilikom obilaska u prostorijama za zadržavanje su zatečena tri lica, dva muškarca i jedna žena. Sa njima je obavljen povjerljiv razgovor, van vidnog i slušnog polja policijskih službenika. U razgovoru je jedan od muškaraca naveo da je zadržan prije dva dana, dok su drugi muškarac i žena (tetka i sestrić) zadržani neposredno prije NPM obilaska. U odnosu na postupanje službenika CB Bar nijesu imali primjedbe. Žena je tom prilikom navela da je zamolila članove porodice da joj donesu neophodne lijekove, što su i donijeli, pa je ona uzela terapiju u vrijeme obilaska. Očekivala je i da joj donesu topliju odjeću. Lica su imala primjedbe na materijalne uslove boravka, kako je već navedeno (odnosno u vezi sa ventilacijom u prostoriji za zadržavanje za žene, odnosno osvjetljenjem u odnosu na prostoriju za zadržavanje za muškarce).

Uvid u dokumentaciju

Od 1.1.2018. godine do 19.4.2018. godine ukupno je lišeno slobode 77 lica. Metodom slučajnog uzorka izvršen je uvid u nekoliko predmeta koji su formirani prilikom zadržavanja odnosno lišavanja slobode, sa akcentom na ostvarivanje prava zadržanih i lica lišenih slobode.

Obavještenje o pravima zadržanog lica

Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da se zadržanim licima dodjeljuje primjerak Informativnog lista, a uvidom u Zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode, konstatovano je da lica potpisom u posebnom u odjeljku, potvrđuju da im je uručen Informativni list. Ipak, niti jedno od troje zadržanih lica nije bilo upoznato sa Informativnim listom, odnosno kazali su da nijesu primili Informativni list, niti su ga imali kod sebe, što ukazuje da lica nisu u suštini upoznata sa svojim pravima, nego po automatizmu, bez čitanja, potpisuju ponuđeni zapisnik. NPM je tokom obilaska preporučio da se zadržanim licima uruči primjerak Informativnog lista koji bi zadržano lice imalo kod sebe tokom zadržavanja. Na taj način se obezbjeđuje mogućnost da se lice i kasnije, na miru, upozna sa svojim pravima u samoj prostoriji za zadržavanje.

Pravo na obavještanje drugog lica i branioca

Prema navodima policijskih službenika, licima se omogućava da o lišenju slobode obavijeste člana porodice ili drugo lice. Uvidom u dokumentaciju potvrđeno je da su lica obaviještena o ovom pravu, kao i da su ovo pravo iskoristila.

Takođe, prema riječima policijskih službenika, zadržano lice se obavezno obavještava o tome da ima pravo na branioca. Ovaj podatak se ne unosi u Zapisnik o zadržavanju, iako je Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova, između ostaloga

propisano i da se o upoznavanju zadržanog lica sa konkretnim pravima sačinjava zapisnik koji potpisuje zadržano lice i policijski službenik, koji ga je sa njegovim pravima upoznao i omogućio mu da ih ostvari.²⁵

Tim NPM-a je zapazio da je u dežurnoj službi, na vidnom mjestu, istaknut poster na kojem se nalazi obavještenje o pravima zadržanih lica. Ipak, u trenutku obilaska, poster je većim dijelom bio prekriven obavještenjima koja su se odnosila na službenike.

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Ljekarski pregledi obavljaju se pri prijemu i tokom zadržavanja, ukoliko lice to zatraži, kao i kada policijski službenici uoče da lice ima vidljivih povreda, druge zdravstvene tegobe, prima terapiju, kao i nakon upotrebe sredstava prinude. Zadržana lica se uglavnom vode na ljekarski pregled u Službu hitne medicinske pomoći, što se zapisnički i evidentira. Iako se jedno od zadržanih lica požalilo da nema pristup propisanoj terapiji, uvidom u dokumentaciju NPM tim se uvjerio da je to lice dobilo potrebnu terapiju, koju su mu prethodno dostavili članovi porodice.

Pravo na obrok

Licima koja su zadržana više od 12 časova, shodno Pravilniku, obezbjeđuju se tri obroka dnevno (doručak, ručak i večera). Zadržanim licima koja su zatečena prilikom obilaska je, u skladu sa njihovom željom, omogućeno da im obroke dostave članovi porodice.

Registri privedenih i zadržanih lica

Registri lica lišenih slobode i zadržanih lica se vode uredno.

Upotreba sredstava prinude

NPM tim je obaviješten da se ne vodi posebna evidencija upotrebe sredstava prinude. U svakom pojedinačnom slučaju sačinjava se zabilješka o upotrebi sredstava prinude, koja se dostavlja nadležnom starješini na ocjenu i dalje postupanje. Prilikom obilaska NPM je dobio kopije oba izvještaja o upotrebi sredstava prinude u periodu od 1.1.2018. do trenutka obilaska, čijom analizom nijesu utvrđene nepravilnosti.

Zaključci i preporuke

Obilaskom je utvrđeno da nijesu ispoštovane preporuke Zaštitnika koje su date u prethodnim Izvještajima,

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik podsjeća na date preporuke Upravi policije – CB Bar da se preduzmu mjere da se obezbijedi:

- da se prostorije za zadržavanje upodobne standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija;

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik preporučuje Upravi policije – CB Bar i da preduzme mjere da se obezbijedi:

- preispitivanje namjene zatečenih nestandardnih predmeta u kancelarijama u kojima se obavljaju razgovori sa licima koja se saslušavaju;
- da se zadržanim licima omogući da budu suštinski upoznata sa svojim pravima, odnosno da im se obezbijedi da zadrže Informativni list u prostorijama za zadržavanje;
- da se podatak o tome da li je zadržano lice obaviješteno o pravu na branioca unosi u Zapisnik o zadržavanju;

---

²⁵ Član 180, stavovi 1, 2 i 3.

- da poster sa obaviještenjem o pravima lica lišenih slobode i zadržanih, bude u potpunosti dostupan za čitanje;
- da se prostorije za zadržavanje u potpunosti opreme fiksiranim klupama i stolicama, kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- da se propisno obezbijede električni ormari koji se nalaze ispred prostorija za zadržavanje kao i na spratu;
- da se vještačko osvjetljenje pojača dovoljno da omogući čitanje i da se isključuje tokom noćnih sati, za vrijeme spavanja zadržanih lica;
- preispitivanje ispravnosti sistema za ventilaciju, imajući u vidu buku koju trenutno proizvodi tokom rada.

4.1.4. Odjeljenje bezbjednosti Mojkovac

Vrsta obilaska:	redovni obilazak
Svrha obilaska:	prevencija torture i ocjena stanja i ispunjenosti preporuka koje su date u prethodnim izvještajima
Datum obilaska:	1. maja 2018. godine
Najava obilaska:	obilazak nije najavljen (neradni dan Praznik rada, noću)
Tim za obilazak:	Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Zdenka Perović i savjetnica Zaštitnika Mirjana Radović NPM

Uvod

Obilazak je obavljen 1. maja 2018. godine bez najave.

NPM timu je omogućen pristup prostorijama za zadržavanje lica i uvid u traženu dokumentaciju.

Tok obilaska

Faza I: Razgovor sa rukovodstvom OB

Obilazak NPM-a započet je razgovorom sa Markom Fušićem, kriminalističkim inspektorom. Tim NPM-a je predstavio mandat Zaštitnika kao NPM-a, plan i cilj obilaska.

Faza II: Obilazak OB-a

Izvršen je obilazak prostorija za zadržavanje, sanitarnih čvorova, dežurne službe i motornih vozila namijenjenih za prevoz lica lišenih slobode.

Faza III: Razgovor sa zadržanim licima i licima lišenim slobode

U vrijeme obilaska nijesu zatečena lica u prostorijama za zadržavanje.

Faza IV: Razgovor sa službenim licima

Tokom razgovora službenici Marko Fušić, kao i dežurni službenik Dragomir Vučinić, ukazali su na problem nedostatka odgovarajuće obuće, odnosno činjenicu da u jednoj obući (čizmama) rade već 3 godine, tokom svih godišnjih doba.

Faza V: Uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid u dokumentaciju, registre lica lišenih slobode i zadržanih lica, kao i registar oduzetih stvari i predmeta.

Faza VI: Završni razgovor sa službenicima OB

Na kraju obilaska tim NPM-a je ukazao na prve utiske o obilasku, kao i na nedostatke koji se mogu odmah otkloniti.

Materijalni uslovi u prostorijama za zadržavanje

OB raspolaže sa dvije jednokrevetne prostorije, površine od po 4 m², od kojih je jedna namijenjena za zadržavanje muškaraca, a druga za žene. Iako prostorije za zadržavanje u pogledu površine i dimenzija ispunjavaju uslove propisane Pravilnikom i dalje ne ispunjavaju uslove propisane CPT standardom.²⁶ Prostorije su opremljene krevetima, dušecima, pokrivačima i klupama.

Nedostaju fiksirane stolice kako je propisano Pravilnikom.²⁷

Obezbijedena je prirodna svjetlost i vještačko osvjetljenje u obje prostorije. Međutim, u vrijeme obilaska u prostoriji broj 1 nije bilo vještačkog osvjetljenja (nedostajala je sijalica). Navedeni nedostatak je otklonjen u toku samog obilaska. Obezbijeden je sistem za grijanje i ventilaciju u obje prostorije.

U trenutku obilaska, prostorije su bile prozračne.

Prostorije za zadržavanje nijesu upodobljene standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija, kako je Zaštitnik preporučio u prethodnim izvještajima.²⁸ Nijesu opremljene fiksiranim stolicama kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

Higijena i sanitarni čvor

Prostorije za zadržavanje su u vrijeme obilaska bile uredne. Nije obezbijeden poseban sanitarni čvor namijenjen za zadržana lica, već se koristi isti koji koriste službenici, koji je renoviran uredan i čist.

Pristup vodi za piće

Prostorije za zadržavanje su opremljene česmama za vodu sa metalnim umivaonicima, koje se aktiviraju preko ventila koji se nalazi u hodniku, ispred prostorija za zadržavanje.

Komunikacija zadržanih i službenih lica

Interfon nije obezbijeden, pa se komunikacija ostvaruje na način što zadržana lica kucaju na vrata prostorija za zadržavanje, signalizirajući na taj način da žele kontakt sa dežurnim službenikom.

Prostorije za saslušanje i informativne razgovore

Ne postoje posebne prostorije za saslušanje i informativne razgovore, pa se ove službene radnje obavljaju u kancelarijama, koje su u vrijeme obilaska bile zaključane. Naime, inspektori u čijim se kancelarijama vrši saslušavanje lica, su bili odsutni imajući u vidu da je obilazak sproveden u noćnim satima.

²⁶ "Komitet želi da naglasi da bi cilj trebao da bude omogućavanje zadržavanje najmanje 4 m² životnog prostora u zajedničkim ćelijama i 9 m² životnog prostora u ćelijama namenjenim jednom zatvoreniku." Izvještaj CPT-a o posjeti privremenoj upravi Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK).

²⁷ Član 7, stav 1: „Prostorije za zadržavanje moraju biti opremljene fiksiranim klupama i stolicama i krevetom sa dva pokrivača.”

²⁸ Prethodni godišnji izvještaji su dostupni na: http://www.ombudsman.co.me/NPM_Izvjestaji.html.

Video nadzor

Video nadzorom je pokriven ulaz u zgradu, prostorije za zadržavanje i hodnik koji vodi do prostorija za zadržavanje. Video nadzor i dalje ne pokriva posebnu prostoriju koja je odvojena od hodnika, a iz koje se neposredno ulazi u prostorije za zadržavanje.

Nije ispunjena preporuka Zaštitnika data u prethodnim izvještajima da se obezbijedi potpuna pokrivenost video nadzorom prostorije iz koje se neposredno ulazi.

Obezbijeđenost električnog ormara

Električni ormar je obezbijeđen, zaključan i nije dostupan neovlašćenim licima.

Pregled vozila

Na parking su zatečena i običena tri vozila, namijenjena za prevoz lica lišenih slobode. U vozilima kojima se vrši prevoz lica nijesu nađeni nestandardni predmeti, koji bi se mogli koristiti za zastrašivanje ili mučenje lica lišenih slobode, niti tragovi koji bi upućivali na korišćenje takvih predmeta.

Način čuvanja privremeno oduzetih stvari

Stvari koje su oduzete od lica lišenog slobode upisuju se u evidenciju – knjigu²⁹, koja se nalazi u prijemnoj prostoriji. Takođe, i u zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode (Obr -1) unose se podaci o privremeno oduzetim ličnim predmetima – novcu, što je u skladu sa Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju. Oduzete stvari se čuvaju na bezbjednom mjestu – magacinu, kako je Pravilnikom i propisano. Ipak, u vrijeme obilaska NPM tim nije mogao pristupiti magacinu, jer se službenik kod kojega se nalaze ključevi bio odsutan.

Uvid u dokumentaciju

Od 1.1.2018. do 1.5.2018. godine ukupno je lišeno slobode 13 lica. Metodom slučajnog uzorka izvršen je uvid u nekoliko predmeta koji su formirani prilikom zadržavanja odnosno lišavanja slobode, sa akcentom na ostvarivanje prava zadržanih i lica lišenih slobode.

Obavještenje o pravima zadržanog lica

Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da se zadržanim licima dodjeljuje primjerak Informativnog lista, a uvidom u Zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode konstatovano je da lica potpisom u posebnom u odjeljku, potvrđuju da su upoznata sa svojim pravima tj. da im je uručen informativni list. Informativni list je dostupan i na stranim jezicima (ruskom, engleskom, francuskom, njemačkom i albanskom jeziku). Ovi informativni listovi (na navedenim jezicima) se nalaze na vidnom mjestu na zidu, neposredno ispred prostorija za zadržavanje.

Imajući u vidu da lica koja se lišavaju slobode, neposredno nakon dovođenja u OB, nijesu u stanju da se suštinski upoznaju sa pravima koja im stoje na raspolaganju usled različitih razloga (alkoholosano stanje, stres, razdražnost), NPM je tokom obilaska preporučio da se zadržanim licima uruči primjerak Informativnog lista koji bi zadržano lice imalo kod sebe tokom zadržavanja. Na taj način se obezbjeđuje mogućnost da se lice i kasnije upozna sa svojim pravima u samoj prostoriji za zadržavanje.

Pravo na obavještanje drugog lica i branioca

Prema navodima policijskih službenika zadržanim licima se omogućava da o lišenju slobode obavijeste člana porodice ili drugo lice. U Zapisniku o zadržavanju ovaj podatak se ne unosi posebno. U Zapisniku o zadržavanju lica lišenog slobode – Obr 1 u rubrici "NAPOMENA" je, između ostaloga, predviđeno i unošenje podataka o kontaktima zadržanog lica sa drugim licima.

---

²⁹ U ovu evidenciju se unose sljedeći podaci: datum i mjesto (tačna lokacija) oduzimanja, prezime i ime lica od koga su oduzete stvari i predmeti, naziv oduzetih stvari i predmeta, razlog oduzimanja i pravna kvalifikacija, OPS koji je oduzeo stvari i predmete, kome i kada su stvari i predmeti predati ili vraćeni i potpis OPS koji je stvari i predmete predao.

Takođe, prema riječima policijskih službenika, zadržano lice se obavezno obavještava o tome da ima pravo na branioca. U Informativnom listu koje zadržano lice dobija, lice se (još jednom) upoznaje sa pravom da angažuje branioca kojega odabere. U Zapisniku se unosi podatak da je licu uručen Informativni list.

Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova, između ostaloga je propisano da je, policijski službenik koji je odredio zadržavanje lica ili koji izvršava zadržavanje, dužan da zadržano lice pouči i omogući mu da o zadržavanju obavijesti lice koje sam odredi. Takođe, službenik je dužan da obavijesti i porodicu lica koje je zadržano ili lice sa kojim živi u vanbračnoj zajednici, osim ako se zadržano lice tome izričito protivi. Konačno, propisano je i da se o upoznavanju zadržanog lica sačinjava zapisnik, koji potpisuje zadržano lice i policijski službenik koji ga je sa njegovim pravima upoznao i omogućio mu da ih ostvari, kako je već navedeno.

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Ljekarski pregledi obavljaju se pri prijemu i tokom zadržavanja, ukoliko lice to zatraži, kao i kada policijski službenici uoče da lice ima vidljivih povreda, druge zdravstvene tegobe, prima terapiju, kao i nakon upotrebe sredstava prinude. Zadržana lica se uglavnom vode na ljekarski pregled u Službu hitne medicinske pomoći, što se zapisnički i evidentira.

Pravo na obrok

Licima koja su zadržana više od 12 časova, shodno Pravilniku, obezbjeđuju se tri obroka dnevno (doručak, ručak i večera). Hrana se dostavlja u skladu sa prethodno postignutim dogovorom sa obližnjim restoranom.

Registri privedenih i zadržanih lica

Registri lica lišenih slobode i zadržanih lica se vode uredno.

Upotreba sredstava prinude

NPM tim je obaviješten da se ne vodi posebna evidencija upotrebe sredstava prinude. U svakom pojedinačnom slučaju sačinjava se zabilješka o upotrebi sredstava prinude koja se dostavlja nadležnom starješini na ocjenu i dalje postupanje. Od početka godine do 1.5.2018. godine nije bilo upotrebe sredstava prinude.

Zaključci i preporuke

Obilaskom je utvrđeno da nijesu ispoštovane preporuke Zaštitnika koje su date u prethodnim Izvještajima, da se upodobe prostorije za zadržavanje koje nijesu usklađene sa CPT standardima u pogledu površine i dimenzija, kao i da se video nadzorom u potpunosti pokrije prostorija koja vodi prema prostorijama za zadržavanje.

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik podsjeća na date preporuke Upravi policije - OB Mojkovac da se preduzmu mjere da se obezbijedi:

- da se prostorije za zadržavanje upodobe standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija;
- da se prostorija koja vodi do prostorija za zadržavanje pokrije video nadzorom;

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik preporučuje Upravi policije – OB Mojkovac i da preduzme mjere da se obezbijedi:

- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim stolicama kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- odgovarajuća obuća zaposlenim službenicima prilagođena zimskim i ljetnjim uslovima;
- ugrađivanje interfona koji će omogućiti nesmetanu komunikaciju između zadržanih lica i dežurnih službenika;
- da se zadržanom licu omogući da zadrži Informativni list u prostorijama za zadržavanje;
- da se zapisnički evidentira upoznavanje zadržanog lica sa pravom da o zadržavanju obavijesti lice koje samo odredi, kao i porodicu.

4.1.5. Odjeljenje bezbjednosti Kolašin

Vrsta obilaska:	redovni obilazak
Svrha obilaska:	prevencija torture i ocjena stanja i ispunjenosti preporuka koje su date u prethodnim izvještajima
Datum obilaska:	2. maja 2018. godine (drugi neradni dan Praznika rada, noću)
Najava obilaska:	obilazak nije najavljen
Tim za obilazak:	Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Zdenka Perović i savjetnica Zaštitnika Mirjana Radović NPM

Uvod

Obilazak je obavljen 2. maja 2018. godine bez najave.

NPM timu je omogućen pristup prostorijama za zadržavanje lica i uvid u traženu dokumentaciju.

Tok obilaska

Faza I: Razgovor sa dežurnim rukovodiocem OB

Obilazak NPM-a započet je razgovorom sa zatečenim policijskim službenikom Darkom Todorovićem. Tim NPM-a je predstavio mandat Zaštitnika kao NPM-a, plan i cilj obilaska.

Faza II: Obilazak OB-a

Izvršen je obilazak prostorija za zadržavanje, sanitarnih čvorova, dežurne službe i motornih vozila namijenjenih za prevoz lica lišenih slobode.

Faza III: Razgovor sa zadržanim licima i licima lišenim slobode

U vrijeme obilaska nijesu zatečena lica u prostoriji za zadržavanje.

Faza IV: Razgovor sa službenim licima

Tokom razgovora službenici su ukazali na problem nedostatka odgovarajuće obuće, odnosno činjenicu da u jednoj obući (čizmama) rade već 3 godine, tokom svih godišnjih doba.

Faza V: Uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid u dokumentaciju, registre lica lišenih slobode, zadržanih lica i lica koja se pozivaju u svojstvu građanina, kao i registar oduzetih stvari i predmeta.

Faza VI: Završni razgovor sa službenicima OB

Na kraju obilaska tim NPM-a je ukazao na prve utiske o obilasku, kao i na nedostatke koji se mogu odmah otkloniti.

Materijalni uslovi u prostorijama za zadržavanje

OB raspolaže jednom dvokrevetnom prostorijom za zadržavanje u obliku slova "Γ" površine 7m² (prostorija za zadržavanje br. 2), dok je druga jednokrevetna prostorija (prostorija br. 1) površine od 2,8 m² stavljena van upotrebe, imajući u vidu da ne ispunjava CPT standard u pogledu površine. Dvokreventna prostorija za zadržavanje je opremljena krevetima, dušecima i pokrivačima, dok nedostaju klupa i stolica

kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.³⁰

U vrijeme obilaska prostorija koja je stavljena van upotrebe nije bila, označena kao takva niti je bila zatvorena/zaključana.

Obezbijedena je prirodna svjetlost i vještačko osvjetljenje u prostoriji za zadržavanje br. 2. U prostoriji broj 1 nije bilo vještačkog osvjetljenja (nedostajala je sijalica). Navedeni nedostatak je otklonjen u toku obilaska. Obezbijeden je sistem za grijanje i ventilaciju u obje prostorije. U vrijeme obilaska, prostorije su bile prozirne.

Ni ova prostorija za zadržavanje koja je u funkciji nije još uvijek upodobljena standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija, kako je Zaštitnik preporučio u prethodnim izvještajima.³¹ Nije opremljena fiksiranim stolicama i klupom kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

Higijena i sanitarni čvor

Prostorije za zadržavanje i sanitarni čvor su u vrijeme obilaska bili uredni, ali osvjetljenje u sanitarnom čvoru nije funkcionisalo, što je odmah riješeno zamjenom sijalica.

Pristup vodi za piće

Prostorija za zadržavanje je opremljena česmom za vodu sa metalnim umivaonikom, koja se aktivira preko ventila koji se nalazi u hodniku ispred prostorija za zadržavanje.

Komunikacija zadržanih i službenih lica

Komunikacija zadržanih i službenih lica se ostvaruje preko interfona, što je prilikom obilaska i potvrđeno. U vrijeme obilaska, primjećeno je da je iz interfona (koji je funkcionisao) izvučena jedna žica, na šta je ukazano u toku samog obilaska.

Prostorije za saslušanje i informativne razgovore

Ne postoje posebne prostorije za saslušanje i informativne razgovore, pa se ove službene radnje obavljaju u kancelarijama, koje su u vrijeme obilaska bile zaključane. Naime, inspektori u čijim se kancelarijama vrši saslušavanje lica, su bili odsutni, imajući u vidu da je obilazak sproveden u noćnim satima i u vrijeme praznika.

Video nadzor

Video nadzorom je pokriven ulaz u zgradu, prostorije za zadržavanje, kao i hodnik koji vodi do prostorija za zadržavanje. Video nadzor i dalje u potpunosti ne pokriva stepenište koje vodi od prostorija za dežurstvo do prostorija za zadržavanje i mali hodnik ispred prostorije za zadržavanje.

Nije ispunjena preporuka Zaštitnika data u prethodnim izvještajima da se obezbijedi potpuna pokrivenost video nadzorom stepeništa koje vodi od prostorija za dežurstvo do prostorija za zadržavanje i mali hodnik ispred prostorije za zadržavanje.

Obezbijedenost električnog ormara

Električni ormar nije odgovarajuće obezbijeden, odnosno nije zaključan i lako je dostupan neovlašćenim licima.

---

³⁰ Član 7, stav 1: „Prostorije za zadržavanje moraju biti opremljene fiksiranim klupama i stolicama i krevetom sa dva pokrivača.”

³¹ Prethodni godišnji izvještaji su dostupni na: http://www.ombudsman.co.me/NPM_Izvjestaji.html.

Pregled vozila

Na parkingu su zatečena i običena tri vozila namijenjena za prevoz lica lišenih slobode. U zatečenim vozilima nijesu nađeni nestandardni predmeti koji bi se mogli koristiti za zastrašivanje ili mučenje lica lišenih slobode, niti tragovi koji bi upućivali na korišćenje takvih predmeta.

Način čuvanja privremeno oduzetih stvari

Stvari koje su oduzete od lica lišenog slobode upisuju se u evidenciju – knjigu, koja se nalazi u prijemnoj prostoriji. Takođe, i u zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode (Obr -1) unose se podaci o privremeno oduzetim ličnim predmetima – novcu, što je u skladu sa Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju. Oduzete stvari se čuvaju na bezbjednom mjestu – magacinu, kako je Pravilnikom i propisano. Ipak, u trenutku obilaska NPM tim nije mogao pristupiti magacinu, jer se službenik kod kojega se nalaze ključevi bio odsutan.

Uvid u dokumentaciju

Od 1.1.2018. do 1.5.2018. godine ukupno je lišeno slobode 57 lica. Metodom slučajnog odabira izvršen je uvid u nekoliko predmeta koji su formirani prilikom zadržavanja odnosno lišavanja slobode, sa akcentom na ostvarivanje prava zadržanih i lica lišenih slobode.

Obavještenje o pravima zadržanog lica

Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da se zadržanim licima dodjeljuje primjerak Informativnog lista, a uvidom u Zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode konstatovano je da lica potpisom u posebnom u odjeljku, potvrđuju da su upoznata sa svojim pravima tj. da im je uručen informativni list. Informativni list je dostupan i na stranim jezicima (ruskom, engleskom, francuskom, njemačkom i albanskom jeziku). Ovi informativni listovi (na navedenim jezicima) su postavljeni na vidnom mjestu na zidu neposredno ispred prostorija za zadržavanje.

Imajući u vidu da lica koja se lišavaju slobode, neposredno nakon dovođenja u OB nijesu u stanju da se suštinski upoznaju sa pravima koja im stoje na raspolaganju usled različitih razloga (alkoholosano stanje, stres, razdražnost), NPM je tokom obilaska preporučio da se zadržanim licima uruči primjerak Informativnog lista koji bi zadržano lice imalo kod sebe tokom zadržavanja. Na taj način se obezbjeđuje mogućnost da se lice i kasnije upozna sa svojim pravima u samoj prostoriji za zadržavanje.

Pravo na obavještanje drugog lica i branioca

U OB se vodi i posebni registar u koji se unose informacije u vezi sa pravom na obavještanje drugog lica i branioca.³²

Takođe, prema riječima policijskih službenika, zadržano lice se obavezno obavještava o tome da ima pravo na branioca. U Informativnom listu koje zadržano lice dobija, lice se (još jednom) upoznaje sa pravom da angažuje branioca kojega odabere. U Zapisniku se unosi podatak da je licu uručen Informativni list.

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Ljekarski pregledi obavljaju se pri prijemu i tokom zadržavanja, ukoliko lice to zatraži, kao i kada policijski službenici uoče da lice ima vidljivih povreda, druge zdravstvene tegobe, prima terapiju, kao i nakon upotrebe sredstava prinude. Zadržana lica se uglavnom vode na ljekarski pregled u Službu hitne medicinske pomoći, što se zapisnički i evidentira.

---

³² Registar sadrži rubrike: „lice lišeno slobode“, „da li traži da se obavijesti treće lice“, „da li je moguće obavijestiti treće lice“, „ko je upoznat o lišavanju slobode ili zadržavanju“, „datum i vrijeme“, „povratno upoznat o obavještanju trećeg lica“, „službenik koji je upoznao lice“, „potpis službenika“.

Pravo na obrok

Licima koja su zadržana duže od 12 časova, shodno Pravilniku, obezbjeđuju se tri obroka dnevno (doručak, ručak i večera). Ipak, pitanje dostavljanja obroka nije sistemski uređeno, pa se, prema riječima službenika, dešava i da sami službenici kupuju obroke zadržanim licima.

Registri privedenih i zadržanih lica

Registri lica lišenih slobode i zadržanih lica se vode uredno.

Upotreba sredstava prinude

NPM tim je obaviješten da se ne vodi posebna evidencija upotrebe sredstava prinude. U svakom pojedinačnom slučaju sačinjava se zabilješka o upotrebi sredstava prinude koja se dostavlja nadležnom starješini na ocjenu i dalje postupanje. Od početka godine do 1.5.2018. godine zabilježen je jedan slučaj upotrebe sredstava prinude.

Zaključci i preporuke

Obilaskom je utvrđeno da nijesu ispoštovane preporuke Zaštitnika koje su date u prethodnim Izvještajima, da se upodobe prostorije za zadržavanje koje nijesu usklađene sa CPT standardima u pogledu površine i dimenzija, kao i da se video nadzorom u potpunosti pokrije prostorija koja vodi prema prostorijama za zadržavanje.

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik ponavlja ranije date preporuke Upravi policije - OB Kolašin da se preduzmu mjere da se obezbijedi:

- da se prostorija za zadržavanje br. 2 upodobi standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija;
- da se obezbijedi pokrivenost video nadzorom stepeništa koje vodi od prostorija za dežurstvo do prostorija za zadržavanje i mali hodnik ispred ovih prostorija.

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik preporučuje Upravi policije – OB Kolašin i da preduzme mjere da se obezbijedi:

- da se prostorija za zadržavanje (br. 2) opremi fiksiranim stolicama i klupom kako je propisano
- Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- da se električni ormar obezbijedi i zaključa;
- da se prostorija koja je stavljena van upotrebe (br. 1) zaključa;
- da se zadržanom licu omogući da zadrži Informativni list u prostorijama za zadržavanje;
- da se sistemski uredi pitanje dostavljanja obroka licima koja su zadržana duže od 12 časova.

4.1.6. Odjeljenje bezbjednosti Kotor

Vrsta obilaska: redovni obilazak
Svrha obilaska: prevencija torture i ocjena stanja i ispunjenosti preporuka koje su date u prethodnim izvještajima
Datum obilaska: 18. maja 2018. godine
Najava obilaska: obilazak nije najavljen
Tim za obilazak: Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Zdenka Perović, Mirjana Radović, savjetnica Zaštitnika NPM, Marijana Sindić, savjetnica Zaštitnika i Saša Čubranović samostalni savjetnik I.

Uvod

Obilazak je obavljen 18. maja 2018. godine, bez najave.
NPM timu je omogućen pristup prostorijama za zadržavanje lica i uvid u traženu dokumentaciju.

Tok obilaska

Faza I: Razgovor sa rukovodstvom OB

Obilazak NPM-a započet je razgovorom sa rukovodiocem OB Darkom Ćorićem. Tim NPM-a je predstavio mandat Zaštitnika kao NPM-a, plan i cilj obilaska.

Faza II: Obilazak OB-a

Izvršen je obilazak prostorija za zadržavanje, sanitarnih čvorova, dežurne službe i prostorija u kojima se obavljaju razgovori sa zadržanim licima i licima lišenim slobode.

Faza III: Razgovor sa zadržanim licima

U trenutku obilaska nijesu zatečena lica u prostoriji za zadržavanje.

Faza IV: Razgovor sa službenim licima

Tokom razgovora službenici su ukazali na problem nedostatka odgovarajuće obuće odnosno činjenicu da u jednoj obući (čizmama) rade već 3 godine i to bez obzira na godišnje doba i vremenske uslove. Ukazano je i na nedostatak dovoljnog broja službenika posebno za incidentne situacije. Ukazano je i na podatak da policijskim službenicima nije omogućen bilo kakav vid psihološke podrške, nakon incidentnih situacija, uključujući i napad na službenika. Imajući u vidu da je izvjestan broj službenika već pod povećanim zdravstvenim rizikom (oboljenje srca ili neurološka oboljenja), kao posledice posebno stresnog posla naglašeno je da je ova vrsta podrške nepohodna.

Faza V: Uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid u dokumentaciju, registre lica lišenih slobode, zadržanih lica i lica koja se pozivaju u svojstvu građanina, kao i registar oduzetih stvari i predmeta.

Faza VI: Završni razgovor sa rukovodiocem OB

Na kraju obilaska tim NPM-a je ukazao na osnovne utiske o obilasku, kao i na nedostatke koji se mogu odmah otkloniti.

Materijalni uslovi u prostorijama za zadržavanje

OB raspolaže dvjema prostorijama za zadržavanje i to jednokrevetnom površine 5,12m² i dvokrevetnom površine 6,44 m². U prostorijama nije obezbijeđeno adekvatno prirodno osvjetljenje, kako je Zaštitnik preporučio u ranijim izvještajima.

Prostorije za zadržavanje nijesu upodobljene standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija, kako je Zaštitnik preporučio u prethodnim izvještajima.³³ Nijesu opremljene fiksiranim stolicama i klupom, kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

Higijena i sanitarni čvor

Prostorije za zadržavanje i sanitarni čvor su u trenutku obilaska bili relativno uredni, ali se osjećao neprijatni miris. U trenutku obilaska osvjetljenje u sanitarnom čvoru nije funkcionisalo, što je odmah riješeno zamjenom sijalica.

Pristup vodi za piće

Prostorije za zadržavanje su opremljene česmama za vodu sa metalnim umivaonikom, koje su funkcionisale u trenutku obilaska.

Komunikacija zadržanih i službenih lica

Komunikacija zadržanih i službenih lica se ostvaruje preko interfona, što je prilikom obilaska i potvrđeno.

---

³³ Prethodni godišnji izvještaji su dostupni na: http://www.ombudsman.co.me/NPM_Izvjestaji.html.

Prostorije za saslušanje i informativne razgovore

Ne postoje posebne prostorije za saslušanje i informativne razgovore, pa se ove službene radnje obavljaju u kancelarijama. U kancelarijama nijesu pronađeni nestandardni predmeti, koji bi se mogli koristiti za zastrašivanje ili mučenje lica lišenih slobode, niti tragovi koji bi upućivali na korišćenje takvih predmeta.

Video nadzor

Video nadzorom je pokriven ulaz u zgradu, prostorije za zadržavanje, kao i hodnik koji vodi do prostorija za zadržavanje.

Obezbijednost električnog ormara

Električni ormar nije odgovarajuće obezbijeden, odnosno nije zaključan i lako je dostupan neovlašćenim licima, na šta je ukazano rukovodiocu OB u završnom razgovoru.

Pregled vozila

Na parkingu nijesu zatečena vozila, namijenjena za prevoz lica lišenih slobode.

Način čuvanja privremeno oduzetih stvari

Stvari koje su oduzete od lica lišenog slobode upisuju se u evidenciju – knjigu, koja se nalazi u prijemnoj prostoriji. Takođe, i u zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode (Obr -1), unose se podaci o privremeno oduzetim ličnim predmetima – novcu, što je u skladu sa Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju. Oduzete stvari se čuvaju na bezbjednom mjestu – magacinu, kako je Pravilnikom i propisano. Ipak, u trenutku obilaska NPM tim nije mogao pristupiti magacinu, jer se službenik kod kojega se nalaze ključevi bio odsutan.

Uvid u dokumentaciju

Od 1.1.2018. godine do 18.5.2018. godine ukupno su lišena slobode 62 lica, od kojih je 6 zadržano. Metodom slučajnog uzorka izvršen je uvid u nekoliko predmeta koji su formirani prilikom zadržavanja odnosno lišavanja slobode, sa akcentom na ostvarivanje prava zadržanih i lica lišenih slobode.

Obavještenje o pravima zadržanog lica

Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da se zadržanim licima dodjeljuje primjerak Informativnog lista, a uvidom u Zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode konstatovano je da lica potpisom u posebnom u odjeljku, potvrđuju da su upoznata sa svojim pravima tj. da im je uručen informativni list. Informativni list je dostupan i na stranim jezicima (ruskom, engleskom, francuskom, njemačkom i albanskom jeziku). Ovi informativni listovi (na navedenim jezicima) su dostupni na vidnom mjestu na zidu neposredno ispred prostorija za zadržavanje. Zadržanim licima se uručuje primjerak Informativnog lista, pa se na taj način se obezbjeđuje mogućnost da se lice i kasnije upozna sa svojim pravima u samoj prostoriji za zadržavanje.

Pravo na obavještanje drugog lica i branioca

Prema riječima policijskih službenika, zadržano lice se obavezno obavještava o tome da ima pravo na branioca. U Informativnom listu koje zadržano lice dobija, lice se (još jednom) upoznaje sa pravom da angažuje branioca kojega odabere. U Zapisniku se unosi podatak da je licu uručen Informativni list. U elektronskoj aplikaciji “dežurna služba” se vodi posebna evidencija o pravu na obavještanje drugog lica i branioca, tako što se unose podaci o tome kada je i ko obavijestio lice o ovom pravu, kao i koga je i kada zadržano lice obavijestilo.

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Ljekarski pregledi obavljaju se pri prijemu i tokom zadržavanja, ukoliko lice to zatraži, kao i kada policijski službenici uoče da lice ima vidljivih povreda, druge zdravstvene tegobe, prima terapiju, kao i nakon upotrebe sredstava prinude. Zadržana lica se uglavnom vode na ljekarski pregled u Službu hitne medicinske pomoći, što se zapisnički i evidentira.

Pravo na obrok

Licima koja su zadržana duže od 12 časova, shodno Pravilniku, obezbjeđuju se tri obroka dnevno (doručak, ručak i večera). Ovo pitanje je uređeno zaključivanjem ugovora sa lokalnim supermarketom.

Registri privedenih i zadržanih lica

Registri lica lišenih slobode i zadržanih lica se vode uredno.

Upotreba sredstava prinude

NPM tim je obaviješten da se ne vodi posebna evidencija upotrebe sredstava prinude. U svakom pojedinačnom slučaju sačinjava se zabilješka o upotrebi sredstava prinude, koja se dostavlja nadležnom starješini na ocjenu i dalje postupanje. Od početka godine do 18.5.2018. godine zabilježen je jedan slučaj upotrebe sredstava prinude.

Zaključci i preporuke

Obilaskom je utvrđeno da nijesu ispoštovane preporuke Zaštitnika koje su date u prethodnim Izveštajima, u u odnosu na dimenzije i prirodno osvjetljenje.

Zaključeno je i da policijskim službenicima nije omogućen bilo kakav vid psihološke podrške, nakon incidentnih situacija, uključujući i napad na službenika.

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik podsjeća na ranije date preporuke Upravi policije - OB Kotor da se preduzmu mjere da se obezbijedi:

- da se prostorije za zadržavanje upodobe sa standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija;
- da se obezbijedi adekvatno prirodno osvjetljenje u prostorijama za zadržavanje.

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik preporučuje Upravi policije – OB Kotor i da preduzme mjere da se obezbijedi:

- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim stolicama i klupama kako je propisano
- Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- da se električni ormar obezbijedi i zaključa;
- odgovarajuća oprema za rad prilagođena vremenskim uslovima;
- preispitivanje potrebe za dodatnim zapošljavanjem službenika;
- psihološka podrška službenicima nakon incidentnih događaja, uključujući napade na službenike.

4.1.7. Centar bezbjednosti Podgorica

Vrsta obilaska: redovni obilazak
Svrha obilaska: prevencija torture i ocjena stanja i ispunjenosti preporuka koje su date u prethodnim izvještajima
Datum obilaska: 12 i 13.07.2018. godine (noćni obilazak)
Najava obilaska: obilazak nije najavljen
Tim za obilazak: Mirjana Radović savjetnica Zaštitnika NPM, Marijana Sindić i Predrag Tomašević savjetnici Zaštitnika i Jelena Nedović samostalna savjetnica III

Uvod

Obilazak je obavljen za vrijeme praznika, bez najave u kasnim večernjim i ranim jutarnjim satima. NPM timu je omogućen nesmetan pristup prostorijama za zadržavanje lica, dežurnoj službi i kancelarijama službenika, kao i uvid u traženu dokumentaciju.

Tok obilaska

Faza I: Razgovor sa rukovodstvom CB

Obilazak NPM-a započet je razgovorom sa rukovodiocem - vođom smjene CB Baošić Milem, da bi se nakon toga pridružio i Ivanović Igor, šef policijske stanice. Tim NPM-a je predstavio mandat Zaštitnika kao NPM-a, plan i cilj obilaska.

Rukovodstvo CB je u razgovoru navelo da nije zaposleno dovoljno službenika, odnosno da nijesu popunjena sva mjesta u skladu sa aktom o sistematizaciji. Napomenuli su da prostorije za zadržavanje - pritvorske jedinice, po potrebi koriste i drugi centri i odjeljenja bezbjednosti, u slučaju kada su njihovi kapaciteti nedovoljni. Službenici su naveli da u ovim slučajevima okolnosti nameću dodatno angažovanje službenika ovog CB-a, što predstavlja opterećenje za izvršavanje redovnih zadataka i poslova. Ukazano je i na potrebu da policijskim službenicima treba omogućiti "bolja" normativna rješenja i manje rigorozne uslove za odlazak u penziju. Ukazano je da imaju samo tri patrole policijskih službenika, koje rade noću na terenu u gradu, koje brinu za sigurnost građana, što je neznatan broj kada se ima u vidu broj gradskih i prigradskih naselja. Po njihovom mišljenju, potrebno je oformiti najmanje šest patrola koje će biti raspoređene na širem području grada. Takođe, neriješeno stambeno pitanje mnogih službenika je problem za koji se nadaju da će u bliskoj budućnosti biti riješen.

Faza II: Obilazak CB-a

Izvršen je obilazak prostorija za zadržavanje, sanitarnih čvorova, dežurne službe i prostorija u kojima se obavljaju razgovori sa zadržanim licima i licima lišenim slobode.

Faza III: Razgovor sa zadržanim licima

Tokom obilaska zatečeno je šest lica muškog pola. Tim NPM-a im se predstavio i objasnio im mandat NPM-a, kao i svrhu i prirodu obilaska uključujući povjerljivost razgovora sa njima. Obavljen je razgovor sa svim zatečenim licima, koja su se izjasnila da nemaju primjedbi na postupanje policijskih službenika. Pohvalno je da su zatečena lica, koja su lišena slobode nakon sportskog događaja (fudbalske utakmice) tj. navijači domaćeg tima, zbog nedoličnog ponašanja (psovki, prijetnji upućenih policijskim službenicima) naveli da je odnos policijskih službenika prema njima bio korektan i krajnje profesionalan. Na pitanje da li su dobili mogućnost da o lišenju slobode obavijeste treće lice po svom izboru, odgovorili su potvrdno. Lica su decidno navela da su policijski službenici korektni i da su dobili obrok. Provjerom zapisnika o zadržavanju lica lišenog slobode, obrazaca (OBR1 i OBR2) utvrđeno je da se upisano vrijeme lišenja slobode poklapa sa navodima zatečenog lica, da je upisano da su upoznati sa pravom na advokata. Zatečena lica su kod sebe imala primjerak informativnog lista, a u zapisniku o zadržavanju nalazi se njihov svojeručni potpis u odjeljku da su upoznati sa svojim pravima (konstatacija da je lice poučeno o svojim pravima unosi se u zapisnik o zadržavanju).

Faza IV: Razgovor sa službenim licima

Tokom razgovora službenici su ukazali da imaju mnogo posla, jer se u gradu svakodnevno dešavaju mnogobrojni sportski, kulturni i drugi javni događaji. Po njihovom mišljenju specifičnost obezbjeđivanja ovakvih dešavanja i njihov broj, zahtijevaju formiranje posebne jedinice policijskih službenika, koja će te manifestacije pratiti i biti isključivo zadužena za tu vrstu posla.

Aktom o sistematizaciji sistematizovano je 530 službeničkih mjesta. U vrijeme obilaska u službi je bilo zaposleno 450 službenika, od kojih 418 muškarca i 32 žene. Podaci govore da je 80 službeničkih mjesta nepopunjeno, što se negativno odražava na organizaciju posla. U pritvorskoj jedinici rad je organizovan u smjenama, koje traju po 12 sati, a angažovana su po tri policijska službenika, koja su zadužena samo

za prostorije za zadržavanje. U radnim prostorijama policijskih službenika postoje adekvatni uslovi za rad, obezbijeđene su radne i zajedničke prostorije, sanitarne prostorije, a čitav prostor je klimatizovan.

Faza V: Uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid u dokumentaciju, registre lica lišenih slobode, zadržanih lica i lica koja se pozivaju u svojstvu građanina, kao i registar oduzetih stvari i predmeta.

Faza VI: Završni razgovor sa službenicima CB

Na kraju obilaska tim NPM-a je ukazao na prve utiske o obilasku, kao i na nedostatke koji se mogu odmah otkloniti.

Materijalni uslovi u prostorijama za zadržavanje

CB Podgorica ima 10 prostorija za zadržavanje sa 16 kreveta. Sve prostorije u pogledu površine i dimenzija ispunjavaju standarde CPT-a. Centar raspolaže i prostorijama za zadržavanje osjetljivih kategorija koje su posebno označene i to za maloljetnike, žene i za osobe sa invaliditetom.

Opremljenost ležajevima i posteljinom

Sve prostorije su opremljene fiksiranim drvenim krevetima i stočicama, dušecima i odgovarajućom posteljinom.

Osvjetljenje, ventilacija, grijanje

Vještačko svijetlo nije funkcionisalo u prostorijama broj 2, 3, 5 i 8 (pregorjele sijalice), na šta je ukazano neposredno na kraju obilaska. U prostorijama je obezbijeđeno grijanje i ventilacija. Ne postoje uslovi da zadržana lica ostvare pravo na šetnju na svježem vazduhu, niti postoji mogućnost prirodnog provjetravanja.

Higijena i sanitarni čvor

Prostorije za zadržavanje u vrijeme obilaska su bile čiste i uredne. Novi dušeci i posteljina je bila takođe čista. U ovom Centru postoje dva fizički odvojena sanitarna čvora, označeni kao toaleti za muškarce i za žene. U okviru toaleta za žene, jedan je adaptiran za osobe sa invaliditetom. U toaletima se pored neophodnih sanitarija nalaze i tuš kabine. Higijena sanitarnih čvorova, nije bila odgovarajuća..

Pristup vodi za piće

U prostorijama za zadržavanje su postavljene česme za vodu za piće, sa metalnim umivaonikom. Česme se aktiviraju pritiskom na dugme iznad umivaonika, propuštajući programiranu količinu vode. Obilaskom je ustanovljeno da u prostorijama broj 4,7,8 nije funkcionisao sistem. Službenici su naveli da je taster, koji aktivira dovod vode, jako osjetljiv i treba ga pažljivo koristiti, međutim svakodnevno se dešava da zadržana lica agresivnim postupanjem izazivaju kvarove tastera.

Komunikacija zadržanih i službenih lica

Zadržana lica iz prostorija za zadržavanje komuniciraju sa službenicima Centra putem interfona, koji je u trenutku obilaska funkcionisao.

Prostorije za saslušanje i informativne razgovore

Ne postoje posebne prostorije za saslušanje i informativne razgovore, pa se ove službene radnje obavljaju u kancelarijama. U kancelarijama nijesu pronađeni nestandardni predmeti, koji bi se mogli koristiti za zastrašivanje ili mučenje lica lišenih slobode, niti tragovi koji bi upućivali na korišćenje takvih predmeta.

Video nadzor

U prostorijama za zadržavanje obezbijeđen je video nadzor, a pokriven je i ulaz i hodnik ispred prostorija. Vidno je istaknuto obavještenje o video nadzoru (naljepnica na vratima). Obezbijeđena je i jasna

rezolucija na monitoru postavljenom u prostoriji dežurne službe i u sali centra za poslove dežurstva. Međutim, i dalje nije pokriven dio stepeništa od prijavnice br.2 do prostorija za zadržavanje.

Obezbijedenost električnog ormara

Električni ormari su odgovarajuće obezbijedeni, odnosno zaključani i nijesu dostupni neovlašćenim licima.

Pregled vozila

Na parkingu su zatečena i pregledana tri vozila, namijenjena za prevoz lica lišenih slobode.

U vozilima nije bilo nestandardnih predmeta, koji se mogu koristiti za zastrašivanje ili mučenje lica lišenih slobode, niti tragovi koji bi upućivali na korišćenje takvih predmeta, a zatečeni stepen higijene je ocijenjen kao relativno dobar. U vozilu, u prostoru za prevoz lica, nalaze se dvije klupe. Nijesu obezbijedeni uslovi za prirodno osvjjetljenje. Ventilacija se obezbjeđuje na način što policijski službenik preko posebnog prekidača stavlja u pogon ventilator koji se nalazi u zadnjem dijelu vozila, gdje su smještena lica lišena slobode.

Način čuvanja privremeno oduzetih stvari

Stvari koje su oduzete od lica lišenog slobode upisuju se u evidenciju – knjigu, koja se nalazi u prijemnoj prostoriji. Takođe, i u zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode (Obr -1) unose se podaci o privremeno oduzetim ličnim predmetima – novcu, što je u skladu sa Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova. Oduzete stvari se čuvaju na bezbjednom mjestu – magacinu, kako je Pravilnikom i propisano. Tim NPM nije obišao magacin, jer prisutni policijski službenici nijesu imali ključeve od ovih prostorija.

Uvid u dokumentaciju

Od 1.1.2018. godine do 06.07.2018. godine ukupno su lišena slobode 1455 lica, od kojih je 106 zadržano. Metodom slučajnog odabira izvršen je uvid u više predmeta koji su formirani prilikom zadržavanja odnosno lišavanja slobode, sa akcentom na ostvarivanje prava zadržanih i lica lišenih slobode.

Obavještenje o pravima zadržanog lica

Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da se zadržanim licima uručuje primjerak Informativnog lista, a uvidom u zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode konstatovano je da lica potpisom u posebnom u odjeljku, potvrđuju da su upoznata sa svojim pravima tj. da im je uručen informativni list. Informativni list je dostupan i na stranim jezicima (ruskom, engleskom, francuskom, njemačkom i albanskom jeziku). Ovi informativni listovi (na navedenim jezicima) su dostupni na vidnom mjestu, na zidu neposredno ispred prostorija za zadržavanje.

Sva zatečena zadržana lica su imala Informativni list (u džepu od pantalona, na stolu, slobodnom krevetu).

Pravo na obavještanje drugog lica i branioca

Prema riječima policijskih službenika, zadržano lice se obavezno obavještava o tome da ima pravo na branioca. U Informativnom listu koje zadržano lice dobija, lice se (još jednom) upoznaje sa pravom da angažuje branioca kojega odabere. U zapisnik se unosi podatak da je licu uručen Informativni list. U aplikaciji "dežurna služba" se vodi posebna evidencija o pravu na obavještanje drugog lica i branioca, tako što se unose podaci o tome kada je i ko obavijestio lice o ovom pravu, kao i koga je i kada zadržano lice obavijestilo.

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Ljekarski pregledi obavljaju se pri prijemu i tokom zadržavanja, ukoliko lice to zatraži, kao i kada policijski službenici uoče da lice ima vidljivih povreda, druge zdravstvene tegobe, prima terapiju, kao i nakon

upotrebe sredstava prinude. Licima lišenim slobode i zadržanim licima, na njihov zahtjev, omogućeno je pružanje medicinske pomoći, tako što po pozivu policijskog službenika, dolazi ekipa hitne medicinske pomoći. Pomoć se pruža u posebnoj prostoriji, sa medicinskim krevetom i po potrebi predlaže način daljeg liječenja lica kojemu je pomoć pružena. Pružena medicinska pomoć evidentira se u dosijeu pritvorenog lica, što potvrđuje medicinska ekipa potpisom ljekara i pečatom Hitne pomoći. Izvještaji ljekara takođe čini sastavni dio dosijea pritvorenog lica. Jedno od zadržanih lica (18 godina) požalilo se timu NPM-a, da nema pristup propisanoj terapiji (buprenofinu), te da u omogućenom telefonskom razgovoru nije obavijestio oca da mu ga donese, a da bez terapije ne može. Službenici su naveli da ovu vrstu terapije ne smiju da daju bez ljekarske saglasnosti i da su doktori ti koji redovno prate zdravstveno stanje ovog lica. Uvidom u dokumentaciju NPM tim se uvjerio da je to lice pregledano i primalo je terapiju, koju je ljekar odredio, više puta u toku dana i noći.

Pravo na obrok

Hrana se obezbjeđuje preko restorana Centra bezbjednosti Podgorica. Licima koja su zadržana više od 12 časova obezbjeđuju se tri obroka dnevno (doručak, ručak i večera), shodno Pravilniku o načinu obavljanja policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova. Obroke donose policijski službenici, a podatak se bilježi u posebnom odjeljku u zapisniku o zadržavanju lica lišenog slobode, uz tačno vrijeme kad je obrok ponuđen, kao i informacija ako je obrok odbijen od strane lica koje je zadržano ili lišeno slobode.

Zadržanim licima koja su zatečena prilikom obilaska je ponuđena hrana.

Registri privedenih i zadržanih lica

Registri lica lišenih slobode i zadržanih lica se vode uredno.

Upotreba sredstava prinude

NPM tim je obaviješten da se registar upotrebe sredstava prinude nalazio zaključan kod dežurnog starješine. (treba imati u vidu da se radilo o noćnoj posjeti). Mada su nam ukazali da se u svakom pojedinačnom slučaju sačinjava zabilješka o upotrebi sredstava prinude, koja se dostavlja nadležnom starješini na ocjenu i dalje postupanje.

Zaključci i preporuke

Nakon sagledavanja uslova rada policije u Centru bezbjednosti Podgorica i uslova u prostorijama za zadržavanje, Zaštitnik kao NPM zapaža da su uslovi rada policije u ovom Centru dobri i da se standardi CPT u odnosu na postupanje prema zadržanim licima i prostorijama za zadržavanje uglavnom poštuju. Primijećena je velika posvećenost radnim obavezama i human odnos prema zadržanim licima. Svakako u narednom periodu se mora povesti računa o stvaranju uslova, odnosno omogućavanju zadržanim licima da ostvare pravo na šetnju na svježem vazduhu. Takođe, neophodno je poboljšati higijenu u sanitarnim prostorijama i obezbijediti kontinuirano funkcionisanje sistema za vodu, u svim prostorijama za zadržavanje. Konačno, neophodno je i dio stepeništa od prijavnice br.2 do prostorija za zadržavanje pokriti video nadzorom.

Obilaskom je utvrđeno da su ispoštovane preporuke Zaštitnika koje su date u prethodnim Izvještajima, da se:

- uklone nestandardni i neobilježeni predmeti iz kancelarija u kojima se vrši saslušanje lica lišenih slobode;
- obezbijedi čuvanje oduzetih predmeta od lica lišenih slobode u posebnoj i zaključanoj prostoriji, prema važećem Pravilniku;
- obezbijedi jasna rezolucija na monitoru postavljenom u prostoriji dežurne službe i u sali centra za poslove dežurstva;

Zaštitnik ponavlja ranije date preporuke Upravi policije - CB Podgorica, da se preduzmu mjere za:

- blagovremeno otklanjanje električnih kvarova (zamjena sijalica i sl.);
- da se higijena u sanitarnim prostorijama redovno održava;
- da se obezbijedi pokrivenost sistemom video nadzora na dijelu stepeništa koji vodi od prijavnice br. 2 do prostorija za zadržavanje;
- da se zadržanim licima omogući boravak na svježem vazduhu u skladu sa CPT standardom;
- da se obezbijedi kontinuiran pristup vodi u svakoj prostoriji za zadržavanje.

4.1.8. JU Dom starih "Grabovac" Risan

Vrsta obilaska: redovni obilazak
Svrha obilaska: prevencija torture i ocjena stanja poštovanja ljudskih prava
Datum obilaska: 28. februar 2018.godine
Najava obilaska: obilazak nije najavljen
Tim za obilazak: Mirjana Radović savjetnica Zaštitnika NPM, Marijana Sindić, savjetnica Zaštitnika, Jelena Nedović, samostalna savjetnica III i Ljiljana Garić članica Radnog tijela

Uvod

Obilazak je započeo razgovorom sa predstavnicima uprave Doma Petrom Pajkovićem, šefom socijalne službe. Tokom razgovora predočen je cilj i plan posjete. Uprava Doma starih i sva zatečena zaposlena lica ostvarila su punu saradnju sa timom NPM-a. Zaposleni su pokazali kooperativnost, dali odgovore na postavljena pitanja i omogućili pristup svim prostorijama. Omogućen je nesmetan razgovor sa licima koja se nalaze na smještaju, a koja su izrazila interesovanje da razgovaraju sa članovima NPM-a. Tim je obišao odjeljenja **G** i **P** objekata i obavio razgovor sa zaposlenima i korisnicima.

Dom starih 'Grabovac' Risan je najveća i do skoro je bio jedina ustanova u Crnoj Gori, koja se bavi zbrinjavanjem starih, iznemoglih, hronično oboljelih i lica sa invaliditetom. U Domu se pruža institucionalna briga i hronično – duševno oboljelim starim licima i osobama koje se nađu u stanju akutne socijalne potrebe.

Zbrinjavanje podrazumijeva: njegu i zdravstvenu zaštitu lica smještenih u domu, socijalnu i psihološku pomoć, pravnu i savjetodavnu pomoć i pomoć u administrativno – finansijskim poslovima koje se tiču korisnika.

Korisnici Doma starih smješteni su u tri objekta:

- „H" paviljon

Smještaj u ovoj jedinici je apartmanskog tipa i raspolaže sa 54 ležaja, gdje su smještene osobe sa očuvanim psiho – fizičkim funkcijama.

- „G" objekat

„G" objekat je podijeljen na dvije jedinice (G 1 + G 2) i raspolaže sa 171 ležajem.

G1 jedinici pripadaju prizemlje, prvi međusprat i prvi sprat gdje su smještene osobe sa invaliditetom, pokretne hronično duševno oboljele osobe i osobe kojima je potreban pojačan nadzor.

G 2 jedinici pripadaju – drugi sprat, drugi međusprat, treći sprat i treći međusprat i tu su smještene pokretne osobe – gerijatrija i psiho-gerijatrija. U okviru „G" objekta nalazi se i prostorija za radno-okupacionu terapiju na trećem spratu.

- „P" objekat

„P" objekat za palijativnu njegu ima 76 ležaja (I+II sprat). Od toga je 12 jednokrevetnih i 32 dvokrevetne sobe. U sklopu svake sobe nalazi se kupatilo sa prilagođenim inventarom kao i zaseban balkon. Zajedničke trpezarije se nalaze u centralnom djelu oba sprata i prostorija za radno-okupacionu terapiju. U sklopu istog objekta (na prizemlju) nalazi se posebno odjeljenje za osobe oboljele od demencije, kapaciteta 16 ležajeva. Ovdje su smještene pokretne dementno oboljele osobe u prilagođenom okruženju – sobe su dvokrevetne sa kupatilom i izlaskom na zajedničku terasu. Trpezarija i dnevni boravak predstavljaju cjelinu, a u sklopu odjeljenja nalazi se i veliko otvoreno dvorište za šetnju i okupacione programe.

U okviru Doma starih postoji Prihvatište za odrasla i starija lica, koje raspolaže sa 4 ležaja.

Za potrebe pripreme izvještaja podaci su prikupljeni kroz razgovor sa Upravom i zaposlenima u Domu, sa licima koja se nalaze na smještaju u Domu, kao i prilikom samog obilaska odjeljenja.

Na dan obilaska u Domu je, prema evidenciji Uprave ukupno boravilo 280 osoba, od čega 169 žena i 111 muškaraca.

Pokretna je bila 171 osoba, 49 slabo pokretnih i 60 nepokretnih osoba.

Zatečeno je i 16 dementnih osoba.

Na odjeljenju psihogerijatrije bilo je smješteno 140 korisnika.

Dobijeni su podaci i o starosnoj strukturi korisnika Doma starih i to:

Do 39 godina	1 korisnik
Od 40 do 49 godina	11 korisnika
Od 50 do 59 godina	39 korisnika
Od 60 do 69 godina	78 korisnika
Od 70 do 79 godina	66 korisnika
Od 80 do 89 godina	72 korisnika
Preko 90 godina	13 korisnika

Konačno, od ukupnog broja, 238 korisnika odnosno 85% je bilo smješteno preko Centra za socijalni rad, a 42 korisnika odnosno 15% na osnovu ugovora.

U vrijeme obilaska o korisnicima se brinulo 108 zaposlenih.

Opšti uslovi boravka u Domu

Zatečeni prostorni i smještajni kapaciteti u Domu su bili na zadovoljavajućem nivou. Postoji pristupna rampa za lica sa invaliditetom na svim objektima. Higijena u zajedničkim prostorijama i sobama je takođe na zadovoljavajućem nivou.

Prilikom obilaska, uočeno je da sistem video nadzora nije u punoj funkciji sa alarmom u sobama. U većini soba je zatečena hladna atmosfera kao u bolničkim sobama, kao i u trpezarijama i zajedničkim prostorijama. Određeni broj korisnika sa kojima smo razgovarali imao je primjedbe na hranu: da je previse masna i neukusna.

Ne vodi se evidencija poziva/alarma i nije uspostavljen način davanja sugestija/žalbi/prigovora prilagođen i pristupačan ovoj populaciji.

Takođe, uočen je problem redovnog održavanja lifta. U periodima kada lift nije u funkciji, korisnici se prenose na rukama. Osim toga, ne koriste se paravani prilikom presvlačenja i davanja terapija, već se korisnici u takvim situacijama prekrivaju peškirom i čaršafom, što svakako stvara nelagodu i može povrijediti njihovo dostojanstvo.

Zdravstvena zaštita korisnika

U Domu je zaposleno 40 medicinskih sestara, šest njegovateljica i jedan ljekar. Dom, prema ranije zaključenom ugovoru, angažuje psihijatra, internistu, fizijatra, dermatologa, stomatologa i rendgenologa za potrebe korisnika. Korisnici su se pohvalno izrazili o zdravstvenoj zaštiti i odnosu zdravstvenih radnika prema njima. Ipak, uočena je potreba za većim angažovanjem medicinskih sestara i njegovateljica, posebno imajući u vidu broj polupokretnih i nepokretnih korisnika.

Radno-okupaciona terapija, edukativni i kulturni sadržaji

U Domu se sprovode programi radno-okupacione terapije, kojima je obuhvaćen relativno mali broj korisnika, zbog slabe motivacije. U objektima je obezbijeden prostor za ove aktivnosti. U okviru ovih aktivnosti najmanje dva puta godišnje se organizuju prodajne izložbe predmeta izrađenih tokom radne terapije, čime se daje značaj korisnicima koji su kroz individualni ili grupni rad učestvovali u njima. Sprovođenje ovih aktivnosti je izuzetno pohvalno i važno za korisnike jer, pored medicinskog tretmana, kroz njih mogu da izraze svoju kreativnost, druže se i komuniciraju sa drugim korisnicima i kvalitetno provode vrijeme. Kulturno – zabavni život u Domu obuhvata organizaciju priredbi, izleta, proslave rođendana i obilježavanje praznika. Povremeno se organizuju i aktivnosti sa zajednicom kroz saradnju sa vrtićem i osnovnom školom iz Risna, Centrom za socijalni rad, NVO i dr. Međutim, može se zaključiti da je, ukupno posmatramo mali broj zajedničkih/slobodnih aktivnosti za korisnike. Knjižni fond domske biblioteke je dosta dobar i povremeno se obnavlja novim izdanjima. Ipak, primjećeno je i da se u Domu ne organizuju programi edukacije za korisnike, niti su dostupni računari koji bi bili na raspolaganju korisnicima u slučaju da iskažu interesovanje u tom pogledu. U toku razgovora sa nekoliko korisnika postavljeno je pitanje: Da li bi se uključili u neke oblike edukacije? Korisnici su iskazali interesovanje za uključivanje u edukativne i kulturne sadržaje (predavanja, radionice i dr.).

Zaključci i preporuke:

Na osnovu prikupljenih podataka i sagledanog stanja, Zaštitnik zaključuje da korisnici borave u prijatnom okruženju u kojem se o njima staraju zaposleni, koji su posvećeni radu sa njima. Međutim, životni prostor bi trebao biti više personalizovan, obogaćen ličnim stvarima ili predmetima, eventualno manjim djelovima kućnog naještaja, kako bi ugođaj u tom ambijenu bio što sličniji kućnim uslovima, a samim tim i prijatniji za korisnike.

Korisnicima bi trebalo obezbijediti uslove za različite vrste učenja: raznih vještina, jezika, informatike i slično, za koje pokazuju intresovanje. Koncept cjeloživotnog učenja sve je više prisutan u svijetu uopšte pa i u institucijama ovog tipa. Proces učenja kroz razvijanje individualnih potencijala, unapređenje misaonih procesa i sposobnosti pamćenja, razvijanja koncentracije i organizacionih sposobnosti, ostvarivanja osjećanja zadovoljstva, ispunjenosti i samopoštovanja ima izrazito pozitivan učinak na mentalno, ali i celokupno zdravlje pojedinca. Učenjem se stvaraju novi neuronski putevi, a ponavljanjem utvrđuju stari. Istraživanja pokazuju da je mozak „neuroplastičan“ tokom cijelog životnog razdoblja, odnosno da učenje i misaoni procesi i u starijoj životnoj dobi rezultiraju stvaranjem novih neuronskih puteva. Na taj način mozak ostaje „u funkciji“ i održavamo njegovo zdravlje. Drugim riječima, ono što koristimo ne propada!³⁴

---

³⁴Učenje i zdravlje” Ana Puljak, dr.med, spec.javnog zdravstva <http://www.triglav.rs/savetujemo/ucenje-i-zdravlje>

Neophodno je preduzeti aktivnosti na motivisanju što većeg broja korisnika za učešće u radnookupacionoj terapiji, tako i u zajedničkim aktivnostima.

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik daje preporuke Ministarstvu rada i socijalnog staranja i JU Domu starih da preduzmu mjere da se:

- ukrase zidovi soba sa slikama i predmetima korisnika, kako bi na taj način mogli da izraze svoju ličnost. Ovo je posebno važno za dementne osobe, jer su istraživanja pokazala da mnogo manje bježe iz doma, ako imaju okruženje slično svom porodičnom domu;
- vodi evidencija poziva/alarma od strane korisnika;
- preispita mogućnost dodatnog zapošljavanja medicinskih sestara/tehničara u skladu sa uočenim prioritetima;
- motivišu korisnici da se uključuju u radno okupacionu terapiju;
- organizuju zajedničke/slobodne aktivnosti za korisnike (čitanje poezije, gostovanje zanimljivih/poznatih ličnosti i razgovor sa njima) i motivišu korisnici za učešće u njima;
- organizuju različiti edukativni sadržaji za korisnike;
- obezbijediti nekoliko računara u zajedničkim prostorijama.

4.1.9. Klinika za psihijatriju – Klinički centar Crne Gore

Vrsta obilaska: redovni obilazak
Svrha obilaska: prevencija torture i ocjena ispunjenosti preporuka datih u prethodnim izvještajima
Datum obilaska: 20. septembar 2018. godine
Najava obilaska: obilazak nije najavljen
Tim za obilazak: Mirjana Radović, savjetnica Zaštitnika NPM, Marijana Sindić, savjetnica Zaštitnika i Jelena Nedović, samostalna savjetnica III

Uvod

Obilazak Klinike za psihijatriju Kliničkog centra Crne Gore obavljen 20. septembra 2018. godine, prema planu obilazaka NPM-a za 2018. godinu. Cilj obilaska je bio prevencija torture, uvid u poštovanje prava pacijenata, kontrola higijenskih uslova u prostorijama, opremljenost namještajem, posteljinom, garderobom, osvjetljenje, grijanje, mogućnost provjetrovanja, način komuniciranja zdravstvenih radnika sa pacijentima i druge uslove.

Faza I: Razgovor sa Upravom

Posjeta tima započela je razgovorom sa dežurnim psihijatrom dr Zvezdanom Lekićem i psihologom Nevenkom Pavličić. U uvodnom izlaganju ukazano je na razloge i ciljeve obilaska.

Faza II: Obilazak ustanove

Klinika je i prethodne godine običena, kojom prilikom je utvrđeno više nepravilnosti i date preporuke, u prošlogodišnjem Izvještaju. Osim da sagleda uslove u kojima borave pacijenti, zadatak tima je bio i da konstatuje ispoštovanost datih preporuka, nakon prethodnog obilaska.

Faza III: razgovor sa pacijentima

Obavljen je razgovor sa 17 pacijenata (odjeljenje psihoze i neuroze) sa kojima je komunikacija bila moguća, povjerljivo, bez prisustva medicinskog osoblja. Pacijenti su ukazivali na određene nedostatke i nepravilnosti. Navodi su se u najvećem broju odnosili na slabo prisustvo psihijatra i manjak razgovora sa psihijatrom, nemogućnost boravka na svježem vazduhu, materijalne uslove, rani odlazak na spavanje i sl.

Svi su jednoglasno naveli da je odnos osoblja prema njima korektan i krajnje dobronamjeran.

Faza IV: Uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid i kopiranje dokumentacije relevantne za utvrđivanje stanja poštovanja prava pacijenata. Prilikom kontrole medicinskih kartona dobrovoljno smještenih pacijenata, konstatovano je da svi sadrže formular o dobrovoljnom pristanku na liječenje, potpisani od strane pacijenata. Međutim, u razgovoru sa većinom pacijenata nesumljivo je utvrđeno da oni ne mogu, svojom odlukom u svakom trenutku, prekinuti liječenje i napustiti kliniku. Pristanak na liječenje može se smatrati kao slobodan i informisan samo ako je zasnovan na potpunom, tačnom i razumljivom obavještenju o pacijentovom stanju i predloženom tretmanu.³⁵ S tim u vezi, utvrđeno je i da ne postoji odvojeni formular za pristanak na smještaj i pristanak na tretman, niti da važeći Zakon pravi razliku između njih.³⁶ Još uvijek nije definisan protokol povjerljivog podnošenja i postupanja po žalbama pacijenata, prilagođeno njihovim mogućnostima, niti se dosledno izrađuju, odnosno sprovode planovi liječenja i rehabilitacije za svakog pacijenta. U tom smislu, uočen je nedostatak informacija o uključivanju pacijenata u psihosocijalne i rehabilitacione aktivnosti. Konačno, pregledom knjige fizičkog ograničenja slobode kretanja pacijenata, uočeno je da nijesu evidentirane sve mjere mehaničkog ograničavanja slobode kretanja odnosno da nedostaju važne informacije, kao što je precizan datum ili vrijeme kada je ograničavanje kretanja nekoga pacijenta prekinuto, pa se ne može utvrditi koliko je vremena ograničenje trajalo.

Osoblje

U ovoj organizacionoj jedinici KCCG, zapažen je značajan nedostatak osoblja. U starom, neuslovnom prizemnom objektu, gdje je u sedam soba smješteno 40 pacijenata, zatečena je svega jedna medicinska sestra. Dežurni psihijatar i psiholog, imali su obaveze u ambulanti Kliničkog centra. Po navodima osoblja neophodno je prisustvo obezbjeđenja jer su česti napadi pacijenata na osoblje, bjekstva pacijenata, upadi nepoznatih lica, što u krajnjem dovodi u pitanje bezbjednost osoblja i samih pacijenata.³⁷

Materijalno stanje

Zatečeno je alarmantno stanje u pogledu prilaza objektu, stanja zgrade, neprijatnog mirisa i sveukupnih uslova. Tokom obilaska najveći broj pacijenata je zatečen u hodniku, a dio njih je bio u trpezariji gdje se puši. Prostorija za pušenje nije određena. Prostorije gdje borave pacijenti su prenatrpene krevetima. Dušeci su stari, po navodima osoblja, koriste dušeke koje druga odjeljenja izbace, a i posteljine djeluju zapušteno.

Zidovi odjeljenja, soba i hodnici su goli, tako da cijelo odjeljenje izgleda hladno i dehumanizovano. Pacijenti ne izlaze u šetnju van prostorija odjeljenja, a i nemaju adekvatan prostor za tu namjenu. Po navodima osoblja radni terapeuti nijesu posvećeni tim aktivnostima i ne angažuju se dovoljno. Ormarići pored kreveta su neispravni na njima nema ličnih stvari, slika ili predmeta. Garderobnih ormara nema.³⁸ U razgovoru tima NPM-a sa psihijatrom navedeno je: "da ovakvo odjeljenje nigdje ne postoji u svijetu i da se samim boravkom i radom u ovakvim uslovima krše prava, kako pacijentima tako i zaposlenim. Obezbjeđenje odgovarajućih materijalnih uslova koji omogućavaju liječenje i dobrobit pacijenata, trebalo bi da bude cilj, psihijatrijskom terminologijom rečeno, radi se o stvaranju pozitivnog terapijskog okruženja."³⁹

Nema jasne podjele na muški i ženski dio, uključujući i sanitarne prostorije, dok kvadratura po pacijentu i dalje nije obezbjeđena u skladu sa CPT standardom.

---

³⁵ Potkomitet UN za prevenciju torture(2012),tačka 33.

³⁶ "Zakon o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno obojelih lica "- Sl. listu RCG", br. 32/ 2005,i "Sl. list Crne Gore", br. 27/2013

³⁷ Razgovor sa medicinskom sestrom.

³⁸ Standardi CPT,Inf.(98)12,para.34.stav2;Principi UN prin.9.tačka4.

³⁹ Razgovor sa psihijatrom.

Posebnu pažnju treba posvetiti dekoraciji prostora, kako soba za pacijente, tako i zajedničkih djelova za odmor. Poželjno je obezbijediti ormare za garderobu i ormariće uz krevete, a pacijentima bi trebalo biti dozvoljeno da drže određene lične stvari (fotografije, knjige itd).⁴⁰ Od ranijeg obilaska NPM-tima vidno je da se i u tom pogledu pogoršano stanje. Neprijatan miris širi se po odjeljenu i osjeća se u većini soba.

Ishrana

Hrana je neukusna i jednolična⁴¹ i nije dostupna pacijentima nakon uobičajenog vremena. Miris hrane je pomiješan sa neprijatnim mirisima koji dolaze iz prostorija u kojima borave, što boravak u ovakvim okolnostima čini veoma neprijatnim.

Garderoba

Svi pacijenti su zatečeni u laganoj garderobi, a ne u bolničkim pidžamama, što je pohvalno.

Zaštita i ostvarivanja prava mentalno oboljelih lica

Na Klinici ne postoje kutije za žalbe, te na taj način pacijenti ne mogu u pisanoj formi iznijeti eventualne žalbe i prigovore. Ali, utorkom imaju sastanak terapijske zajednice, na kome izlažu svoje probleme i ukazuju na nepravilnosti. Pacijenti nijesu imali bilo kakve pritužbe na odnos osoblja prema njima. Ocijenili su ga kao human, dobronamjeran i korektan.

I dalje nije formirano multidisciplinarno tijelo, u cilju staranja o zaštiti prava mentalno oboljelih lica na Klinici za psihijatriju.

Zaključna ocjena

Nakon sagledanog stanja poštovanja ljudskih prava pacijenata u Klinici za psihijatriju, NPM tim konstatuje da su ukupni životni uslovi veoma loši. Na ovja zaključak navode nedostatak potrebnog broja medicinskog osoblja, izuzetno loši materijalni uslovi, nedostatak dušeka, posteljine i zaštićenog prostora za šetnju i boravak na svježem vazduhu.

Nakon obavljenog obilaska Zaštitnik, kao NPM, konstatuje da su tri (3) preporuke ispunjene, tri (3) djelimično, dok sedam (7) nije ispoštovano.

a) Ispunjene preporuke su:

- nabavljena je adekvatna oprema za primjenu mjere ograničenja kretanja (platneni kaiševi od mekanog materijala, koji minimalizuje mogućnost povređivanja tokom primjene ove mjere),
- u medicinsku dokumentaciju svakog pacijenta unosi se informisani pristanak na liječenje, tj. uredno potpisanu i zavedenu Izjavu o prihvatanju primjene medicinske procedure,
- podstiču se pacijenti da se oblače kao kod kuće, kao dio terapijskog procesa, odnosno da ne provode svo vrijeme u pidžamama.

b) Djelimično ispunjene preporuke:

- da se obezbijedi podjela na muški i ženski dio, uključujući i sanitarne prostorije, kao i kvadratura po pacijentu, u skladu sa CPT standardom;
- da se ažurno i precizno vodi klinička evidencija sa informacijama o uključivanju pacijenata u psihosocijalne i rehabilitacione aktivnosti;
- da se uredno vodi evidencija o svakoj primjeni mjere izolacije i ograničenja u Svesci fiksacije i u medicinskoj dokumentaciji pacijenata, u skladu sa standardima CPT-a i Zakonom o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica.

⁴⁰ Evropski komitet za sprečavanje mučenja, 8 Opšti Izvještaj (CPT/Inf(98)12), tačka 32i 34.

⁴¹ Razgovor sa pacijentima.

Zaštitnik poziva Ministarstvo zdravlja i Upravu Kliničkog Centra Crne Gore da inteziviraju aktivnosti i preduzimaju mjere u cilju ispunjenja neispunjenih preporuka i da se:

- na Klinici obezbijedi posebna prostorija za primjenu mjera izolacije i ograničenje kretanja;
- preduzmu dalji koraci u pravcu poboljšanja materijalnih uslova na Klinici;
- da se obezbijedi jasna podjela na muški i ženski dio, kao i kvadratura po pacijentu, u skladu sa CPT standardom;
- definiše protokol povjerljivog podnošenja i postupanja po žalbama pacijenata;
- formira nezavisno multidisciplinarno tijelo, u cilju staranja o zaštiti prava mentalno oboljelih lica na Klinici za psihijatriju;
- izradi i sprovodi individualni plan liječenja i rehabilitacije za svakog pacijenta,
- unaprijediti spektar rehabilitacionih aktivnosti i obezbijediti njihovo kontinuirano sprovođenje.

4.1.10. Granični prelaz „Ranče“ – Pljevlja

Vrsta obilaska:	redovni obilazak
Svrha obilaska:	prevencija torture
Datum obilaska:	18. maja 2018. godine,
Najava obilaska:	obilazak nije najavljen
Tim za obilazak:	Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Zdenka Perović i savjetnica Zaštitnika Mirjana Radović savjetnica Zaštitnika NPM, Predrag Tomašević, savjetnik Zaštitnika i Jelena Nedović, samostalna savjetnica III

Uvod

Obilazak je obavljen 25. jula 2018. godine bez najave, u noćnim časovima.

NPM timu je omogućen pristup prostoriji granične policije i uvid u traženu dokumentaciju.

Faza I: Razgovor sa službenicima graničnog prelaza

Obilazak NPM-a započeo je razgovorom sa šefom smjene Darkom Bujišićem. Tim NPM-a je predstavio mandat Zaštitnika kao NPM-a, plan i cilj obilaska. Tokom razgovora službenici su ukazali na problem nedostatka odgovarajućeg objekta za rad. NPM-u timu je ukazano i na podatak da policijskim službenicima nije omogućena odgovarajuća prostorija za odmor odnosno predah, posebno imajući u vidu dužinu trajanja smjene i udaljenost od grada.

Međutim, po informacijama sa kojima su službenici raspolagali, za potrebe graničnog prelaza "Ranče" planirana je izgradnja novog kompleksa i projektovani su sledeći objekti: administrativna zgrada i kontrolne kabine, objekat za detaljan pregled vozila, nadstrešica, objekat pratećih sadržaja sa javnim toaletima, vaga, boks za pse. U međuvremenu, Uprava za imovinu podnijela je zahtjev za odlučivanje o potrebi izrade elaborata procjene uticaja na životnu sredinu za izgradnju graničnog prelaza, na djelovima više katastarskih parcela u KO Vijenac.

Nema preciznijih informacija kada bi se mogla očekivati izgradnja objekta sa navedenim sadržajima.

Faza II: Obilazak

Na graničnom prelazu ne postoje prostorije za zadržavanje lica, pa se lica ne zadržavaju nego se u slučaju potrebe upućuju u odjeljenje granične policije u Pljevljima.

Uvidom u raspoložive objekte i prostorije koje koriste službenici, konstatovano je da su uslovi rada i boravka nezadovoljavajući. Naime, glavna prostorija u kojoj borave službenici je neuslovna i dotrajala. Opremljena je pohabanim i dotrajalim namještajem koji nije u potpunosti funkcionalan i to: jednim kaučem, sa tri stolice i dva stola. Takođe, nije obezbijeđeno odgovarajuće grijanje u zimskim uslovima, na šta je NPM timu posebno ukazano. Usled dotrajalosti, elektro instalacija omogućava rad samo jednog grijnog tijela, što u zimskim uslovima i temperaturama koje su često danima ispod 0°C, ne obezbjeđuje optimalno zagrijavanje.

Faza III: Uvid u dokumentaciju

Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da ne postoji evidencija o izvršenim redmisijama. Tokom intervjua službenici Uprave policije su ukazali da nije izvršena ni jedna readmisija preko graničnog prelaza Ranče.

4.1.11. Granični prelaz „Dobrakovo“- Bijelo Polje

Vrsta obilaska:	redovni obilazak
Svrha obilaska:	prevencija torture
Datum obilaska:	19. oktobra 2018. godine
Najava obilaska:	obilazak nije najavljen
Tim za obilazak:	Marijana Sindić, savjetnica Zaštitnika i Jelena Nedović, samostalna savjetnica III

Uvod

Obilazak je obavljen 19. oktobra 2018. godine, bez prethodne najave.

NPM timu je omogućen pristup prostoriji za zadržavanje lica i uvid u traženu dokumentaciju.

Tok obilaska

Faza I: Razgovor sa službenicima graničnog prelaza

Obilazak NPM-a započet je razgovorom sa zatečenim službenicima. Tim NPM-a je predstavio mandat Zaštitnika kao NPM-a, plan i cilj obilaska. Tokom razgovora službenici su ukazali da su povremeno prinuđeni da svojim novčanim sredstvima obezbjeđuju hranu za lica koja su u postupku readmisije. Takođe, naveli su da je nedostatak ljudstva jedan od velikih problema sa kojima se susreću u radu, kao i nedostatak posebnog vozila kojim bi se vršio transfer nađenih neregularnog migranata do Prihvatilišta za strance u Podgorici.

Faza II: Obilazak graničnog prelaza

Izvršen je obilazak prostorije za zadržavanje. Prostorija je pod video nadzorom, sa prirodnim osvjeljenjem, klimatizovana i sa ventilacijom. Uredna je i odaje utisak da se redovno održava. Prostorija je potpuno prazna (bez fiksiranog stočića, stolice i kreveta). Po izjavi službenika, lica koja se liše slobode se zadržavaju veoma kratko u prostoriji za zadržavanje, najviše do pola sata, kada ih preuzimaju službenici granične policije i odvođe u prostorije Granične policije u Bijelom Polju, na razgovor sa inspektorom za strance. Nakon razgovora odvođe se u Prihvatilište za strance (ako se ustanovi da se radi o neregularnim migrantima). Kada su u pitanju lica koja se lišavaju slobode po drugom osnovu prekršaj ili krivično djelo, od granične policije ih preuzimaju policijski službenici Centra bezbjednosti (CB) Bijelo Polje, nakon čega se dalje procesuiraju. Postupak deportacije, odnosno transfera, lica organizuje se po nekoliko dana unaprijed, u saradnji sa Upravom policije - Graničnom policijom.

Faza III: Razgovor sa zadržanim licima

U trenutku obilaska nijesu zatečena lica u prostoriji za zadržavanje.

Faza IV: Uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid u dokumentaciju i to sledeće evidencije: Dnevnik događaja, Knjigu primo-predaje smjene, Evidenciju graničnih štambilja, Evidenciju o licima i saobraćajnim sredstvima koja su podvrgnuta graničnoj provjeri, Evidenciju o licima i saobraćajnim sredstvima kojima nije dozvoljen prelazak državne granice, Evidenciju o pripadnicima stranih službi bezbjednosti u uniformi sa službenim vatrenim oružjem i vozilom koje je označeno njihovim oznakama, kojima je izdato odobrenje za ulazak u Crnu Goru, Evidenciju o licima kojima je sproveden postupak utvrđivanja identiteta, Evidenciju o licima koja unose, prenose ili iznose vatreno oružje i municiju preko državne granice, Evidenciju o licima o kojima se vodi operativna zbirka podataka koja nastaje vršenjem video nadzora, Evidenciju lica nad kojima je izvršena detaljna granična provjera, Evidenciju lica koja stalno ili privremeno obavljaju djelatnost na graničnom prelazu, Evidenciju primljenih telegrama i dopisa, Evidenciju izdatih viza na graničnom prelazu, Knigu

evidencije o oduzetom oružju, municiji i MES-u⁴², Evidenciju oduzetih stvari i predmeta, Evidenciju lica lišenih slobode, Evidenciju o upotrebi sredstava prinude, Evidenciju primjene određenih mjera prema licima na graničnom prelazu (pretres, deportacija), Evidenciju kontrolnih obilazaka, Evidenciju zajedničkih inspekcija roba sa službenim carinama, Evidenciju o obavljenim poslovima na GP od strane pravnih i fizičkih lica, Evidenciju o prisutnosti radnika carine, Evidenciju usmenih i telefonskih obavještenja, Evidenciju medijskog predstavljanja, Evidenciju o izdatim prekršajnim nalogima, Evidenciju akata sa oglasne table, Evidenciju ostvarenih telefonskih kontakata sa susjednom graničnom policijom, kao i Evidenciju polovnih motornih vozila koja se uvoze u Crnu Goru.

Ne postoji posebna pisana evidencija slučajeva readmisije preko ovog graničnog prelaza, već se podaci o obaljenoj primopredaji lica u ovim slučajevima, upisuju u Knjigu događaja, koja predstavlja centralnu evidenciju koju vode službenici granične policije na graničnim prelazima i elektronskoj (evidenciji) aplikaciji "Dežurna služba".

Faza V: Završni razgovor sa službenicima graničnog prelaza

Na kraju obilaska tim NPM-a je ukazao na prve utiske o obilasku.

Preporuke:

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik preporučuje Upravi policije - Graničnoj policiji da preduzme mjere:

- da se prostorija za zadržavanje opremi fiksiranim krevetima, stolicama i klupom kako je propisano. Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- da se uredi kontinuirano obezbjeđivanje obroka zadržanim licima, odnosno licima koja su u postupku readmisije.

4.1.12. Granični prelaz „Kula“ – Rožaje

Vrsta obilaska:	redovni obilazak
Svrha obilaska:	prevencija torture
Datum obilaska:	18. oktobra 2018. godine
Najava obilaska:	obilazak nije najavljen
Tim za obilazak:	Mirjana Radović, savjetnica Zaštitnika NPM, Marijana Sindić savjetnica Zaštitnika i Jelena Nedović, samostalna savjetnica III

Uvod

Obilazak je obavljen 18. oktobra 2018. godine, bez najave.

NPM timu je omogućen pristup prostoriji granične policije i uvid u traženu dokumentaciju.

Faza I: Razgovor sa službenicima graničnog prelaza

Obilazak NPM-a započet je razgovorom sa službenicima. Tim NPM-a je predstavio mandat Zaštitnika kao NPM-a, plan i cilj obilaska. Tokom razgovora službenici su ukazali na prilično loše materijalne uslove u kojima rade, da raspolažu sa svega jednom prostorijom u kojoj su smještene tri radna stola i stolice i jedna dotrajala fotelja, a nemaju ni dovoljan broj službenika.

Faza II: Obilazak

Na graničnom prelazu ne postoje prostorije za zadržavanje lica, pa se lica ne zadržavaju nego se, u slučaju potrebe, upućuju u odjeljenje granične policije u Rožajama.

Faza III: Uvid u dokumentaciju

Uvidom u zatečenu dokumentaciju: Evidenciju lica koja su podvrgnuta graničnoj provjeri, Evidenciju lica kojima nije dozvoljen prelazak državne granice, Evidenciju lica lišenih slobode, Evidenciju o upotrebi

⁴² Minsko-eksplozivna sredstva.

sredstava prinude. Ne postoji posebna pisana evidencija slučajeva readmisije preko ovog graničnog prelaza, već se podaci o obaljenoj primopredaji lica u ovim slučajevima, upisuju u Knjigu događaja, koja predstavlja centralnu evidenciju koju vode službenici granične policije na graničnim prelazima i elektronskoj (evidenciji) aplikaciji "Dežurna služba".

Zaključak i preporuke

U razgovoru sa službenicima kao i uvidom u uslove rada službenika, stekao se utisak da materijalni i kadrovski uslovi rada, nisu zadovoljavajući.

Na osnovu utvrđenog stanja Zaštitnik preporučuje Upravi policije – Graničnoj policiji da preduzme mjere:

- da se unaprijede radni uslovi u kojima službenici rade;
- da se razmotri potreba zapošljavanja dodatnog broja službenika.

B. Kontrolni obilasci

4.2. Policijske prostorije za zadržavanje

Shodno utvrđenom Planu obilazaka za 2018. godinu izvršeno je pet kontrolnih obilaska organizacionih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova - Uprave policije i to: OB Plav, OB Andrijevića, OB Herceg Novi, CB Nikšić i OB Rožaje.

Obilasci su bili nenajavljeni i obavljani su u toku i nakon radnog vremena. Cilj ovih obilazaka je bio sagledavanje stanja i ocjena stepena ispunjenosti preporuka Zaštitnika kao NPM-a, datih Ministarstvu unutrašnjih poslova - Upravi policije u Godišnjem izvještaju za 2017. godinu i prethodnim izvještajima.

4.2.1. OB Plav

Obilazak je obavljen 20. juna 2018. godine.

Prilikom obilaska, u prostorijama za zadržavanje, nije zatečeno ni jedno lice. U periodu od 01.01.do 20.6. 2018. godine, lišeno je slobode 20 lica, dok zadržanih lica nije bilo.

Generalno posmatrajući, zatečeni su veoma loši materijalni uslovi. Zidovi su ispucali, a namještaj je dotrajao. U vrijeme obilaska dio prostorija je bio poplavljen, zbog, kako smo obaviješteni, greške koja je nastupila prilikom izrade kanalizacione infrastrukture u ulici ispred OB.

Kontrolnim obilaskom je utvrđeno da je:

Ispunjena je preporuka Zaštitnika:

- sistemom video nadzora pokriven je ulaz u zgradu Odjeljenja bezbjednosti, kao i stepenište koje vodi od prostorija za dežurstvo do prostorija za zadržavanje.

Nije ispunjena preporuka Zaštitnika data u prethodnim izvještajima:

- da se prostorije za zadržavanje upodobu sa standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija.

Na osnovu zatečenog stanja Zaštitnik daje i preporuku:

- da se u skladu sa utvrđenim prioritetima izvrši renoviranje OB Plav kako bi se omogućili odgovarajući uslovi kako licima koja mogu biti zadržana, tako i službenicima OB Plav.

4.2.2. OB Andrijevića

Obilazak je obavljen 20. juna 2018. godine. Prilikom obilaska utvrđeno je da se stanje nije promijenilo, odnosno da se u OB Andrijevića lica ne zadržavaju usled neodgovarajućih materijalnih uslova. Lica koja je neophodno zadržati se upućuju u CB Berane.

4.2.3. OB Herceg Novi

Obilazak je obavljen 7. i 8. jula 2018. godine. U periodu od 1. januara 2018. do 8. jula 2018. lišeno je slobode 133 lica, od kojih je 10 lica zadržano. U razgovoru sa službenicima, timu NPM-a je ukazano na problem da jedan broj službenika, uprkos višegodišnjem stažu u UP, još uvijek nemaju riješeno stambeno pitanje. Kako su naveli, primanja koja ostvaruju nijesu dovoljna da finansiraju tekuće porodične obaveze i da se kreditno zadužuju, kako bi riješili stambeno pitanje.

Kontrolnim obilaskom je utvrđeno:

Ispunjena je preporuka

- da se obezbijedi potpuna pokrivenost video nadzorom, u dijelu stepeništa koje vodi prema prostorijama za zadržavanje.

Nije ispunjena preporuka

- da se prostorije za zadržavanje upodobne sa standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija.

Na osnovu razgovora sa službenicima, Zaštitnik daje i preporuku:

- da se razmotre mogućnosti rješavanja stambenih pitanja službenika, koji još uvijek nemaju riješeno to pitanje

4.2.4. CB Nikšić

Obilazak je obavljen 7. u noćnim časovima i 8. septembra 2018. godine.

U periodu od 1. januara 2018. do 8. septembra 2018. lišeno je slobode 570 lica, zadržano je 33 lica, a u svojstvu građanina pristupila su 164 lica.

U razgovoru sa odgovornim službenicima, tim NPM-a je upoznat, da se vodi poseban registar za evidenciju lica koja se pozivaju na informativni razgovor, radi prikupljanja obavještenja, shodno članu 259 Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore, na šta je CPT ukazao u svom Izvještaju o Crnoj Gori od 17. jula 2013. godine i preporučio vođenje ovog registra.

Prilikom obilaska, zapaženo je da su materijalni uslovi za policijske službenike neadekvatni, odnosno da su prostorije smještene u staroj i neuslovnoj zgradi. Prostorija koja se nalazi u hodniku, pored prostorija za zadržavanje lica, u kojoj borave policijski službenici je neuslovna za rad. Stolice polomljenje, stare i dotrajale, sto takođe, a ne postoji mogućnost provjetravanja.

Kompjuter koji se koristi za video nadzor star je i skoro neupotrebljiv, te ga je potrebno zamijeniti novim.

Osim toga, broj policijskih službenika je nedovoljan, pa su zaposleni u određenim situacijama zbog toga u rizičnom položaju. U smjenama radi jedan službenik, pa, po navodima službenika, u slučajevima kada su dovedena lica pod dejstvom psihoaktivnih supstanci ili alkohola (u agitiranom stanju) od strane drugih službenika, koji zbog svojih obaveza moraju da odu, dežurni službenik ostaje sam sa njima i često je u opasnosti da bude fizički napadnut.

Nijesu ispunjene preporuke date u prethodnom izvještaju:

- da se obezbijedi jasna rezolucija video nadzora nad pritvorskim prostorijama, na monitoru u kontrolnoj sobi
- da se obezbijedi pokrivenost sistemom video nadzora dijela stepeništa, koje vodi sa zadnjeg službenog ulaza u prostorije za zadržavanje.

Zaštitnik preporučuje Upravi policije - CB Nikšić i da preduzme mjere da se obezbijede adekvatni materijalni uslovi rada policijskih službenika uključujući:

- renoviranje prostorije u kojoj borave policijski službenici a koja je u neposrednoj blizini prostorija za zadržavanje lica;
- obezbijedenje novog kompjutera, kako bi se jasno mogla vidjeti lica u prostorijama za zadržavanje;
- preuređenje prostorije koja služi za "ostavu", za privremeni smještaj dovedenih lica u agitiranom stanju, dok im se ne odredi zadržavanje i istu uključiti u video nadzor,
- obezbijedenje dovoljnog broja policijskih službenika.

4.2.5. OB Rožaje

Obilazak je obavljen 18.10.2018. godine. U vrijeme obilaska u prostorijama za zadržavanje nije bilo zadržanih lica.

U periodu od 01.01.do 18.10 lišeno slobode je bilo 75 lica, od čega je 10 lica bilo zadržano.

Prostorije su neuslovne za rad, sa starim i dotrajanim namještajem, a zaposleni su uložili sopstvena sredstva u adaptaciju i sređivanje sanitarnog čvora.

Ispunjena je preporuka

- da se službenicima obezbijede odgovarajuće uniforme, prilagođene uslovima različitih godišnjih doba (ljetnje i zimske uniforme i obuću).

Nijesu ispunjene preporuke Zaštitnika data u prethodnim izvještajima:

- da se prostorija za zadržavanje upodobi sa standardima CPT-a, u pogledu površine i dimenzija (prostorija br.1),
- da se pokrije video nadzorom centralni hodnik koji vodi prema prostorijama za zadržavanje.

Na osnovu zatečenog stanja Zaštitnik daje i preporuku Upravi policije:

- da se u skladu sa utvrđenim prioritetima izvrši renoviranje OB Rožaje, kako bi se omogućili odgovarajući uslovi, kako licima koja mogu biti zadržana, tako i službenicima OB Rožaje.

4.3. Zavod za izvršenje krivičnih sankcija - Zatvor u Bijelom Polju

Uvod

Tim NPM-a izvršio je kontrolni obilazak ove organizacione jedinice ZIKS-a dana 25.septembra 2018.godine. Naime, NPM se u prethodnim godišnjim izvještajima bavio materijalnim uslovima u kojima borave zatvorenici i službenici, načinom realizacije tretmana, odnosno resocijalizacije zatvorenika i dao je set preporuka, na koje je ukazivao iz godine u godinu. Imajući u vidu navedeno, ovaj kontrolni obilazak imao je za cilj provjeru ispunjenost datih preporuka.

U odnosu na popunjenost kapaciteta, danom posjete u Zatvoru za kratke kazne je bilo 45 osuđenih lica, a u istrazi 33 pritvorena lica.

Ispunjenost preporuka

U izvještajnom periodu organizovano preko 30 radionica na različite teme. Neke od njih su: negativan uticaj korišćenja PAS-a; bolesti zavisnosti kao faktori rizika za somatska oboljenja (hepatitis C ; HIV); problemi pri reintegraciji zatvorenika u svojoj sredini po isteku kazne; psihoaktivne supstance; laž; komunikacija i zavisnost od tableta; zavisnost od upotrebe nikotina; zavisnost od kocke; socio demografski aspekti izvršioca krivičnih djela u populaciji korisnika i zavisnika od droga; aktivacija i kontrola zrelih mehanizama u prevazilaženju neprijatnih situacija.

Ispunjena je preporuka

- da se organizuju programi neformalnog obrazovanja i radionice sa zatvorenicima za unaprjeđenje socijalnih kompetencija i drugih vještina zatvorenika (vještine komunikacije, prevazilaženje konfliktnih situacija, timski rad, određene zanatske vještine i sl.)

Pregled ispunjenosti datih preporuka koje su se odnosile na unaprjeđenje materijalnih uslova dat je u poglavlju 4.5. ovog Izvještaja, pod naslovom *Informacija o ispunjenosti preporuka sadržanih u Izveštaju o uslovima rada službenika obezbjeđenja i tretmana u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija.*

4.4. Specijalna bolnica za psihijatriju Kotor

Cilj obilaska Bolnice dana 07.09.2018.godine, bio je sagledavanje ispunjenosti preporuka datih u ranijim godišnjim izvještajima.

Uvod

Obilazak je započet razgovorom sa direktorom Ustanove. U uvodnom razgovoru zamjenica Zdenka Perović je ukazala na razloge i ciljeve obilaska. Obilaskom su obuhvaćena odjeljenja : akutno muško 2 i 8, hronično muško i sudskog odjeljenja.

Zatečeno stanje

Zatečeno stanje u akutnom muškom koje čine 2 odjeljenja, bilo je zabrinjavajuće u pogledu materijalnih uslova. U odjeljenju 2, nema centralnog grijanja, osim dvije male grijalice, koje ne mogu zagrijati prostor od 180 m².

U dnevnom boravku, gdje pacijenti provode veći dio svog vremena, nema dovoljno stolica, gdje bi pacijenti mogli sjedjeti. Nema ni stolova, a TV je star i mali za tako veliku prostoriju i potrebno ga je zamijeniti.

Zidovi oba odjeljenja su svježe okrečeni, a sobe su uredne. Okrečena je i soba na akutnom muškom odjeljenju 2 i dnevni boravak na istom odjeljenju.

Broj pacijenata i način na koji se oni smještaju, i dalje je problematičan. Naime, u 2017.godini tim NPM-a je zatekao pacijente da spavaju na dušecima, na podu. Prilikom ovog obilaska, nije zatečen ni jedan pacijent smješten na takav način, ali iz razgovora sa osobljem, dobijena je informacija da je to samo slučajna i trenutna situacija, a da problem smještaja i prenaseljenosti bolnice nije riješen i da svaki drugi mjesec imaju više pacijenata nego kreveta, pa su primorani da ih smjeste na dušek na podu.

Tim NPM-a je na akutnom muškom 2 odjeljenju zatekao pacijenta kojem je izrečena obavezna mjera liječenja i koji bi trebao biti smješten na sudskom odjeljenju. Ovo je već postalo praksa zbog nedostatka prostorija i kreveta na sudskom odjeljenju, što dovodi u pitanje bezbjednost pacijenata i osoblja.

Uslovi u sanitarnim prostorijama u akutnom muškom odjeljenju su još uvijek nepromijenjeni. Zidovi su i dalje oronuli i pokriveni vlagom i buđi, pločice su polomljene, a osjeća se jak karakterističan zadržak.

Sanitarna oprema (lavabo, česme, tuševi i WC vodokotlići) je stara, zadržala, odnosno dotrajala. Stanje je isto i u hroničnom muškom odjelju, u pogledu taleta i sanitarne opreme.

Osim materijalnih uslova, i dalje se prepoznaje manjak zaposlenih, koji ukazuje na pružanje nejednake i nekvalitetne zdravstvene pomoći, odnosno na tzv. novi termin u medicini „propuštena zdravstvena pomoć“. Ovo se odnosi na sve one aspekte postupka u njezi i liječenju pacijenata koji se djelimično ili u potpunosti propuštaju ili odlažu i može biti uzrok brojnih neželjenih posledica. Ovo dodatno ilustruje činjenica da u Bolnici, u prosjeku o 18 pacijenata brinu 2 medicinska tehničara/sestre, tak da u nemogućnosti da odgovore na svaki zahtjev pacijenta, neminovno dolazi do propuštanja ili odlaganja određenih radnji koje spadaju u zdravstvenu njegu.⁴³ Na ovo ukazuju godišnji Izvještaji Zaštitnika, u kojima se govori o zapuštenosti pacijenata.

I u pogledu stanja garderobe, stanje je nepromijenjeno. Tim NPM-a je zapazio da pacijenti na akutnom muškom i hroničnom muškom odjeljenju djeluju zapušteno. Razlog je nedostatak garderobe. Naime, već godinama unazad nedostatak garderobe predstavlja problem. Jedini način (jer se u većini slučajeva radi o socijalnim pacijentima) da se nabavi garderoba jesu donacije Crvenog krsta. Međutim, garderoba koju dobijaju nije adekvatna i ne može se smatrati prikladnom garderobom. Primjer je da u zimskom periodu pacijenti dobijaju ljetnju odjeću, ili obrnuto.

Iako je Zaštitnik u Izvještajima u nekoliko navrata ukazivao na ove probleme sa kojima se susreću pacijenti Bolnice, kao i medicinsko osoblje, do danas, po ovim pitanjima nijesu preduzeti značajni koraci.

Zaključak i preporuke:

Nakon sagledanog stanja poštovanja ljudskih prava pacijenata u Specijalnoj Bolnici za psihijatriju, Zaštitnik konstatuje da su ukupni životni uslovi u Bolnici i dalje su jako loši, zbog nedostatka medicinskog osoblja i vrlo loših materijalnih uslova u odjeljenjima (akutno i hronično žensko i muško), nedostatka kreveta, dušeka, posteljine i garderobe za pacijente.

Bolnica je i dalje opterećena tzv. socijalnim pacijentima, a rješavanje ovoga problema nije u izgledu u dogledno vrijeme.

Zaštitnik kao NPM nakon obavljenog obilaska konstatuje, da preporuke date u godišnjem izvještaju NPM-a za 2016. godinu i 2017. nijesu ispoštovane. U vezi sa navedenim, Zaštitnik poziva Ministarstvo zdravlja i Specijalnu bolnicu za psihijatriju u Kotoru da inteziviraju aktivnosti i preduzimaju mjere u cilju ispunjenja ranije datih preporuka.

---

⁴³ Mjerenje vitalnih znakova kada je ordinirano, kupanje pacijenta, higijena ruku, higijena usta, odgovor na zvanje pacijenta u roku od 5 minuta, pomoć pri obavljanju nužde, hranjenje pacijenta u koliko je potrebno, okretanje pacijenta na svaka 2 sata u koliko je ordinirano, i mnogi drugi poslovi.

Podsjećamo na date preporuke, da se:

- zaposli nedostajuće osoblje u skladu sa prioritetima u svakodnevnom radu;
- obezbijede higijenski uslovi u sobama - izolacija od vlage;
- uvede centralno grijanje na nivou Bolnice;
- obezbijede dovoljna količina dušeka, ćebadi i posteljine;
- obezbijedi nedostajuća garderoba na akutnom muškom i ženskom odjeljenju;
- obezbijede adekvatni higijenski uslovi u svim sanitarnim čvorovima;
- preduzmu mjere na procjeni opravdanosti daljeg boravka tzv. socijalnih pacijenata u Bolnici u skladu sa propisima i
- obezbijede neophodne mjere na izmještanju sudskog odjeljenja iz Bolnice.

4.5. Informacija o ispunjenosti preporuka sadržanih u Izveštaju o uslovima rada službenika obezbjeđenja i tretmana u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija

Uvod

Kako je već navedeno Zaštitnik je 2017.godine, sačinio Izvještaj o uslovima rada službenika obezbjeđenja i tretmana u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS).⁴⁴

Povod za izradu Izvještaja bilo više pritužbi službenika sektora obezbjeđenja i sektora za tretman, na uslove u kojima rade, negodovanje da su zapostavljeni i nejednako tretirani u odnosu na druge srodne službe za sprovođenje zakona.

Zaštitnik je u objavljenom izvještaju iznio podatke do kojih je došao detaljnom analizom i istraživanjem i to:

- da je u sektoru za obezbjeđenje u novembru bilo zaposleno 370 službenika, od čega 9,45 % žena, a u sektoru za tretman 40 službenika, od čega 77 % žena;
- da kada se uporede podaci o broju zaposlenih i zatvorenika, može se zaključiti da brojno stanje zaposlenih ne prati standarde, kao i da popunjenost nije u skladu sa važećim Pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji;
- da osmatračka mjesta (karaule) i zatečeni krajnje loši uslovi boravka na tim mjestima, nisu adekvatni za rad u smjenama po 12 sati, koliko tamo provode službenici, posebno ljeti, kada temperature dostignu vrijednosti i preko 40° celzijusa, jer postojeći rashladni uređaji nijesu u funkciji.

Ispunjenost preporuka

Izvještaj o uslovima rada službenika obezbjeđenja i tretmana u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija je sadržao niz preporuka, čija ispunjenost je sagledana nakon izvjesnog perioda, i na osnovu kojih je tim NPM-a sagledao stepen unaprjeđenja sveukupnih uslova rada u kontrolisanim mjestima. Kako je u Izvještaju navedeno, preporuke su upućene Ministarstvu pravde - Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija da:

1. obezbijede potreban broj izvršilaca u službi obezbjeđenja, shodno utvrđenoj sistematizaciji;
2. obezbijede kontinuirane zdravstvene preglede službenika;

---

⁴⁴ Izvještaj dostupan na linku <http://www.ombudsman.co.me/img-publications/20/final-zap.pdf>.

3. obezbijede psiho socijalnu podršku zaposlenima;
4. unaprijede materijalne i tehničke uslove za rad službenika;
5. zamijene dotrajali kancelarijski namještaj i nabave nedostajući;
6. obezbijede posebne prostorije za dnevni odmor službenika, sa potrebnim mobilijarom;
7. obezbijede nedostajuću uniformu;
8. povećaju broj realizatora tretmana u sektoru za tretman i resocijalizaciju osuđenih lica, u skladu sa aktom o sistematizaciji;
9. obezbijede posebne prostorije za rad sa zatvorenima, službenicima sektora za tretman;
10. organizuju edukacije u skladu sa realnim potrebama u praksi i uključe sve zaposlene kojima su neophodna dodatna znanja i vještine.

Na osnovu prikupljenih informacija, prilikom 4 obilaska, može se zaključiti sljedeće:

Preporuka - da se obezbijedi potreban broj izvršilaca u službi obezbjeđenja, shodno utvrđenoj sistematizaciji – nije ispunjena

Nedostatak broja izvršilaca u službi obezbjeđenja i službi za tretman i dalje je značajan problem.

Jedan od osnovnih ciljeva Strategije za izvršenje krivičnih sankcija 2017-2021⁴⁵ je jačanje institucionalnih kapaciteta Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, kroz povećanje broja službenika. Donešen je Pravilnik u kome je došlo do promjene u organizacionoj strukturi Zavoda i utvrđene su dvije nove organizacione jedinice: Sektor za bezbjednost i Sektora za rad. U okviru Sektora za bezbjednost utvrđeni su Odsjek za kontrolu i nadzor, Grupa za obezbjeđenje i Grupa za intervetne situacije i Odsjek sprovedničkog obezbjeđenja. Međutim, i dalje ključan problem čini nedostatak kadra koji se negativno odražava na sveukupnu atmosferu u zatvoru.

Prema informacijama dobijenim od Uprave ZIKS-a, dana 22.01.2018.godine, u Zavodu je bilo zaposleno 490 službenika. Svi su zasnovali radni odnos na neodređeno vrijeme.

Broj službenika po sektorima, kategorijama je sljedeći:

- Sektor obezbjeđenja - 370 službenika/ca;
- Sektor za tretman - 42 službenika/ca (6 psihologa/škinja, 2 socijalna radnika/ca, 1 kriminolog/škinja, 5 pravnik/ca, 1 organizator kulturno sportskih aktivnosti, 12 službenika/ca na poslovima za koje je predviđena SSS, ostalo specijalni i diplomirani pedagozi/škinje 15);
- Jedan službenik/ca Sektora za tretman radi sa oko 60 zatvorenika;
- Sektor za rad - 41 službenika/ca (osoblje zaduženo za radioničku proizvodnju stolarska, bravarsko- limarska, frizerska, poljoprivredna i stočarska proizvodnja, održavanje opreme i objekata u ZIKS-u, depozit lica lišenih slobode, ishrana);
- Zdravstvena služba ZIKS-a –17 službenika/ca (2 doktora/ce opšte medicine, 1 ljekar specijalista stomatolog, 10 medicinskih tehničara/sestara, 1 fizioterapeut, 1 stomatološki tehničar, 1 farmaceutski tehničar i 1 laborant).
- Po osnovu ugovora sa punim radnim vremenom u zdravstvenoj službi angažovana su 3 doktora/ce medicine u zatvoru u Spužu, a u Zatvoru Bijelo Polje angažovan je jedan doktor opšte medicine, koji vrši preglede lica lišenih slobode u zavisnosti od potrebe.

Takođe, po osnovu ugovora, u Zdravstvenoj službi u zatvoru u Spužu angažovani su i 1 ljekar-specijalista interne medicine (koji dolazi najmanje jednom nedjeljno, a po potrebi i više puta), 1 ljekar specijalista

⁴⁵ Strategija za izvršenje krivičnih sankcija 2017-2021, Ministarstvo pravde.

neuropsihijatar (koji dolazi najmanje dva puta nedjeljno, a po potrebi i više puta), 1 ljekar specijalista radiolog (koji dolazi jednom nedjeljno) i 1 rentgen tehničar (koji dolazi jednom nedjeljno), 1 psihijatar-narkolog, specijalizovan za rad sa zavisnicima. Takođe, angažovani su službenici prema organizacionim cjelinama i to: Centar za obrazovanje kadrova - 2 službenika/ce; - Služba za pravne i finansijske poslove - 7 službenika/ca; - Kabinet direktora - 9 službenika/ca; - Ekspertsko-rukovodni kadar-6 službenika/ca (načelnici organizacionih jedinica ZIKS-a).

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva pravde, u Sektoru obezbjeđenja ZIKS-a sistematizovano - 424 izvšioca, a popunjeno je 370 radnih mjesta.

Podaci ukazuju da u svim organizacionim jedinicama popunjenost radnih mjesta nije u skladu sa Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, odnosno nijesu popunjena 54 sistematizovana radna mjesta.

Tabelarni prikaz odnosa sistematizovanih i zaposlenih prema organizacionim jedinicama

Organizaciona jedinica	Sistematizovano	Zaposleno
Sektor bezbjednosti	81	68
KPD	163	143
Istražni zatvor Spuž	101	84
Zatvor za kratke kazne	39	26
Zatvor Bijelo Polje	43	40

Kako nisu popunjena sva sistematizovana službenička mjesta, u skladu sa važećim Pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji, to se svakako nepovoljno odražava na optimalno opterećenje zaposlenih i organizaciju svakodnevnog rada i, u krajnjem, može uticati na opštu bezbjednost u Zavodu.

Po standardima zemalja članica Evropske unije, u zatvorskim sistemima jednog zatvorenika obezbjeđuje minimalno 0,6, a maksimalno broj 0,9 službenika obezbjeđenja. Imajući u vidu da prosječan broj zatvorenika u ZIKS-a iznosi 1150, da bi se dostigao minimalni evopski standard od 0,6 službenika po zatvoreniku, bilo bi potrebno sistamatizovati 690 radnih mjesta službenika obezbjeđenja.

Za potrebe Grupe sprovodničkog obezbjeđenja tokom 2016. i 2017. godine u propisanoj proceduri nabavljeno je i dato na korišćenje 6 specijalnih vozila za sprovođenje zatvorenika.

Smatramo da je neophodno ukazati da je, u cilju poboljšanja položaja službenika obezbjeđenja, u septembru 2016.godine donijeta Uredba o zvanjima, oznakama zvanja i uslovima za sticanje zvanja službenika obezbjeđenja u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija kojom su, osim posebnih zvanja, utvrđeni i posebni koeficijenti za zarade službenika obezbjeđenja, na koji način im je značajno povećana zarada. Takođe, shodno Odluci o specijalnom dodatku, određeni broj službenika/ca obezbjeđenja u Zavodu, ostvaruje pravo na specijalni dodatak u visini od 15% osnovne zarade.

Preporuka - da se obezbijede kontinuirani zdravstveni pregledi službenika– nije ispunjena

Zakonom o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti propisano je da se provjera psihofizičkih sposobnosti službenika obezbjeđenja vrši periodično (član 176 stav 6).

Ministarstvo pravde donijelo je Pravilnik o načinu utvrđivanja i provjere posebne psihofizičke sposobnosti za obavljanje poslova obezbjeđenja pritvorenih i osuđenih lica u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija⁴⁶. Pravilnikom je propisan način utvrđivanja posebne psihofizičke sposobnosti za zasnivanje radnog odnosa za obavljanje poslova obezbjeđenja pritvorenih i osuđenih lica u Zavodu i provjere psihofizičkih sposobnosti službenika za poslove obezbjeđenja pritvorenih i osuđenih lica.

Provjera psihofizičkih sposobnosti vrši se periodičnim zdravstvenim pregledima koji se sprovode u skladu sa propisom kojim se uređuju vrsta, način, obim i rokovi za obavljanje zdravstvenih pregleda zaposlenih na radnim mjestima sa posebnim uslovima rada, odnosno sa povećanim rizikom.

Iako su predlogom plana Budžeta Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija za 2018.godinu, tražena sredstva za periodične zdravstvene preglede službenika obezbjeđenja, sredstva za ove namjene nijesu odobrena, odnosno opredijeljena, pa preporuka nije ispoštovana.

Preporuka - da se obezbijedi psihosocijalna podrška zaposlenima – djelimično ispunjena

Krajem 2017.godine, angažovan je specijalista neuropsihijatar, za pružanje psihosocijalne podrške službenicima Zavoda, održavanjem predavanja sa praktičnim vježbama u vezi sa pojmom i simptomima stresa, uzročnicima i načinima upravljanja stresom.

Predavanja sa praktičnim vježbama kontinuirano se održavaju jednom nedjeljno u grupama od po 10-15 službenika, u ukupnom trajanju od dva časa. Imajući u vidu broj zaposlenih u Zavodu, ovakav rad zahtijeva bolju organizaciju kako bi se postigao maksimalni efekat navedenih radionica.

Pomenute radionice su koncipirane tako da doktor u prvom dijelu izloži i objasni teorijske osnove stresa, dok u drugom dijelu obuke zajedno sa tri psihološkinje iz Odsjeka za tretman, kroz praktične vježbe, službenicima ukazuju na izvore stresa koji su karakteristični za svakog od njih i približavaju im najbolje načine za redukciju istog.

Tokom rada u ovim radionicama službenicima se posebno ukazuje kako i na koji način se mogu obratiti za savjet i podršku ljekarima i psiholozima kako u Zavodu, tako i u drugim zdravstvenim ustanovama u Crnoj Gori. Tim NPM-a u razgovoru sa većim brojem službenika obezbeđenja je došao do saznanja da se ovo pokazalo u praksi jako primjenjivo i izrazili su želju da se nastavi. Međutim, pojedinci su naveli da bi dobro bilo da ima više praktične nastave, kroz moguće simulacije slučajeva.⁴⁷

Još uvijek nije ustanovljen protokol podrške zaposlenima koji su bili izloženi incidentnoj - stresnoj situaciji kao što je verbalni ili fizički napad, tuča, slučaj predoziranja, smrt (kolega na poslu ili zatvorenika), smrt u porodici i slično.

Stečen je utisak da su obuke bile privremenog karaktera i da nije obezbijeđen njihov kontinuitet. Svi intervjuisani službenici izjasnili su se da im je ovakav vid podrške neophodan, u kontinuitetu sa više praktičnih simulacija.

Preporuka - da se unaprijede materijalne i tehničke uslove za rad službenika – djelimično ispunjena

⁴⁶ "Sl. list CG" br.70/17

⁴⁷ Navodi službenika obezbjeđenja X.Y.

Tokom 2017.godine preduzete su brojne aktivnosti u cilju unaprjeđenja i poboljšanja materijalnih i tehničkih uslova za rad službenika. Izvršeni su radovi na renoviranju i adaptaciji (hoblovanje i lakiranje parketa, postavljanje podnih pločica, gletovanje unutrašnjih zidova, nanošenje bavalita na unutrašnjim zidovima, krečenje) najvećeg broja kancelarija u kojima rade i borave službenici obezbjeđenja i tretmana, ali i službenici iz drugih sektora i odsjeka. Veći broj prostorija u kojima rade službenici obezbjeđenja i tretmana, opremljeni su klima uređajima.

Međutim, i dalje postoje prostorije, odnosno osmatračka mjesta koja nijesu renovirana i nijesu promijenjeni klima uređaji.

U Istražnom zatvoru u Spužu obnovljena je krovna konstrukcija, čime je riješen duže vremena prisutan problem prokišnjavanja. Izvršeno je renoviranje i adaptacija četiri samostalna osmatračka mjesta – karaule u KPD Podgorica. Promijenjena je stolarija - prozori i vrata, okrečeni su unutrašnji i spoljašnji zidovi, ugrađeni novi klima uređaji i dr. Takođe, izvršena je izgradnja i adaptacija 3 samostalna osmatračka mjesta–karaule i to: zamjenom metalne konstrukcije i krova novom konstrukcijom od PVC materijala, postavljanjem podnih pločica, ugradnjom klima uređaja i opremanjem unutrašnjim enterijerom-radni sto i stolica.

Nije izvršena adaptacija preostala dva samostalna osmatračka mjesta-karaule u Spužu, koji se nalaze u KPD-omu i u Zatvoru za kratke kazne.

U Zatvoru za kratke kazne u Bijelom Polju izgrađeno je novo samostalno osmatračko mjesto-karaula i opremljeno svim potrebnim sadržajima. U svim osmatračkim mjestima i prijavnici zamijenjena je patosna podloga. Kod ulazne kapije izgrađen je i u potpunosti opremljen toalet za službenike koji obavljaju poslove spoljašnjeg obezbjeđenja.

Takođe, na prijavnici Zavoda postavljen je rendgen uređaj i na taj način znatno olakšan rad službenicima raspoređenim na poslovima vršenja pretresa kako zaposlenih u Zavodu, tako i posjetioca koji dolaze u Zavod.

Preporuka - da se zamijeni dotrajali kancelarijski namještaj i nabave nedostajući – djelimično ispunjena

Pojedine kancelarije službenika obezbjeđenja i tretmana opremljene su potrebnim i odgovarajućim kancelarijskim namještajem (stolovi, stolice, fiokari, komode sa fiokarima), ali potrebe nisu u potpunosti zadovoljene. U razgovoru smo upoznati da nabavka svog potrebnog namještaja zahtijeva i značajna finansijska sredstva.

Preporuka - da obezbijede posebne prostorije, sa potrebnim mobilijarom za dnevni odmor službenika – ispunjena

U svim organizacionim jedinicama Zavoda, obezbijeđene su i adekvatno opremljene posebne prostorije-bifei za dnevni odmor službenika, odnosno korišćenje pauze. Mada su nam se i dalje pojedini službenici požalili da ih rijetko koriste, jer nijesu u mogućnosti obezbijediti zamjenu zbog malog broja službenika.⁴⁸

Preporuka - da obezbijede nedostajuća uniforma – djelimično ispunjena

U drugoj polovini 2017.godine realizovana je nabavka djelova službene uniforme (pantalona-200 komada, majica-100 komada, košulja kratkih rukava-450 komada, službenih kapa-kačketa-50 komada i plitkih cipela-100 pari).

Planom javnih nabavki za 2018.godinu predviđena je nabavka djelova službene uniforme, radi zamjene dotrajalih djelova uniformi, u vrijednosti od 30.000,00 €. Ovaj plan još uvijek nije u potpunosti realizovan.

Preporuka - da se poveća broj realizatora tretmana u sektoru za tretman i resocijalizaciju osuđenih lica, u skladu sa aktom o sistematizaciji – djelimično ispunjena

Pravnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji u Odsjeku za tretman sistematizovao je ukupno 46 izvršilaca. Trenutno je zaposleno 42 izvršioca (popunjeno je 91,4 % radnih mjesta), i to: 14 službenika na poslovima prijema, otpusta i matične evidencije zatvorenika - 4 pravnik a li 10 službenika sa srednjim obrazovanjem), 4 službenika na poslovima ispitivanja ličnosti (2 psihološkinje, 1 socijalna radnica, 1 krimonološkinja), 6 službenika na najsloženijim stručnim poslovima u vezi sa organizovanjem rada Odsjeka za tretman i predlaganjem i praćenjem izvršavanja kazne zatvora(psiholozi, specijalni pedagozi, pravnici), 14 realizatora/ki tretmana (specijalni pedagozi/škinje, psiholozi/škinje, pravnici/ce), 1 organizator kulturno sportskih aktivnosti, 20 realizatora programa obrazovanja, 1 realizator/ka programa tretmana maloljetnih lica, 10 službenika/ca na administrativnim poslovima, za koje je predviđeno srednje obrazovanje.

I pored gotovo popunjenih radnih mjesta shodno važećoj sistematizaciji zapaža se i dalje da jedan realizator/ka tretmana vodi grupu-kolektiv u kojoj se nalazi od 30 do 70 zatvorenika, odnosno prosječno 50-55 zatvorenika. Po navodima realizatora tretmana Uprava nastoji da izmjenama u organizaciji i načinu rada, u najvećoj mogućoj mjeri smanji njihovo opterećenje administrativnim poslovima koje obavljaju.⁴⁹

Preporuka - se da se službenicima za tretman obezbijede prostorije za rad sa zatvorenicima – nije ispunjena

Po navodima Uprave u planu je renoviranje i dodatno preuređenje prostorija kako bi se rad službenika odvijao u adekvatnim uslovima. Međutim, adaptaciju i prenamjenu otežava struktura postojećih objekata koja bi zahtjevala velika ulaganja (C paviljon, Disciplinsko odjeljenje, A i B paviljon.).

Preporuka - da se organizuju edukacije u skladu sa realnim potrebama u praksi i uključe svi zaposleni, kojima su neophodna dodatna znanja i veštine – djelimično ispunjena

U Sektoru za obuku kadrova u Zavodu je tokom 2017.godine realizovano više obuka i edukacija službenika i to: uvodni kurs u posao za službenike obezbjeđenja, primjena internog uputstva o zdravstvenoj zaštiti pritvorenih i osuđenih lica, prepoznavanje i borba protiv nasilja među zatvorenicima,

⁴⁸ Razgovor sa službenicima obezbjeđenja.

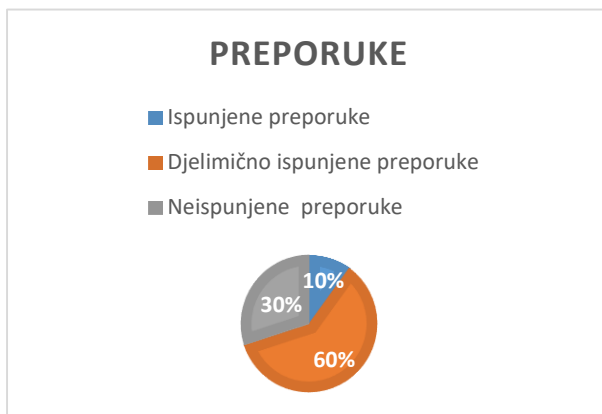
⁴⁹ Razgovor sa više službenika.

upotreba sredstava prinude i njihovo evidentiranje, sagorijevanje na poslu, prevencija zlostavljanja u zatvoru, sa fokusom na ljekarski pregled prilikom prijema, vođenje evidencije i izveštavanja o slučajevima zlostavljanja, tematska radionica o sprječavanju zlostavljanja, praktična primjena pojaseva za humano vezivanje, standardi u borbi protiv torture i drugih oblika nehumanog postupanja, podizanje svijesti o zaštiti svjedoka – saradnja u krivičnom pravosuđu, postupanje po prijavama zviždača, psihološke i fiziološke osnove laganja, saradnici pravde i zaštita podataka, tretman marginalizovanih grupa, postupanja u vanrednim situacijama i sajber bezbjednost - izazovi 21. vijeka. Od strane Savjeta Evrope angažovan je expert da sačini metodologiju evaluacije obuka, a predstavnica Zaštitnika je pozvana da mu pruži stručnu pomoć i predloži smjernice.

Dodatno, sprovedene obuke je neophodno evaluirati. Kao prvi i važan segment koji treba navesti u evaulaciji obuka je motivacija službenika. Naime, treba razmotriti koliko su službenici motivisani da prisustvuju obukama i da usvoje i primijene nova znanja i veštine. Takođe važan je i **način ocjene efekata** obuke, jer se evaluacioni upitnici na kraju obuke, nijesu pokazali dobri u praksi i ne predstavljaju realan pokazatelj kvaliteta i efekata same obuke. Stvarni efekti obuke mogu se cijeliti samo tokom primjene naučenog u svakodnevnom radu. Stoga je neophodno obazrivo pristupiti modelu koji će biti vjerodostojan način mjerenja efekata.

Ministarstvo pravde još uvijek nije donijelo Program stručnog osposobljavanja i usvršavanja službenika obezbjeđenja i način provjere sposobnosti, shodno članu 188 Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti. Zaštitinik je uputio Inicijativu za donošenje programa.

Grafički prikaz ispunjenosti preporuka:

Ispunjene preporuke: 1 ili 10%
Djelimično ispunjene preporuke: 6 ili 60%
Neispunjene preporuke: 3 ili 30%

Zaključci

Zavod je preduzeo značajne korake na ispunjavanju datih preporuka, od kojih je većina djelimično ili ispunjena, dok je trećina ostala neispunjena. Imajući u vidu značaj i težinu poslova službenika obezbjeđenja i tretmana, nadležni moraju nastaviti da preduzimaju sve neophodne mjere i radnje kako bi olakšali obavljanje poslova službenika i obezbijedili ispunjavanja preporuka u potpunosti.

Zaštitnik poziva Ministarstvo Pravde i Upravu Zavoda da inteziviraju aktivnosti i preduzmu mjere u cilju ispunjenja ranije datih preporuka u potpunosti. Zaštitnik će nastaviti da prati realizaciju preporuka u cilju dostizanja željenih standarda i adekvatnih uslova rada službenika - kao što su bezbjedno okruženje, sreden radno-pravni status, zadovoljavajuće i motivišuće uslove rada i sl.

4.6. Ad hoc obilazak – Granični prelaz Dobrakovo –primopredaja zatvorenika

Dana 16.10.2018. godine, tim NPM-a je tokom nenajavljenog obilaska, graničnog prelaza Dobrakovo, upoznat od zatečenih policijskih službenika da će se izvršiti primopredaja – transfer dvojice zatvorenika - crnogorskih državljana, iz zatvora u Kosovskoj Mitrovici u Zavod za izvršenje krivičnih sankcija u Spužu. Tim je odlučio da u smislu ad hoc obilaska NPM-a isprati tok aktivnosti – primopredaje zatvorenika. Primopredaja je obavljena u saradnji i po dogovoru ovlašćenih policijskih službenika, Republike Srbije i Crne Gore.

Po navodima prisutnog šefa graničnog prelaza, ovaj transfer je isplanirana akcija, koja je imala za cilj ispunjavanje obaveza shodno Konvenciji o transferu osuđenih lica, odnosno zaključenom Ugovoru između Crne Gore i Republike Srbije o međusobnom izvršavanju sudskih odluka u krivičnim stvarima.⁵⁰

Konvencija o transferu osuđenih lica, stupila je na snagu 01. jula 1985. godine. Na snazi je u odnosu na Crnu Goru od 1. avgusta 2002. godine. Konvencija o transferu osuđenih lica daje mogućnost da crnogorski državljani osuđeni u inostranstvu na kaznu zatvora preko šest mjeseci, na svoj zahtjev ili zahtjev države izricanja kazne, kaznu zatvora nastave da izdržavaju u Crnoj Gori i obratno. Prilikom pristupanja ovoj Konvenciji, data je izjava da će se primjenjivati član 9 stav 1b Konvencije, tj, da će strana presuda biti priznata od strane domaćeg suda, što je saglasno sa Zakonom o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima koji propisuje da se strana sudska odluka u krivičnim stvarima u Crnoj Gori može izvršiti ukoliko je prethodno prizna nadležni domaći sud.

Tok akcije

Tok akcije je bio sledeći: na graničnom prelazu su u dogovoreno vrijeme pristupili policijski službenici Republike Srbije, sa zatvorenicima i policijski službenici Crne Gore. Transport zatvorenika do graničnog prelaza je obavljen u policijskom vozilu. Ekipe policijskih službenika Republike Srbije je brojala šest članova i to: prvo vozilo u kome su bila dva policijska službenika i zatvorenici i vozilo-pratnja sa četiri policijska službenika. U ekipi za prijem zatvorenika na crnogorskoj strani je bilo sedam crnogorskih policijskih službenika.

Vođe ekipe su održale kratak sastanak u prostorijama objekta na graničnom prelazu, kojom prilikom su razmijenili informacije i dokumentaciju vezanu za osuđena lica. Dokumentaciju je činila: potvrda osuđenog lica kojom se daje saglasnost za transfer; primjerak pravosnažne presude nadležnog suda i izvještaj ljekara o zdravstvenom stanju zatvorenika.

Na graničnom prelazu ovim licima je omogućeno da se osvježe na vazduhu i da po potrebi koriste toalet, zatim im je ponuđena voda i obrok. Tom prilikom sa njima je tim NPM-a obavio povjerljiv razgovor. U razgovoru su naveli da im je prevoz do granice bio udoban i prijatan, te da su se službenici ponašali prema njima korektno i da su odmarali na dva mjesta. Jedan od njih je naveo da mu se ispunila želja, da mu odobre da ostatak kazne izvrši u Crnoj Gori, gdje je rođen, kao i da ima rodbinu u Podgorici. Smatra da će mu se resocijalizacija ostvariti na kvalitetniji način u državi čije je on državljanin i gdje živi njegova porodica. Takođe pohvalili su se odnosom i pristupom naših policijskih službenika.

Pohvalno je da su policijski službenici akciju sporovali profesionalno, obavljajući svaki pojedinačan zadatak, odnosno u tajnosti i van domašaja videokruga ostalih građana koji prelaze granični prelaz, uvažavajući zahtjeve (pauza za cigarete i sl) i poštujući prava zatvorenika.

---

⁵⁰ "Službeni list CG - Međunarodni ugovori", br. 4/2009

Nakon toga su nastavili put. Tim NPM-a je bio u pratnji do Zatvora u Spužu, gdje su ih policijski službenici predali kako bi zatvorski policajci obavili dalji postupak smještaja zatvorenika.

Ocjena Zaštitnika

Tim NPM-a ocijenio je da je primopredaja obavljena u skladu sa Zakonom, dobrom praksom i standardima i da su policijski službenici obavili sve radnje profesionalno, vodeći računa o dostojanstvu zatvorenika. Nijedan od zatvorenika nije imao primjedbe na postupanje službenih lica, već su pohvalili njihovo razumjevanje i postupanje koje je zaštitilo njihovo dostojanstvo u očima drugih građana, koji su se zatekli na graničnom prelazu u trenutku transfera.

4.7. Izvještaj o praćenju sprovođenja prve operacije readmisije crnogorskih državljanja posebno organizovanim letom iz Hanovera, SR Njemačka (15.2.2018.god.)

Uvodne napomene

Povratnici, po osnovu sporazuma o readmisiji su lica koja su vraćena na teritoriju države čiji su državljani zato što ne ispunjavaju ili više ne ispunjavaju uslove za ulazak i boravak na teritoriji druge države, sa kojom je država, čiji su državljani, zaključila sporazum o readmisiji.

Readmisija predstavlja proces bezbjednog povratka lica, u matičnu državu, koja ne ispunjavaju, ili više ne ispunjavanju uslove ulaska, boravka ili nastanjivanja na teritoriji određene države, u ovom slučaju EU, odnosno SR Njemačke.

Lica mogu biti lišena slobode po raznim osnovama i u raznim fazama imigracionog procesa. Tako, mogu biti lišena slobode kada im se odbije zahtjev za ulazak u zemlju o kojoj je riječ, kada lice uđe u zemlju ilegalno i vlast te zemlje ga potom identifikuje, kada mu/joj istekne dozvola za boravak u datoj zemlji ili kada vlast smatra da je pritvor potreban.⁵¹

Lica se vraćaju na teritoriju matične države na osnovu uslova i po postupku predviđenom sporazumom o readmisiji koji predstavlja međunarodni ugovor. Konkretno, kada odgovarajući organ jedne od strana ugovornica zatraži prihvata lica u matičnu zemlju, takav zahtjev (zamolnica) prosleđuje se nadležnom državnom organu, odnosno Ministarstvu unutrašnjih poslova u slučaju Crne Gore, koje ima zadatak da utvrdi da li je navedeno lice državljanin Crne Gore. Ako se provjerom utvrdi da je lice naš državljanin, odobrava se odobrava se prihvata po zamolnici. Povratnici se potom sačekuju na granici, u ovom slučaju aerodromu u Hanoveru gdje bi trebali biti prihvaćeni od vlasti SR Njemačke, provjeri se njihov identitet i da li je za njima izdata potjernica. Nakon povratka u Crnu Goru, ova lica su slobodna, osim onih za koja postoji razlog za zadržavanje, po uobičajenoj proceduri prilikom prelaska bilo kojeg graničnog prelaza.

Pratnja ove grupe povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji obavljena je dana 15.02.2018.godine, u organizaciji FRONTEX-a i Sektora za operacije povratka Granične policije Uprave policije Crne Gore.

Tok operacije

Prema ranijoj najavi njemačke policije, u ovoj najavljenoj operaciji u Crnu Goru je trebalo da se vrati ukupno 69 osoba. Tim koji je trebao da prihvati ove osobe je bio sastavljen od 31 službenika Granične policije u civilu, u skladu sa međunarodnim standardom⁵², od kojih 10 službenika i medicinski tim, koji su

⁵¹ Član 5.1(f) EKLJP.

⁵² *Guide for Joint Return Operations by Air coordinated by Frontex*, stav 5.9, str, 16.

činili ljekar-specijalista za bolesti zavisnosti i urgentnu medicinu i medicinski tehničar. Objašnjeno je da je broj službenica uslovljen time što je inače manje žena u policiji, te da u tom trenutku nije bilo dovoljno službenica na raspolaganju koje bi mogle biti angažovane. Na letu je, osim predstavnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda (dvije savjetnice) prisutni su bili predstavnik FRONTEx-a i njihov ovlašćeni monitor poštovanja ljudskih prava i dva predstavnika njemačke policije, takođe u skladu sa FRONTEx-ovim internim pravilima organizacije operacije.

Po dolasku u Hanover, obaviješteni smo da je na aerodrom za readmisiju dovedeno svega 29 lica od kojih 14 žena i 15 muškaraca, odnosno 17 punoljetnih osoba i 12 maloljetnika. Razlika u broju najavljenih i prisutnih državljanja je objašnjena time da neki nijesu nađeni u kućama gdje su bili smješteni ili se ne nalaze više na teritoriji SR Njemačke.⁵³

Ukrcavanje u crnogorski avion izvršeno je prema ranije utvrđenoj metodologiji: službenik/ca crnogoske policije na ulazu aviona vrši pretres (u zavisnosti od pola osobe koja se ukrcava), drugi službenik/ca vrši uvid u dokumentaciju i vodi evidenciju prihvata, treći službenik vodi građane do mjesta u avionu, koje je unaprijed određeno za to konkretno lice, planom sjedenja u avionu. Posebna pažnja je bila usmjerena na okolost da se porodice ne razdvajaju.

U izveštaju Komiteta Savjeta Evrope za prevenciju torture, govori se o procjeni zdravstvene ugroženosti povratnika u procesu readmisije i zdravstvenim rizicima takvog čina, naročito u dijelu koji se odnosi na deportaciju stranih državljanja vazdušnim putem. Odgovarajuća zdravstvena zaštita je posebno važna imajući u vidu da povratak, pogotovo prisilan (uz intervenciju policije), predstavlja traumatičan događaj jer se u praksi dešava da porodice budu razdvojene, da se vraćaju bolesni ljudi, da se roditelji vezuju pred djecom i sl.⁵⁴

U ovoj operaciji, stekao se utisak da je zdravstvena zaštita povratnika bila zadovoljavajuća. Naime, doktor iz Crne Gore je sa medicinskim tehničarom izvršio pregled svih lica spremnih za povratak, neposredno pred polazak u hangaru, gdje su lica čekala prevoz do aviona. Lica su ukrcana na let, tek pošto je ljekar dao saglasnost da su sposobna za put, u skladu sa ranije utvrđenom metodologijom sprovođenja operacije. Međutim, napravljen je propust tako što je propisana terapija za jedan broj povratnika spakovana sa krupnim prtljagom i nije bila dostupna osobama tokom leta. Međutim, ova situacija je prevaziđena jer je doktor iz Crne Gore sa sobom imao terapiju za dijabetes, koju je na zahtjev dvoje lica sa ranije utvrđenom istorijom bolesti dao u avionu.

U hangaru, u kojem su boravila lica do dolaska crnogorske delegacije, obezbijeđena je hrana i osvježenje -sendviči, voda, slatkiši i jabuke. Bila je obezbijeđena i hrana i poslastice za dijabetičare, hrana za bebe i voda odgovarajuće temperature. Od higijenskih sredstava, pored sapuna i toalet papira, bile su obezbijeđene i pelene za bebe i odrasle.

Lica su, uglavnom bila neispavana, umorna i neraspoložena, bez želje za razgovorom. Tokom leta, od lica smo saznali da su ih rano toga jutra, odnosno oko četiri sata „pokupili“ iz kuća gdje su bili smješteni, dajući im 15 minuta da razbude djecu i sakupe lične stvari, nakon čega su transportovani na aerodrom. O razlozima koji su ih opredijelili za odlazak u inostranstvo, sami povratnici kažu: “Moja porodica je u Njemačkoj. U Crnoj Gori nijesam imao osnovnih uslova za život, vodu, struju, a posao nijesam mogao da nađem. Ovamo sam na “crno” radio i imao u izobilju hrane i udoban smještaj.” ... “Nijesam mogao da

---

⁵³ Navodi predstavnika njemačke policije.

⁵⁴ Sundquist, J. Johansson, S. E. (1996). “The Influence of Exile and Repatriation on Mental and Physical Health: A Population-based Study” in: *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*: Sinnerbrink I. et.al. (1997). *Compounding of pre-migration trauma and post-migration stress in asylum seekers. The journal of Psychology*, vol. 131; Silove D. et.al. (2000). *Policies of deterrence and the mental health of asylum seekers. Journal of the American Medical Association*.

živim od primanja u Crnoj Gori, jer nemam stan. U Njemačkoj sam radio na „crno”, tri mjeseca, zaradio sam više nego što mogu za godinu dana u Crnoj Gori.“

Tokom leta doktor i medicinski tehničar su više puta obilazili putnike. Dijete, koje je imalo problema sa mučninom (povraćalo), doktor je obilazio nekoliko puta. Na svaki plač djeteta se reagovalo i humano postupalo. Službenici u pratnji su izlazili u susret svim potrebama putnika.

Kako je već pomenuto, dvije odrasle osobe su, po ulasku u avion, bile u terminu za propisanu terapiju (u pitanju su lica koja imaju dijabetes). Pošto su dobile terapiju, medicinski tehničar ih je nadzirao tokom leta kako bi bio siguran da terapija djeluje.

Tokom samog leta, putnicima su, pored vode i toplih napitaka, bili dostupni slani sendviči sa piletinom, kao i slatke kifle.

Sredstva prinude nijesu korišćena, incidenata nije bilo i opšti utisak je da lica nijesu primjećivala da su u pratnji policije.

Ocjena readmisije

Postupanje pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova je bilo profesionalno, kako u odnosu na same povratnike tako i u odnosu na druge prisutne službenike. Predstavnicima Zaštitnika u svakom momentu su pružane tražene informacije i podaci.

Nakon slijetanja na crnogorski aerodrom, organizovan je debriefing⁵⁵ u vezi sa realizacijom leta na kom su prisustvovali predstavnici Frontex, predstavnice Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, kao i dva predstavnika službene pratnje MUP-a. Svi su iznijeli svoja zapažanja i utiske o tome kako je protekla operacija.

Zaključeno je da je ova operacija protekla sinhronizovano, profesionalno i sa posebnom pažnjom usmjerenom na poštovanje ljudskih prava povratnika, uz napomenu da je u budućim operacijama neophodno da povratnici imaju pristup propisanoj terapiji tokom leta.

Preporuke Zaštitnika:

- da se razmotri mogućnost obezbjeđenja dovoljno žena službenica u skladu sa prethodnom najavom o broju i polnoj strukturi povratnika (kako bi se postupilo u skladu sa standardom da svaku osobu prati službenik istoga pola).
- da se obezbijedi da, u slučaju potrebe, propisana medicinska terapija bude na raspolaganju povratnicima tokom cijelog trajanja leta.

4.8. Izvještaj o praćenju sprovođenja druge operacije readmisije crnogorskih državljanja posebno organizovanim letom iz Hamburga, SR Njemačka (20.8.2018. god.)

Uvodne napomene

Pratnja povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji je obavljena dana 20.8.2018.godine u organizaciji FRONTEX-a i Sektora za operacije povratka Granične policije Uprave policije Crne Gore.

---

⁵⁵ Informativni razgovor, razmjena utisaka svih učesnika i ocjena toka

Prema ranijoj najavi njemačke policije, u Crnu Goru je trebalo da se se vrate 43 lica i to devet porodica i osam samostalnih putnika. Od ukupnog broja 27 muškaraca i 16 žena, odnosno 26 punoljetnih osoba i 17 maloljetnika. Za devet lica je njemačka policija naznačila da su prepoznati po „kriminalnim aktivnostima“. Za dva lica je raspisana nacionalna potjernica u Crnoj Gori i navedeno da će jedna od ove dvije osobe putovati u pratnji dvoje maloljetne djece (sin 17 godina i ćerka 15 godina).

Pratnju je činilo 30 službenika Granične policije (u civilu, u skladu sa međunarodnim standardom) od kojih šest službenica i medicinski tim - ljekar – specijalista opšte prakse i reumatologije i medicinski tehničar. Na letu je, osim savjetnice Zaštitnika ljudskih prava i sloboda bio prisutan službenik FRONTEX-a i monitor poštovanja ljudskih prava kojega je, takođe, angažovao FRONTEX u skladu sa pravilima operacije. U povratku su bila prisutna i dva predstavnika njemačke policije, što je takođe uobičajena praksa prilikom operacija povratka.

Tok operacije

Po dolasku u Hamburg, predstavnici Zaštitnika je od strane vođe operacije, bilo onemogućeno da prisustvuje prihvatu crnogorskih državljana i sagleda uslove boravka ovih lica na samom aerodromu u Hamburgu, iako je predstavljena uloga Zaštitnika i naglašeno da su predstavnice Zaštitnika tokom prve operacije ostvarile navedeni uvid.

Na let se ukrcalo 36 lica od kojih 23 muškarca i 13 žena, odnosno 20 punoljetnih osoba i 16 maloljetnika. Kao i prilikom prve operacije, ukrcavanje lica je obavljeno prema ranije utvrđenoj metodologiji: službenik/ca na ulazu u avion je izvršio/la pretres (u zavisnosti od pola osobe), drugi službenik/ca je izvršio/la uvid u dokumentaciju i vodio/la evidenciju, treći službenik/ca je odveo/la građane do tačno predviđenog mjesta u avionu. I ovom prilikom, posebna pažnja je bila usmjerena na okolost da se ne razdvajaju porodice.

Kako je predstavnica Zaštitnika obaviještena, lica su ukrcana na let, tek pošto je ljekar dao saglasnost, a na osnovu razgovora sa njemačkim kolegom, u skladu sa ranije utvrđenom metodologijom. Ispravljen je propust uočen tokom prve operacije, pa je svim licima da sa sobom, tokom leta, zadrže propisanu terapiju.

I tokom ove operacije lica su, uglavnom, bila neispavana, umorna i neraspoložena, bez želje za razgovorom. U odovjenim razgovorima navela su da su rano toga jutra, odnosno oko 5^h ujutru u kamp u kojem su boravili došli njemački policajci, dajući im 15 minuta da razbude djecu i sakupe lične stvari, nakon čega su transportovani na aerodrom. Na aerodromu su proveli sljedećih 16 časova do polaska za Crnu Goru. Tri putnice su se žalile na, kako su navele, nepotrebno grubo ponašanje njemačkih policajaca. Jedna od njih (X.Y. 53 godine) je imala vidjive ogrebotine u predjelu grudi i crveni podliv u predjelu lijevog uha, za koje je tvrdila da su nastali usled primjene sile od strane njemačkih policajaca, iako, kako je tvrdila, nije pružala otpor („bili su svi muškarci, samo su me zgrabili u rukavicama i dodavali jedan drugome dok me nijesu ubacili u kombi kao da sam džak, tako su me šutnuli na sjedište“). Upravo za ovu putnicu je njemačka policija ranije dostavila podatak da je pokušala samoubistvo, kao i da joj je dijagnostifikovan posttraumatski stresni poremećaj (PTSD).

Dvoje djece je ispoljilo medicinske probleme odmah po ukrcavanju. Naime, dječak X.Y. (14 godina) je dobio napad panike (prema ranije dostavljenim informacijama od strane njemačke policije, dječaku su se već događali napadi panike). Glasno je odbijao da veže sigurnosni pojas u avionu, vikao je, plakao i molio da ne putuje nego da ostane u Njemačkoj. Službenik koji je bio zadužen za pratnju dječaka je pokušao da mirno i na razumljiv način objasni da je vezivanje pojasa važno za njegovu bezbjednost. Kako je dječak bivao sve uznemireniji i glasniji i kako je počeo da pruža fizički otpor, službenik je pozvao doktoricu

da interveniše. Dječak je neposredno prije prilaska ljekarke uzviknuo nešto u pravcu službenika, ali usled plača druge djece i šuma motora, predstavnica Zaštitnika nije čula šta je tačno tom prilikom izgovorio. Doktorica je ponudila dječaku pola tablete sedativa (uz saglasnost roditelja), što je on odbio. Iako je imala na raspolaganju sredstvo sa smirenje u ampulama, doktorica je navela da nije dozvoljeno da se prisilno daju injekcije sedativa djeci mlađoj od 16 godina, pa je razgovorom pokušala da smiri dječaka. Uz pomoć njegovog oca, nešto kasnije je uspjela u tome i dječak je pristao da veže pojas, nakon čega su se stekli uslovi za polijetanje aviona. Do kraja leta, dječak je bio smiren i po slijetanju je sa porodicom mirno napustio aerodrom.

Drugo dijete, djevojčica (12 godina) je takođe imala napad panike (za nju nije postojala informacija da je ranije imala slične napade). Posebno je uznemirilo polijetanje aviona obzirom da joj je to bio prvi let. Medicinski tehničar je gotovo tokom cijelog trajanja leta razgovarao sa njom, kako bi je smirio i olakšao putovanje. Djevojčica se žalila i na mučninu, kasnije na veliki bol u stomaku, kao i na grčenje prstiju na rukama. Za razliku od prvog slučaja, roditelji nijesu saradivali, odnosno, majka je očigledno negativno uticala na nju, upućivala je prijetnje i psovke na račun njemačkih policajaca i njemačkog doktora, za kojega je kazala da je vjerovatno tabletom otrovao njenu ćerku neposredno pred polazak. Djevojčica se još više uzemirila nakon što je ovo čula i počela se žaliti na veliki bol u stomaku. Njenoj majci (X.Y. 46 godina) je ranije ustanovljeno mentalno oboljenje – šizofrenija. Iako u konkretnom slučaju putnica nije fizički nasrnula na bilo koga, očigledno je bilo da je doktorici bila neophodna pomoć u smislu angažovanja psihologa i u pravcu neutralisanja negativnog uticaja majke (u smislu razgovora sa majkom, skretanja pažnje sa psovanja i vikanja), dok se bavila zdravstvenim stanjem ćerke. Sredstva prinude nijesu korišćena, incidenata (osim opisanih, a koji su bili uslovljeni zdravstvenim stanjem), nije bilo i opšti utisak je da lica nijesu primjećivala da su u pratnji policije.

Po dolasku na aerodrom u Podgorici i nakon pasoške kontrole, ispostavilo se da je lice X.Y. za kojim je raspisana nacionalna potjernica neophodno zadržati u CB Podgorica, prije spovođenja u Zavod za izvršenje krivičnih sankcija, na izdržavanje kazne. I ako je najavljeno da će ovo lice biti u pratnji maloljetne djece (sin 17 godina i kćerka 15 godina), nije bio planiran i pripremljen adekvatan prihvata i zbrinjavanje djece. Uprkos razgovoru koji je trajao duže od sat vremena, lice je odbijalo svaku saradnju u smislu pronalaska rješenja za smještaj djece i tvrdio je da nema članova porodice, koji bi mogli da prihvate djecu. Tokom razgovora je shvatio da službenici nemaju mogućnost da ga oslobode izdržavanja kazne (što je postavio kao jedan od uslova da saraduje) pa je počeo da nagovara ćerku na samoubistvo, govoreći da joj je to najpametniji potez kad njega povedu, a majke nema (ranije preminula). Takođe, strašio je djevojčicu da bi bez njega mogla postati žrtva pedofila kojih, kako je naveo, posebno ima u Centru za socijalni rad u Rožajama, gdje su i živjeli do polaska u SR Njemačku. Navedeni komentari su posebno uznemirili djevojčicu. Iako su prisutni policijski službenici telefonom zahtijevali pomoć od Centra za socijalni rad u Podgorici, nisu se odazvali pozivu za pomoć, uz obrazloženje da nemaju dežurnog službenika. Kako je već bilo gotovo 2^h poslije ponoći, odlučeno je da im se omogući da do jutra borave na aerodromu, za kada se očekivao dolazak službenika nadležnog Centra za socijalni rad u Rožajama. Opisana situacija i stres koji su preživjela djeca se mogao makar djelimično preduprijediti da je Centar za socijalni rad obaviješten o okolnostima pod kojim se djeca vraćaju u Crnu Goru i blagovremeno preduzeo mjere iz svoje nadležnosti. Iako je tačno da je postojala mogućnost da se ova lica ne ukrcaju u SR Njemačkoj, svakako se o najavi dolaska djece (čiji će otac izvjesno biti lišen slobode, a majka umrla) morao obavijestiti Centar za socijalni rad, koji bi bio u pripravnosti do dobijanja konačne informacije.

Ocjena readmisije

Postupanje pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova je bilo profesionalno, kako u odnosu na same povratnike tako i u odnosu na druge prisutne službenike. Ipak, obzirom da se u grupama povratnika nalaze i pripadnici ranjivih grupa, primjećuje se da je potrebna bolja koordinacija nadležnih službi i

institucija, u pripremi konkretne operacije koja je najavljena, kako bi se obezbijedio adekvatan prihvata i eventualno zbrinjavanje ovih lica po dolasku u zemlju i izbjegle improvizacije, koje neminovno dovode do kašnjenja i grešaka.

Nakon slijetanja na crnogorski aerodrom, organizovan je debriefing toka operacije povratka, kom su prisustvovali predstavnici Frontex-a, predstavnica Zaštitnika i dva predstavnika službene pratnje MUP-a, kao i predstavnici njemačke policije. Svi su iznijeli svoja zapažanja i utiske o tome kako je protekla operacija. Predstavnici policije su prihvatili da je, usled nesporazuma, predstavnica Zaštitnika bila onemogućena da sagleda uslove boravka povratnika na aerodromu u Njemačkoj, kao i da prati proceduru primo-predaje povratnika. Kako su naveli, ovaj propust se neće ponoviti u budućim operacijama.

Operacija je po strukturi povratnika i zdravstvenom stanju, bez sumnje, bila dosta zahtjevnija u odnosu na prethodnu (prvu). U pripremi prihvata neophodno je bilo do detalja sagledati sve okolnosti operacijeni obezbijediti blagovremeni sistemski pristup, kako bi se preventivno djelovalo u odnosu na probleme čije nastupanje se moglo predvidjeti. Pored ostalog, najzahtjevnijim povratnicima treba obezbijediti potrebnu stručnu pratnju, isplanirati i, po potrebi, obezbijediti prevoz do udaljenog mjesta stanovanja u Crnoj Gori, kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri zaštitili interesi djece i drugih posebno ranjivih kategorija povratnika.

Preporuke Zaštitnika:

- da se razmotri mogućnost da se obezbijedi dovoljno službenica u skladu sa prethodnom najavom o polnoj strukturi povratnika (kako bi se postupilo u skladu sa standardom da svakog od povratnika prati službenik istoga pola).
- da se razmotri mogućnost da se u sastav medicinskog tima uključi i psiholog, obzirom da je let avionom izvjesno stresno iskustvo, pogotovo prvi put, koji bi, između ostalog, pomogao povratnicima u stanju uznemirenosti, a posebno onih za koje već postoje podaci da su Spodložni napadima panike.
- da se obezbijedi da putnici za koje je utvrđeno da imaju neku vid mentalnog oboljenja, bez izuzetka budu u pratnji psihologa.
- da se blagovremeno obavijestiti Centar za socijalni rad i druge nadležne službe o detaljima operacije za slučaj kada se, prema ranije dobijenim informacijama, može pretpostaviti potreba za dodatnom zaštitom prava djece i/ili drugih posebno ranjivih kategorija povratnika po dolasku u Crnu Goru.

4.9. Izvještaj o praćenju sprovođenja operacije readmisije albanskih državljanja posebno organizovanim letom iz Lila, Francuske (18.7.2018. god.)

Uvodne napomene

Savjetnica u instituciji Zaštitnika, Mirjana Radović učestvovala je, u svojstvu posmatrača, u misiji readmisije albanskih državljanja u periodu od 17. do 19. jula 2018. u cilju praktičnog nastavka prvog regionalnog treninga za monitore prisilnih povratka koji je održan u Beogradu od 9. do 12. aprila 2018., sa akcentom na ulogu monitora u kontekstu zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda lica, prilikom ovakvih operacija.

I ova zajednička operacija je obavljena u organizaciji FRONTEX-a. U njoj su, pored Francuske, učestvovali i Belgija i Holandija, na način što su albanski državljani specijalizovanim vozima prevezeni do Lila, odakle je transport do Albanije, aerodroma u Tirani, nastavljen avionom.

U operaciji je, pored albanskog tima za pratnju, učestvovao i predstavnik Ombudsmana Albanije, kao i konzularni predstavnik Albanije u Francuskoj. Tim za pratnju su činila 33 službenika policije, dvije službenice policije, jedan ljekar opšte prakse i jedan psiholog.

Ovom prilikom je vraćeno 40 državljana Albanije, svi muškog pola, a nije bilo lica koja pripadaju ranjivim kategorijama. Od ukupno 40 povratnika, 6 je transportovano iz Belgije, 10 iz Holandije, dok su ostali, do odluke o povratku, boravili u Francuskoj.

Tok operacije

Operacija je započela u Centru za zadržavanje u Lilu, u kojem su boravila lica koja su, prema ranije donijetim odlukama nadležnih organa, morala biti vraćeni u zemlju porijekla. Monitori operacije su imali mogućnost da na licu mjesta razgovaraju sa povratnicima. Povratnici su se pohvalno izrazili o uslovima boravka u samom mjestu zadržavanja, dok su imali primjedbe na zakonitost postupka u kojem je odlučivano o njihovom boravku u zemljama, u kojima im je uskraćen boravak.

Sve informacije neophodne za nesmetano obavljanje operacije su blagovremeno razmijenjene, kako između država iz kojih su državljani transportovani, tako i između organizatora operacije i albanskog tima za pratnju.

Licima koja su pristigla iz Belgije omogućen je kraći boravak na svježem vazduhu, pauza za pušenje i osvježenje u Centru. Sa druge strane, povratnici dovezeni iz Holandije su istakli opravdanu primjedbu da su u posebno dizajniranom kombiju za prevoz zatvorenika morali provesti tri sata u vožnji i jedan sat čekajući da se u Lilu okonča administrativni postupak, za koje vrijeme im nije dozvoljeno da izađu na svježi vazduh, puše ili koriste toalet. Holanski predstavnici tima su naveli da je takva odluka uslovljena rizikom od bjekstva, te da imaju pristup mini toaletu u specijalizovanom vozilu kojim su transportovani, dok su druge navedene potrebe nisu bile urgentne.

Tokom boravka u Centru, licima je na raspolaganju bio medicinski tehničar, dok je dežurni doktor bio u pripravnosti i, prema dobijenim informacijama, u slučaju potrebe i poziva, mogao je stići do Centra u roku od 15 minuta. Naglašeno je da je ranije utvrđeno da lica koja su određena za povratak nemaju zdravstvenih problema, odnosno da su zdrava.

Neposredno pred polazak, povratnicima je vraćen novac kojim su raspolagali do dolaska u Centar za zadržavanje, dok su mobilni telefoni zapakovani u providne plastične kese, na kojima je bilo označeno kome pripadaju. Telefone su francuski službenici predali albanskim kolegama tokom ukrcavanja, kako bi, po dolasku u Tiranu, bili vraćeni vlasnicima.

Faza ukrcavanja je protekla bez problema i efikasno. Lični prtljag povratnika je takođe ukrcan nakon potvrde da prtljag odgovara ranije sačinjenom spisku ličnih stvari povratnika.

Tokom leta, jedan od povratnika se požalio na glavobolju, nakon čega mu je ljekar dao tabletu protiv bolova.

Povratnici su imali neometan pristup toaletu, u zadnjem dijelu aviona.

Nije bilo upotrebe sredstava prinude.

Zaključak

Po slijetanju u Tiranu, svi povratnici su dobili svoje lične stvari, nakon čega su napustili aerodrom. Ni u ovoj fazi operacije, kao ni tokom leta nijesu zabilježeni bilo kakvi incidenti ili kršenja prava povratnika, pa je zaključeno da je operacija obavljena profesionalno i efikasno u skladu sa propisanim pravilima.

V MEĐUNARODNE I DOMAĆE AKTIVNOSTI NPM-a

5.1. Saradnja sa Potkomitetom za prevenciju torture (SPT)

Član 17 Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture (OPCAT) predviđa da svaka država članica je dužna da ima, odredi ili uvede, najkasnije godinu dana nakon stupanja na snagu ovog protokola ili nakon Njegove ratifikacije ili pristupanja ovom protokolu, jedan ili više nezavisnih nacionalnih mehanizama za prevenciju torture na nacionalnom nivou, a član 20 [...] Da bi nacionalni mehanizmi za prevenciju mogli da izvršavaju svoja ovlašćenja, države članice ovog protokola obavezuju se da im obezbede: [...] (f) pravo da imaju kontakte sa Potkomitetom za prevenciju torture, da mu dostavljaju podatke i sastaju se s njim.

U toku izvještajne godine, NPM Crne Gore nije imamo finasijskih mogućnosti da prevede Izvještaj o radu NPM-a za 1917. godinu, na neki od službenih jezika Ujedinjenih nacija i dostavi ga SPT-u, kao ni posebne izvještaje urađene u toku 2017 ili prethodnih godina, tako da ova vrsta saradnje nije ostvarena.

Takođe, planom rada SPT-a za 2018 godinu, nije bila planirana posjeta Crnoj Gori, kao ni NPM-u Crne Gore.

5.2. Predsjedavanje Mrežom NPM Jugoistočne Evrope

Kako je u prethodnom godišnjem izvještaju navedeno na sastanku koji je 12. i 13. decembra 2017. održan u Beogradu, aklamacijom svih članica Mreže odlučeno je da će Nacionalni mehanizam za prevenciju torture Crne Gore, predsjedavati Mrežom NPM Jugoistočne Evrope u 2018. godini.

Naime, nacionalni preventivni mehanizmi Crne Gore, Albanije, Bugarske, Hrvatske, Makedonije, Srbije i Slovenije osnovali su Mrežu u martu 2013.godine. Mreži su se kasnije pridružili austrijski, bugarski, rumunski i grčki NPM. U radu Mreže, u svojstvu posmatrača, redovno učestvuju NPM Kosova i Ombudsman BiH. Svrha Mreže je razmjena iskustava i međusobna podrška u vezi sa realizacijom mandata NPM-a, utvrđenog Opcionim protokolom uz Konvenciju protiv mučenja i drugih surovih, nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (OPCAT). Mreža je redovni radni forum, u kome se razmjenjuju znanja i iskustva u primjeni standarda i praćenja ljudskih prava.

Teme koje su obrađene u okviru Mreže, u izvještajnoj godini, pod predsjedavanjem crnogorskog NPM-a su prevencija samoubistava i predoziranje u ustanovama detencije (ustanovama u kojima se nalaze ili mogu naći lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje) i pritvor u kontekstu migracija i djelotvorne alternative. Po dogovorenoj metodologiji rada, godišnje je predviđeno organizovanje dvije konferencije Mreže, u organizaciji predsjedavajućeg NPM-a.

Prva godišnja konferencija je održana 29. i 30. maja u Podgorici, na teme prevencije samoubistava i predoziranja u ustanovama detencije i statusa NPM osoblja u državama članicama Mreže.⁵⁶

---

⁵⁶ Više informacija dostupno na: <http://www.ombudsman.co.me/article.php?id=34000>.

Druga, konferencija je održana 12.12.2018. u Podgorici takođe, na temu: "Pritvor u kontekstu migracija i djelotvorne alternative", uz podršku istoimenog regionalnog projekta Savjeta Evrope.⁵⁷

5.3. Učešće na konferencijama, okruglim stolovima i radnim sastancima

Prestavnici Institucije su u toku izvještajne godine učestvovali i na skupštinskim zasjedanjima, konferencijama, okruglim stolovima i sastancima kako slijedi:

---

⁵⁷ Više informacija dostupno na: <http://www.ombudsman.co.me/article.php?id=34096>.

U okviru Druge sjednice Prvog redovnog (proljećnjeg) zasjedanja Skupštine Crne Gore u 2018. godini, 09.03.2018.god. zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović predstavila je Poseban Izveštaj o ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica lišenih slobode, smještenih u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija. Poslanici su zatim komentarisali nalaze NPM-a, ocjene, zaključke i preporuke i na kraju podržali i usvojili Izveštaj.⁵⁸

Savjetnice u instituciji Zaštitnika, Mirjana Radović i Jelena Nedović, učestvovala su na prvom regionalnom treningu za monitore prisilnih povratka, koji je održan u Beogradu od 9. do 12. aprila. Trening je, između ostalog, održan sa ciljem upoznavanja monitora sa ključnim ulogama i odgovornostima prilikom posmatranja operacija prisilnog povratka u kontekstu zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda lica prilikom ovakvih operacija. Trening su organizovali Agencija za evropsku i obalnu stražu (FRONTEX), Kancelarija Evropske unije za podršku azilu (EASO), Međunarodna organizacija za izbjeglice (IOM) i Agencija UN za izbjeglice (UNICEF).

Zamjenica Zaštitnika, Zdenka Perović, održala je 13.4.2018. godine predavanje grupi studenata fakulteta Sciences Po i Burgonje iz Francuske, na Fakultetu političkih nauka Univerziteta Crne Gore. Studentima je govorila o mandatu i radu institucije Zaštitnika. Kroz predavanje i power point prezentaciju studenti su imali priliku da se upoznaju sa ustavnom pozicijom Zaštitnika, zakonskim okvirom koji uređuje ovu oblast, procedurama podnošenja pritužbi i postupanju po njima. Zamjenica Perović govorila je i o aktivnostima Nacionalnog mehanizma za prevenciju od torture, zaštiti od torture, pravima djeteta, nadležnosti iz oblasti javne uprave i antidiskriminacije. U okviru predavanja studenti su imali priliku da pogledaju i kratak video o NPM-u i OPCAT standardima. Studenti su u okviru zvanične posjete Crnoj Gori razgovarali i sa predstavnicima Odbora za rodnu ravnopravnost, evropskih integracija, Ministarstva evropskih poslova i RYCO organizacije iz Crne Gore.

⁵⁸ Više informacija dostupno na: <http://www.ombudsman.co.me/article.php?id=323>.

tematskih radionica.

Savjetnica Zaštitnika, Milica Bogojević, bila je učesnica konferencije koja je organizovana povodom obilježavanja desetogodišnjice postojanja Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NPM) Slovenije. Skup, koji je održan u Ljubljani 18. i 19. aprila organizovao je NPM Slovenije, uz podršku Savjeta Evrope. Na konferenciji je razmatrana saradnja relevantnih slovenačkih vlasti sa NPM-om, sprovođenje preporuka, procjena uticaja NPM-a i organizovano je više

konvencije o zaštiti ljudskih prava i sloboda.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore i zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović razgovarali su sa konsultatkinjom Savjeta Evrope, gđa Mirjanom Lazarovom Trajkovskom, koja je bila angažovana da pripremi analizu zakonodavnog okvira i prakse sudova u pogledu dužine trajanja postupka. U okviru projekta "Borba protiv zlostavljanja i nekažnjivosti i unapređenje sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava na nacionalnom nivou" Savjet Evrope je sproveo analizu o primjeni standarda u oblasti zaštite prava na suđenje u razumnom roku. G-đa Trajkovska sa saradnicima boravila je u Podgorici 28. i 29. maja, a sa Zaštitnikom je razgovarala o efikasnosti mehanizama za zaštitu ljudskih prava u smislu člana 6 (1) Evropske

CB Berane i Bijelo Polje; Zatvor u Bijelom Polju i javne ustanove: Klinika za psihijatriju Kliničkog centra Crne Gore i Odjeljenje za psihijatriju Opšte bolnice u Nikšiću.

Skupština Crne Gore je na Devetoj sjednici Prvog redovnog (proljećnog zasijedanja) 28. juna 2018.godine razmatrala Izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2017.godinu. Izvještaj je predstavila zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović, a u raspravi su učestvovali Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Šučko Baković. Zamjenica Perović kazala je da je u 2017. godini obavljeno 17 obilazaka organa, organizacija i ustanova u kojima su smještene lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje, čime je Plan obilazaka realizovan u 85%. Ona je saopštila da su redovnim obilascima obuhvaćene organizacione jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova - Uprave policije: OB Danilovgrad i Ulcinj i

Savjetnica u instituciji Zaštitnika, Mirjana Radović učestvovala je, u svojstvu posmatrača, u misiji readmisije albanskih državljana u periodu od 17. do 19. jula 2018. Readmisija je dobrovoljan ili prisilan povratak lica koja neosnovano borave na teritoriji neke države u njihove zemlje porijekla. Readmisija je obavljena na relaciji Lil (Francuska) – Tirana (Albanija). Učešće savjetnice Radović predstavlja praktični nastavak prvog regionalnog treninga za monitore prisilnih povrataka, koji je održan u Beogradu od 9. do 12. aprila ove godine, sa akcentom na praktičnu ulogu monitora u kontekstu zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda lica prilikom ovakvih operacija. Organizator operacije je bila Agencija za evropsku i obalnu stražu (FRONTEX).

Nacionalna konferencija „Fukcionisanje sistema krivičnih sankcija“, 11. jula 2018. Zaštitnik Šučko Baković, ukazao je na neophodnost ulaganja u materijalne uslove i zapošljavanje dovoljnog broja službenika u cilju ostvarivanja i zaštite ljudskih prava lica koja borave u zatvorenim ustanovama po osnovu izvršavanja krivičnih sankcija. On je na otvaranju kazao da se u savremenom društvu često postavlja pitanje uspostavljanja ravnoteže između retributivnog pristupa kažnjavanju („prema zasluži“), suzbijanja kriminaliteta, uvažavanja prestupnika i njegovih ljudskih prava i pragmatičnog pristupa krivičnim sankcijama, koji podrazumijeva upravljanje rizicima uz što manje troškove.

Na konferenciji je učestvovala i savjetnica Zaštitnika, Marijana Sindjić, koja je bila jedna od panelista i govorila je na temu „Ljudska prava lica lišenih slobode“. Nacionalnu konferenciju koja je okupila predstavnike državnih institucija, civilnog sektora i međunarodnih partnera, organizovala je NVO „Građanska alijansa“, uz podršku Ambasade Kraljevine Holandije.⁵⁹

Zamjenica Zaštitnika, Zdenka Perović, prisustvovala je 1. oktobra 2018. godine obilježavanju Dana Doma starih „Grabovac“ u Risnu. Ovaj datum, koji je ujedno i Međunarodni dan starijih, rukovodstvo i korisnici Doma obilježili su svečanošću uz prigodan program i prisustvo zvaničnika. Zamjenica Perović, čestitajući ovaj važan datum, podsjetila je na podršku koju Institucija pruža ovoj važnoj ustanovi, navodeći da je njen rad u stalnom fokusu naše pažnje. Na svečanosti je predstavljeno izdanje prvog časopisa „Glas Grabovca“ koji su uredili korisnici. Dom je na ovaj dan dobio i licencu za rad.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Šučko Baković sa zamjenicom Zdenkom Perović i savjetnicom Mirjanom Radović, učestvovao je u radu regionalne konferencije nacionalnih preventivnih mehanizama Zapadnog Balkana, pod nazivom „Mentalni poremećaji, lišenje slobode i ljudsko dostojanstvo“. Konferenciju koja je 12. oktobra održana u Prištini, organizovao je Savjet Evrope. U svom izlaganju na temu „Zaštita prava lica lišenih slobode sa mentalnim oboljenjima u zatvorskom sistemu i psihijatrijskim ustanovama“, Zaštitnik je ukazao na primjere dobre prakse, kao i na izazove sa kojima se NPM susreće u radu. U odnosu na Zavod za izvršenje krivičnih sankcija, između ostalog je kazao da je prošle godine izrađen posebni Izvještaj o ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica lišenih slobode, smještenih u ZIKS-u.

⁵⁹ Više informacija dostupno na: <http://www.ombudsman.co.me/article.php?id=34023>.

U ostvarivanju prava raseljenih i interno raseljenih u Crnoj Gori u nekim oblastima zabilježen je ozbiljan napredak, dok još nisu dostignuti socijalni standardi predviđeni strategijama i akcionim planovima, kazao je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore. On i zamjenica Zaštitnika, Zdenka Perović, 6.11.2018. godine su ukrajinskoj delegaciji stručnjaka, koji se u svojoj zemlji bave ovim pitanjima, predstavili stanje u vezi sa zaštitom ljudskih prava i sloboda raseljenih i interno raseljenih u Crnoj Gori.⁶⁰

prevenjiju i zaštitu od torture.⁶¹

Ljudska dimenzija migracija ne smije biti manje važna od pitanja bezbjednosti i zaštite granica država, kazao je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Šučko Baković, navodeći da je država u velikoj mjeri uskladila zakonodavstvo u ovoj oblasti sa međunarodnim standardima. On je 15.11.2018. godine govorio na temu - Pravni i praktični aspekti djelotvornih alternativa pritvoru u kontekstu migracija, na početnoj konferenciji projekta „Djelotvorne alternative pritvoru u kontekstu migracija: razmjena iskustva i primjena“, koji Institucija sprovodi sa Cetrom za demokratiju i Savjetom Evrope. U radu konferencije učestvovala je i zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović, sa službenicama iz sektora za

Savjetnice Zaštitnika Marijana Sindić i Mirjana Radović održale su 21.12.2018. godine sastanak sa predstavnicima zainteresovanih nevladinih organizacija, povodom izrade Plana obilazaka Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NPM) za 2019. godinu. Sastanku su pristustvovali Zoran Vujičić u ime NVO Građanska alijansa, Jovan Bojović iz NVO Juventas i Vladimir Pavićević kao predstavnik NVO Ruka ruci.⁶² Savjetice su, na inicijativu NVO Ruka ruci održale i poseban sastanak sa njihovim predstavnicima. U fokusu djelovanja ove NVO rehabilitacija i resocijalizacija osuđenih lica.

⁶⁰ Više informacija dostupno na: <http://www.ombudsman.co.me/article.php?id=34076>.

⁶¹ Više informacija dostupno na: <http://www.ombudsman.co.me/article.php?id=34081>.

⁶² Više informacija dostupno na: <http://www.ombudsman.co.me/article.php?id=34104>.

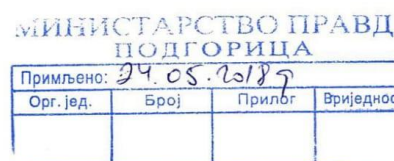
VI PRILOZI

6.1. Inicijativa za donošenje Programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja i načina provjere stručne osposobljenosti za vršenje poslova službenika obezbjeđenja, shodno Zakonu o izvršenju kazne zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti ("Službeni list CG", broj 35/15) br. 03-607/18 od 17.5.2018. godine

Broj: 03-607/18
Podgorica, 17.05.2018. godine

Kabinet Zaštitnika 020/241-642
Savjetnici 020/225-395
Centrala 020/225-395
Fax: 020/241-642
E-mail: ombudsman@t-com.me
www.ombudsman.co.me

MINISTARSTVO PRAVDE

Pažin Zoran, ministar

Podgorica

Na osnovu člana 18 stav 1 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list Crne Gore, br. 42/11) i člana 10 Pravila o radu ("Službeni list CG", broj 53/2014) podnosim

INICIJATIVU

za donošenje Programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja i načina provjere stručne osposobljenosti za vršenje poslova službenika obezbjeđenja, shodno Zakonu o izvršenju kazne zatvora novčane kazne i mjera bezbjednosti ("Službeni list CG", broj 35/15).

Образложење

Zakonom o izvršenju kazne zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti, u članu 155 propisano je da "službenici obezbjeđenja u vršenju poslova obezbjeđenja pritvorenih i osuđenih lica i obezbjeđenja objekata, imovine i zaposlenih u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (Zavod), u skladu sa ovim zakonom, izdaju upozorenja i usmene naredbe, upotrebljavaju fizičku snagu, ručni sprej sa nadražujućim dejstvom, službenu palicu, električni paralizator, sredstva za vezivanje, uređaj za izbacivanje mlazeva vode, hemijska sredstva, službene pse i vatreno oružje (sredstva prinude) i vrše pretres zaposlenih u Zavodu i drugih lica koja ulaze u Zavod i njihovih vozila. Sredstva prinude upotrebljavaju se samo ako su ispunjeni zakonom propisani uslovi za njihovu upotrebu."

Članom 188 navedenog Zakona propisano je: "službenici obezbjeđenja dužni su da se stručno osposobljavaju i usavršavaju za vršenje poslova iz člana 155 ovog zakona, a da program stručnog osposobljavanja i usavršavanja i način provjere stručne osposobljenosti za vršenje poslova donosi nadležno Ministarstvo"

Zakon je stupio na snagu 26.juna 2015 godine međutim, do dana podnošenja ove inicijative još uvijek nije donešen navedeni program.

Kad je zakonom propisana obaveza donošenja određenog podzakonskog propisa ili drugog akta, to znači da su ti propisi ili drugi akti neophodni za pravilnu i adekvatnu primjenu zakona. Njihovo neblagovremeno donošenje u stvari onemogućava kvalitetno sprovođenje, odnosno primjenu zakona i u krajnjem onemogućava adekvatno ostvarivanje i zaštitu prava lica na koje se zakon odnosi.

Podsjećamo da je Predlogom Akcionog plana za sprovođenje Strategije izvršenja krivičnih sankcija 2017-2021 godine, predviđena realizacija strateških ciljeva koji su utvrđeni Strategijom izvršenja krivičnih sankcija, a koja prepoznaje, između ostalog i kao važan strateški zadatak - realizaciju reformskih aktivnosti u svim aspektima sistema izvršenja krivičnih sankcija - zakonodavni okvir, jačanje mehanizama za ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava.

Kao što je poznato, stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih je veoma kompleksan proces i zahteva kvalitetno realizovanje svake pojedinačne faze. Ono utiče na performanse organizacije ako je usklađeno sa strateškim ciljevima organizacije i ako je integrisano u funkciju ljudskih resursa i kao takva može da bude investicija a ne trošak, ako se detaljno realizuje i implementira. Donošenje programa je prvi korak, a transfer naučenog u radno okruženje predstavlja krunu celokupnog obrazovnog procesa u organizaciji koji se sastoji, između ostalog, od motivacije učesnika, planiranja i programiranja obrazovnih sadržaja, metoda i evaluacije. Obukom se povećava kvalitet ljudskih resursa, uvećava ljudski kapital čija vrednost bitno determiniše organizacione performanse.¹

Usavršavanja omogućavaju službenicima adekvatnu reakciju u konkretno nastalim realnim situacijama, i to ne samo posmatrano kroz preciznost, već i kroz taktičku obučenost i uvježbanost, kao i bezbjednost po samog službenika i neposrednu okolinu, a posebno povećava psihološku stabilnost službenika, sa aspekta efikasnosti savladavanja stresne situacije. Donošenje ovog sveobuhvatnog programa, ima za cilj i ujednačavanje postupanja službenika u svakodnevnom radu, kako bi se izbjegla arbitrarnost koja vodi povredi prava lica lišenih slobode, usled nejednakog postupanja.

S tim u vezi Zaštitnik je u već poznatom slučaju tzv.vezivanja² od 29.12.2015.godine, takođe ukazao na važnost donošenja podzakonskog akta i dao preporuku da se u što hitnijem roku donese Pravilnik o primjeni sredstava prinude-vezivanja mentalno oboljelih lica, zavisnika od opojnih droga i drugih lica u kriznim stanjima. Nerijetko, službenici nijesu u dovoljnoj mjeri osposobljeni da intervenišu i da se na adekvatan način suoče sa ovakvim situacijama³. Takođe, činjenica da je kompletna zdravstvena služba Zavoda, marta iste godine⁴, samo par mjeseci ranije, prošla obuku za humano vezivanje, ukazuje na

---

¹ Uticaj obuke i obrazovanja na performance organizacije I zadovoljstva zaposlenih , Doktorska disertacija Beograd, 2016. godina. Mr Olivera Ž. Stanišić Vještica

² Mišljenje Zaštitnika 01-391/15-3 od 29.12.2015.godine

³ Mišljenje Zaštitnika 01- 43/15 -7 od 24.11.2015. godine

⁴ Godišnji izvještaj 2015 Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, str.18

potrebu drugačijeg pristupa organizovanju nastavnih planova i programa. Posebno je važno organizovati adekvatnu procjenu efikasnosti konkretnih obuka, odnosno efekata ili uticaja primjene naučenog u svakodnevnom radu, u Centru za obrazovanje kadrova Zavoda.

Na osnovu navedenog, Zaštitnik smatra da je neophodno donijeti Program stručnog osposobljavanja i usavršavanja i načina provjere stručne osposobljenosti za vršenje poslova službenika obezbjeđenja, u što kraćem roku.

Očekujemo da se, o ovoj inicijativi, izjasnite, u skladu sa članom 18 stav 2 Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

S poštovanjem,

ZAMJENICA ZAŠTITNIKA
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE
Zdenka Perović

**6.2. Intervju Zamjenice Zaštitnika Zdenke Perović objavljen u novogodišnjem broju lista Vijesti 3.1.2019. godine i dostupan na linku:
<https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/nema-djelotvornih-kazni-za-torturu-nad-gradanima>.**

Šta je tortura? Da li se odnosi samo na državne organe koji imaju ovlaštenja za upotrebu sredstava prinude?

Zlostavljanje i torturu, kao kvalifikovan oblik, zabranjuju i definišu Ustav Crne Gore, Krivični zakonik i UN i Evropska Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni i postupaka. To je svako postupanje kojim se pojedincu nanose ozbiljne fizičke i (ili) duševne patnje. Prema definicijama Evropskog suda za ljudska prava, ponižavajuće je postupanje ono koje „kod žrtve izaziva osjećanja straha, očaja ili manje vrijednosti, koja žrtvu mogu da ponize ili unize“. Naravno, za ocjenu težine posledice, a s tim u vezi da li se radi o torturi ili drugom obliku zlostavljanja, bitne su i individualne karakteristike same žrtve, kao što su starost, pol, zdravstveno stanje, kultura, vjera i slično, jer isto postupanje kod nekog može izazvati veliku bol i patnju, dok kod nekog drugog ne mora izazvati iste posledice.

Zakon predviđa da mučenje može počiniti i privatno lice, a kao kvalifikovani oblik, kad je to izvršeno od strane službenog lica ili njegovog učešća na drugi način. Član 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima, utvrđuje obavezu država da zaštite i od zlostavljanja koja vrše i privatna lica.

Koliko ste ukupno u svojoj karijeri uradili predmeta u okviru Institucije Zaštitnika? Koliko tih predmeta se odnosilo na slučajeve prijavljene torture? Pod kojim pritiskom zamjenik Ombudsmena radi na predmetima torture, s obzirom na prirodu posla Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, ali i na težinu kršenja ljudskih prava za koja ste nadležni?

Po našem unutrašnjem rasporedu u mojoj nadležnosti su predmeti koji se odnose na rad sudova i tužilaštava, zaštitu prava lica lišenih slobode koja se odnose na rad policije i ZIKS-a. Ovo je reaktivno postupanje po pritužbama u okviru klasičnog mandata Zaštitnika. Osim toga zadužena sam i za rad NPM-a, odnosno Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, čije aktivnosti su preventivne prirode, za razliku od prethodno nabrojanih. Od početka mandata u radu sam imala nešto preko hiljadu predmeta, a na oblast o kojoj ovog puta govorimo bilo je oko 630. Pa, svaki problem povodom kog nam se građani obrate, za njih je sigurno ozbiljan i težak, ali mislim da je zlostavljanje, u svim njegovim oblicima, nešto najteže što se bilo kome može desiti. S tim u vezi sigurno da na ovim predmetima radimo sa posebnom pažnjom, da ne kažem pod pritiskom odgovornosti. S jedne strane, jako je važno da žrtva zlostavljanja dobije neku vrstu satisfakcije u mišljenu Zaštitnika, koja može pomoći da dobije i drugu vrstu zadovoljenja. Sa druge strane takođe je jako važno da se sve činjenice i okolnosti objektivno utvrde i ocijene i zauzeti stav valjano obrazloži, kako bi i organi i odgovorna lica mogla da vide šta nas je to konkretno opredijelilo da neku činjenicu ili tvrdnju ocijenimo kao istinitu i prihvatljivu ili ne.

Kakvo je stanje u Crnoj Gori kada je riječ o torturi? Šta se popravilo, a koji su izazovi još pred našim institucijama?

U Crnoj Gori, procesuiranje mučenja i zlostavljanja od strane državnih službenika bilo je uglavnom nedjelotvorno i neefikasno, a kad je i procesuirano i izrečena kazna, bile su to uslovne osude ili su krajnje ublažene, koje nisu dovodile do prestanka radnog odnosa. Ovakvo postupanje šalje lošu poruku, doprinosi nekažnjivosti, ohrabruje zlostavljanje, krši međunarodne standarde ljudskih prava i ozbiljno dovodi u pitanje vladavinu prava. Stanje u ovoj oblasti se, ipak, promijenilo nabolje, na što ukazuje i reakcija rukovodstva Uprave policije i Ministarstva unutrašnjih poslova nakon pojave snimka prebijanja mladića u centru Podgorice, od strane pripadnika Uprave policije, početkom 2018 godine. Tada je, za razliku od ranijih slučajeva, poslata snažna poruka od najvišeg rukovodstva da se takvo postupanje više neće tolerisati. Takođe, i u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) imali smo slučaj hitnog procesuiranja i kažnjavanja službenika zbog postupanja mimo pravila službe. Međutim, brojni slučajevi

zlostavljanja, koji nisu još uvijek dobili sudski epilog, ostavili su, blago rečeno neprijatan trag u crnogorskom društvu i svjedoče o klimi nekažnjivosti iz ranijeg perioda, a koja je svojom negativnom porukom svakako doprinijela da se i kasnije dogode slučajevi o kojima sam govorila. Ipak, obaveze u okviru pristupnog procesa Crne Gore Evropskoj Uniji, mišljenja Zaštitnika i sveukupni pritisak javnosti pokrenuli su stvari u željenom pravcu. Naravno, ne smijemo se zavaravati, ima još puno da se radi na promjeni svijesti kod organa za primjenu zakona. Međutim, treba biti fer, postupanje ovih snaga u velikoj mjeri je unaprijeđeno, ali ima recidiva loše prakse i propusta u radu. Ni jedan slučaj prekoračenja ovlaštenja ne bi smio da ostane bez hitne ocjene zakonitosti, utvrđivanja odgovornosti i adekvatne kazne. Samo tako će sistem poslati pravu poruku da je učinjen ozbiljan zaokret, od kojeg možemo očekivati rezultate generalne prevencije.

Koji su najupečatljiviji slučajevi torture u Crnoj Gori koje ste obrađivali? Koja godina je u Crnoj Gori bila najteža kada je riječ o torturi? Koliko slučajeva torture je prijavljeno instituciji Zaštitnika tokom 2018. godine?

Posebno teška je bila 2015. godina. Imali smo najviše predmeta u kojima smo utvrdili oblike zlostavljanja: torturu i nečovječno i ponižavajuće postupanja (Tortura **M. M.**, slučaj Vezivanja 19 dana u ZIKS-u i "Ulica Zlatara"; 2016. godine, imali smo jedan slučaj nečovječnog i ponižavajućeg postupanja (**N. B.**) i dva slučaja ponižavajućeg postupanja (**G. R.** – novinar i **D.B.**), 2017. godine, imali smo dva slučaja nečovječnog i ponižavajućeg postupanja – **M.** i Specijalna Bolnica i 2018. godina (još su u toku postupci). Neki slučajeva zlostavljanja su više medijski proučeni, ali svaki slučaj za sebe je težak i zahtijeva jednaku pažnju. Ove godine imali smo u radu devet slučajeva, odnosno predmeta zlostavljanja: na rad ZIKS-a (4) - u dva nije utvrđena povreda prava, u jednom je postupak obustavljen, jer lice nije dalo saglasnost za postupanje i u jednom postupak je obustavljen jer je, u međuvremenu, započet sudski postupak, tako da, shodno Zakonu, nismo mogli dalje postupati. Na rad Uprave policije (4) - u jednom nije utvrđena povreda prava, u dva je postupak obustavljen jer građanin nije dao saglasnost za postupanje i u jednom je postupak je obustavljen zbog toga što je u međuvremenu započet sudski postupak. U jednom predmetu koji se odnosio na rad Specijalne bolnice za psihijatriju Kotor, utvrđena je povreda prava - zlostavljanje i dato je mišljenje sa preporukama, o čemu je obaviješteno Vrhovno državno tužilaštvo. Krajem decembra smo dobili informaciju da je Osnovno tužilaštvo u Kotoru, podnijelo optužne prijedloge protiv dva službena lica.

Sa kojim institucijama imate najbolju saradnju, a kod kojih je napredak u oblasti prevencije torture najvidljiviji?

Saradnja sa ZIKS-om je na zavidnom nivou. Prošle godine smo imali 70 odsto obraćanja zatvorenika koji su riješeni u toku samog postupka, što znači otvorenu saradnju bez potrebe za pisanim preporukama. Jednostavno, stupimo u kontakt sa Upravom i problem se riješi. A to je i svrha našeg rada, da lica lišena slobode u što kraćem roku ostvare svoja prava. Znači, to su ponekad, za nas na slobodi sitnice, koje možda ni ne primijetimo, ali za život u zatvorskim uslovima te sitnice su od mnogo većeg značaja. Sa policijom je takođe unaprijeđena saradnja, posebno u preventivnom radu, dok se u postupanju po pritužbama još uvijek susrijećemo sa određenim problemima. Naravno, govorim o problemu nekažnjivosti. Otpor dijela strukture Uprave policije i oklijevanje drugih nadležnih državnih organa da na zakonit način procesuiraju krivično djelo torture nad građaninom **M.M.**, dovelo je Zaštitnika u situaciju da podnese krivičnu prijavu protiv komandanta određene oružane formacije, jer nije htio da identifikuje službenike koji su izvršili to krivično djelo. Moram da naglasim, da je naša Institucija jedina institucija Ombudsmana u regionu, a moguće i šire, koja je podnijela krivičnu prijavu uopšte protiv nekog državnog službenika. Nažalost, bila je i jedina institucija u Crnoj Gori i ako su se nemili snimci očigledne torture gotovo devet mjeseci prikazivali u javnosti.

Kako reaguju institucije na Vaša mišljenja? Da li se vide promjene nakon Vaših mišljenja? Koliko su crnogorske institucije napredovale kada je riječ o torturi u odnosu na prethodnu godinu?

Mišljenja sa preporukama u početku našeg rada su kritikovana i omalovažavana. Moguće da je to zbog toga što kao državni organ ne raspoložemo sa sredstvima prinude i što naša mišljenja sa preporukama, u formalnom smislu, nisu obavezujuća. Odluke u formi mišljenja sa preporukama, bez sredstva prinudnog izvršenja u našem pravnom sistemu do sada nisu bili poznati, dok su se konačne odluke svih državnih organa mogle prinudno izvršiti. Snaga argumenta data u Mišljenju nije bila dovoljna da stekne poštovanje dok nije došla prva potvrda u odluci Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u slučaju "Milić/Nikezić" i pozivanje Suda na mišljenje Zaštitnika Crne Gore u tom slučaju.

Kako reagujete kada se određena nezakonita i nečovječna ponašanja u institucijama, na primjer policijska tortura nad građanima, ponavljaju uprkos Vašim mišljenjima?

Reagujemo u skladu sa našim mandatom. Međutim, često se od nas očekuje da zamijenimo nadležne državne organe i odradimo njihov posao. S tim u vezi smo i trpjeli neutemeljene kritike. Zadatak Ombudsmana nije da zamijeni druge državne organe nego da podstakne sistem da profunkcioniše u svom punom kapacitetu. Neidentifikacija ranijih izvršilaca zlostavljanja, neprocesuiranje i nekažnjavanje značajno su doprinijeli da se slični slučajevi ponove. Ukazali smo i na druge slabosti sistema, argumentovali u izvještajima i predložili moguće načine za unaprjeđenje stanja. Preporuka za vidno obilježavanje pripadnika policijskih snaga u akcijama na terenu, ispoštovana je krajem decembra, dakle, ostvarili smo napredak, stvoren je jedan od uslova za iskorjenjivanje nekažnjivosti. Prijetnja sankcijom, kao generalna prevencija, nije najplemenitiji razlog da se ne čini krivično djelo, ali je svakako neophodan dok ne dostignemo viši nivo svijesti i samokontrole u situacijama koje su nesporno stresne i zahtijevaju visoki nivo sveukupne fizičke i psihičke spremnosti policijskih službenika.

Od 2016. ste članica SPT-a Na koliko ste do sada prisustvovali sjednica Podkomiteta? Kako izgledaju te sjednice? Da li ste, izuzev sjednica, bili u zvaničnoj posjeti institucijama neke države kako bi provjerili koliko se poštuje protokol? Ako jeste, kojoj i šta ste utvrdili tom prilikom?

Učestvovala sam u radu svih zasjedanja od početka mandata, a SPT zasjeda tri puta godišnje. Trenutno je 88 zemalja ratifikovalo Opcioni protocol uz Konvenciju protiv torture, tako da je puno posla pred nama. Pitanja od interesa se razmatraju i pripremaju odluke u okviru regionalnih timova: Afrika, Azija-Pacifik, Evropa i Latinska Amerika i radnih grupa: Medicinska, Pravna i SPT Specijalni fond, a konačni dokumenti se donose u plenumu. Radi se i između zasjedanja preko SPT "Extranet platforme". Opredijelila sam se za rad u Evropskom timu, jer me tu stanje najviše interesuje i Evropa najbolje "stoji", kako rekoste, u prevenciji torture, po mojoj ocjeni, jer se u ime SPT-a ne mogu izjašnjavati na taj način. Svaki član je izvjestilac za po nekoliko zemalja, u kojima prati situaciju, formiranje, uslove rada i rad NPM-a i izvještava na sjednicama regionalnog tima. Ja sam orjentisana na region tako da sam preuzela obavezu da budem izvjestilac za Albaniju, Makedoniju, BiH i Italiju. Delegacija za svaku posjetu formira se na osnovu više faktora – radnog jezika, raspoloživosti članova i njihovih specijalnosti, rodnog i regionalnog balansa. Posjete traju jednu ili dvije radne sedmice, državi ili NPM-u odvojeno ili ujedno. To su jako kompleksne i logistički zahtjevne misije, radi se i vikendom, po 12 do 16 sati. Moja prva posjeta je bila Ruandi, "vatreno krštenje" u pravom smislu, jer se delegacija susrela sa brojnim preprekama na terenu, zbog čega je posjeta prekinuta. O našim nalazima ne mogu govoriti, jer su izvještaji SPT-a povjerljiv document sve dok Vlada ne odluči da li će ga učiniti javnim. U odnosu na Crnu Goru, pristupni proces Evropskoj Uniji, za koji smo se opredijelili pomogao je da realizujemo promjene i napredujemo u relativno kratkom roku na gotovo svim poljima, nekim više, nekim nešto manje. Međutim, moramo razumijenti da standard "nulte tolerancije" na torturu nigdje nije dostignut. To jasno ilustruju snimci na kojima smo imali priliku da vidimo postupanje policije u više evropskih metropola. Ovo potvrđuje i objašnjava ulogu NPM-a, i potrebu za kontinuiranim monitoringom i sveukupnim djelovanjem na zaštiti od ovog neprihvatljivog ponašanja

službenih lica.

Kako biste opisali posao Zaštitinika? Je li to klasični državni posao “od 7 do 3” ili ipak traži veću posvećenost?

Naravno, kad radite na ovako osjetljivim slučajevima morate da “živite” sa njima i razmišljate naročito o graničnim detaljima i činjenicama, “kuvate” ih slikovito rečeno, dok se konačno sve ne posloži i “legne”, kako to mi kažemo. Prosto, ne možete se isključiti na kraju radnog vremena, a i rad vikendom nije ništa neobično za nas. Često podsjećam i sebe i saradnice da su iza papira ljudi koji gledaju u nas sa nadom i sa ove i sa one strane. Pijetet prema žrtvama ne smije da nas zavara i ponese i treba da prepoznamo kad se radi o manipulacijama i neistinama, jer sa druge strane su takođe ljudi - službenici koji rade u neodgovarajućim uslovima i bez potrebne sveukupne podrške. Optužiti ih bez stvarne zasluge je takođe grijeh.

Da li je na Vas nekada, na bilo koji način (posredno ili neposredno), vršio pritisak neki državni zvaničnik, funkcioner ili službenik, ili državni organ? Koliko se često dešavaju takve situacije?

Kako reagujete u takvim slučajevima?

Ne, nisam doživjela da mi bilo ko uputi bilo kakvu prijetnju ili nešto slično, što bi se moglo razumjeti kao takvo ili kao pritisak u nekom smislu. Naravno da bih to odmah prijavila. Međutim, bilo je različitih komentara nakon što smo donijeli mišljenja, nezadovoljstva i ljutnje do neprimjerenog ponašanja u obraćanju, doduše ovo posljednje je bio jedan izolovan slučaj. Te 2015 godine nakon brojnih postupaka i mišljenja u kojima smo utvrdili torturu i druge oblike zlostavljanja, osjećali smo da smo u nekom smislu u nemilosti, sa jedne strane jednog dijela javnosti koji je očekivao da utvrdimo više slučajeva torture, a sa druge strane državnih organa koji su se, uslovno rečeno, našli “pogođeni” našim mišljenjima. Slučajno ili ne, ali odmah naredne 2016. godine donešen je Zakon o zaradama u javnom sektoru, kojom prilikom smo izgubili položaj koji smo do tada imali. Od osnivanja institucije 2003. godine Institucija je imala zarade ekvivalentno Ustavnom sudu. Novim Zakonom zarade su nam snižene u odnosu na Ustavni sud, uprkos ustavnoj poziciji Institucije i bez obrazloženja za tu promjenu. Mi smo to doživjeli kao neku vrstu “kazne”, ali i kao pokazatelj da smo na pravom putu i da valjano obavljamo svoj posao.

